

Eierskap blant Norges største bedrifter

En kartlegging av eierskap blant Norges største bedrifter: 2000-2015

Paal Bjarnoll

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Universitet i Bergen

Våren 2017



Abstract

A study of Ownership among Norway's 50 Biggest Companies 2000-2015

The topic of this master thesis is ownership among Norway's 50 biggest companies for the years: 2000, 2005, 2010 and 2015. The main goal of this research is to map the distribution between different kinds of ownership: state ownership, private ownership (Norwegian), foreign ownership (FDI) and joint ventures. To do so, the equity and stockholder information has been researched for the companies that includes in the study.

The results shows that the state enterprises has increased their position from 2000 to 2005. A position that was more or less stable throughout 2010 and 2015. Private ownership has increased throughout the research-period, except for 2005, which marks the highest year for FDI. FDI had a bigger impact among the top 50 companies from 2000 to 2005, but the development after this has shown a decrease. Joint ventures had a presence among the biggest companies in 2000, with six companies. After this, it has had few or none companies represented on the list.

Forord

Først og fremst vil jeg takke mine to veiledere, Camilla Brautaset og Harm Schrøter. Deres hjelp har virkelig vært uvurderlig. I tillegg vil jeg takke samtlige på masterseminaret *På tvers av grenser*, for kommentarer og råd underveis.

Sist men ikke minst, vil jeg takke alle mine medstudenter som har vært med å skape et fantastisk studiemiljø i 3. etasje på Sydneshaugen Skole.

Paal Bjarnoll

Bergen. Mai 2017

Innholdsfortegnelse

1. KAPITTEL 1: INNLEDNING	
1.1. INTRODUKSJON	5
1.2. PROBLEMSTILLING	6
1.3. HISTORISK BAKGRUNN: EIERSKAP I NORSK NÆRINGS LIV FØR 2000	7
1.4. FORSKINGSSTATUS OG TEORI.....	12
1.4.1. Forskningsfeltet økonomisk historie.....	12
1.4.2. FDI.....	13
1.4.3. Forskningslitteratur.....	15
1.5. METODE OG PRAKTISKE VURDERINGER.....	18
1.5.1. Bruk av tall som kilde.....	18
1.5.2. Periodisering og avgrensing.....	19
1.5.3. Hvordan definere eierskap?.....	20
1.6. KILDER.....	22
1.6.1. «Norges Største Bedrifter».....	22
1.6.2. Årsrapporter- og årsregnskap.....	25
1.6.3. Andre kilder.....	25
1.7. HVA KAN FORSKINGSPROSJEKTET BIDRA MED?.....	25
1.7.1. Hoveddelens struktur.....	26
2. KAPITTEL 2: 2000	
2.1. 2000.....	27
2.2. OVERSIKT OVER FORDELING AV EIERSKAP	28
2.3. KARTLEGGING AV EIERSKAP	30
2.3.1. Statseide bedrifter.....	30
2.3.2. Norske privateide bedrifter.....	31
2.3.3. Utenlandskeide selskap.....	36
2.3.4. Joint-ventures.....	40
3. KAPITTEL 3: 2005	
3.1. 2005.....	43
3.2. OVERSIKT OVER FORDELING AV EIERSKAP.....	44
3.3. KARTLEGGING AV EIERSKAP.....	46
3.3.1. Statseide bedrifter.....	46
3.3.2. Norske privateide bedrifter.....	48
3.3.3. Utenlandskeide selskaper.....	51
3.3.4. Joint-ventures.....	56

3.4.

4. KAPITTEL: 2010

4.1. 2010.....	57
4.2. OVERSIKT OVER FORDELING AV EIERSKAP.....	58
4.3. KARTLEGGING AV EIERSKAP.....	60
4.3.1. Statseide bedrifter.....	60
4.3.2. Norske privateide bedrifter.....	62
4.3.3. Utenlandskeide selskap.....	66

5. KAPITTEL: 2015

5.1. 2015.....	70
5.2. OVERSIKT OVER FORDELING AV EIERSKAP.....	71
5.3. KARTLEGGING AV EIERSKAP.....	73
5.3.1. Statseide bedrifter.....	73
5.3.2. Norske privateide bedrifter.....	75
5.3.3. Utenlandskeide selskap.....	79
5.3.4. Joint-venture og statlig-privat samarbeid.....	81

6. KAPITTEL 6: OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

6.1. OPPSUMMERING- OG KONKLUSJONSKAPITTEL.....	83
6.2. OVERSIKT OVER EIERSKAP.....	83
6.2.1. Statens rolle.....	85
6.2.2. Det private næringslivet.....	86
6.2.3. Utenlandske direkteinvesteringer.....	87
6.3. KONKLUSJON.....	89
6.3.1. Begrensinger ved forskningsprosjektet.....	90
6.3.2. Videre forskning.....	90
7. KILDER OG VEDLEGG.....	91

Kapittel 1: Innledning

1.1. Introduksjon

I 2015, i en artikkel fra *The Economist*, ble norsk næringsliv beskrevet på følgende vis: «*It is a capitalist country but it is dominated by state-owned enterprises*». ¹ Det norske statlige eierskapet var også tema for artikkelen «*Context and Contingency: Explaining State Ownership in Norway*» (2016) av den økonomiske historikeren Einar Lie. Blant annet blir det i artikkelen påpekt at den norske stat eier 35 % av den totale markedsverdien på Oslo Børs. ² Samtidig kunne *Hegnar* ³ melde at det i Norden var en rekordsterk vekst av oppkjøp og fusjoner i 2016, som også gjaldt Norge. Hvor det kinesiske oppkjøpet av Opera Software ASA blir trukket frem som eksempel. ⁴ Blant fusjoner kan man trekke frem sammenslåingen mellom Det norske oljeselskap og BP Norge, som resulterte i det nye selskapet Aker BP. ⁵ Statens rolle som eier i norsk næringsliv ble senest i mars 2017 gjenstand for diskusjon, hvor Høyre ble møtt med motstand av Arbeiderpartiet da de ytret et ønske om å delprivatisere Statkrafts utenlandske virksomhet. ⁶ Men, eierskapet i norsk næringsliv utgjøres ikke bare av staten og utenlandske aktører. Hva med de private norske selskapene og forretningsmennene? Representert av personer som Stein-Erik Hagen og Kjell-Inge Røkke. Hva slags rolle har disse og resten av det private næringslivet hatt de senere år? Hvor dominerende har egentlig det statlige eierskapet vært? Hvor internasjonalisert har det norske næringslivet vært de senere år, og hvor stor betydning har utenlandske selskaper?

1.1.1. Oppbygning av innledningskapittel

Denne avhandlingen vil bestå av seks kapitler med tilhørende underkapitler. Det første kapittelet, innledningskapittelet, har som formål å gjøre rede for forskningsprosjektet.

Dette innebærer å posisjonere prosjektet i forhold til tidligere forskning, utlede problemstillinger og fremgangsmåter, samt å gjøre rede for de kildene som skal benyttes.

¹ <http://www.economist.com/news/business/21672206-now-easy-times-are-over-norway-must-rediscover-its-viking-spirit-norwegian-blues>

² Lie 2016: s.904

³ Hegnar.no.

⁴ <http://www.hegnar.no/Nyheter/Naeringsliv/2016/03/Rekordstart-paa-2016-for-oppkjoep-og-fusjoner>

⁵ <http://e24.no/boers-og-finans/aker-bp/det-norske-og-bp-norge-slaar-seg-sammen-lager-nytt-oljeselskap-paa-norsk-sokkel/23708444>

⁶ <https://www.nrk.no/norge/ap-angriper-hoyre-for-a-gjore-det-samme-som-ap-1.13482837>

Delkapittel 1.2 er en presentasjon av problemstilling og periodisering.

Delkapittel 1.3 gir en historisk oversikt over eierskap i norsk næringsliv før 2000.

Delkapittel 1.4. presenterer og diskutere relevant forskningsstatus og teori.

Delkapittel 1.5. gjør rede for den metodiske fremgangsmåten, samt andre praktiske vurderinger.

Delkapittel 1.6. presenterer og drøfter de kilder som er sentrale i oppgaven.

Delkapittel 1.7 diskuterer hva forskningsprosjektet kan bidra med, samt gjøres det rede for oppgavens struktur videre i teksten.

1.2. Problemstilling

Dette forskningsprosjektet har forandret seg underveis. Innledningsvis var tanken å fokusere på FDI i norsk næringsliv. Men, i prosessen ved å finne og bearbeide kilder vedrørende dette temaet, ble det etter hvert oppdaget at man også samlet interessante og store mengder data og informasjon om statlig eierskap og norsk privateid eierskap. På bakgrunn av dette ble det innsett at en annen tilskjæring kunne være mer interessant.⁷ Resultatet er følgende problemstilling:

Hvilke kapitalkilder utgjorde eierskapet blant Norges 50 største bedrifter⁸ mellom 2000 og 2015?

Med kapitalkilder menes det hvilke forskjellige aktører som stod bak investeringene i næringslivet som utgjorde eierskapet. Her blir det skilt mellom tre kilder: statlig kapital, privat norsk kapital og utenlandsk kapital. Dette gir utslag i fire forskjellige eierskapstyper: statlig eierskap, privat norsk eierskap, utenlandsk eierskap og joint-ventures. Med sistnevnte menes foretak hvor eierskapet fordeles mellom norske og utenlandske aktører. Med de største bedriftene henvises det til omsetning, ikke profitt eller antall ansatte. Periodisering for undersøkelsen vil være over fire utvalgte år: 2000, 2005, 2010 og 2015.

Formålet med denne studien er å kartlegge fordeling av eierskapstyper blant de 50 største foretakene i norsk næringsliv. Dette innebærer å dokumentere, sammenfatte og kartlegge utviklingen innenfor den historiske tidsrammen som undersøkes. Oppgaven er med andre ord

⁷ Med god hjelp fra bi-veileder Camilla Brautaset.

⁸ Bedrift vil fortrinnsvis være det overordnede begrepet for de forskjellige typer organisasjoner i næringslivet. Men begrepene selskap og foretak vil også bli brukt.

først og fremst en kartleggingsoppgave, og er ikke opptatt av et spesifikt konseptuelt spørsmål eller hypotese. Når det er sagt kan forhåpentligvis tolkningen av kildene og konteksten i oppgaven også kunne gi en viss dybde til den historiske utviklingen.

1.3. Historisk bakgrunn: Eierskap i norsk næringsliv før 2000

Ethvert næringsliv er avhengig av kapital. Det norske næringsliv er ikke et unntak fra denne regelen, og har historisk sett vært preget av både statlig og privat kapital, både fra inn- og utland. Allerede i 1905, ved etableringen av Norsk Hydro stod utenlandsk kapital sentralt. Selskapet som i løpet av det 20. århundret utviklet seg til å bli det største industriselskapet i Norge.⁹ I dag er staten største eier i selskapet,¹⁰ eierskapssituasjonen i 1905 var en helt annen. Egenkapitalen på 7,5 millioner kroner var fullfinansiert av svenske og franske investorer.¹¹ I perioden før første verdenskrig var utenlandsk kapital en sentral del av norsk næringsliv, blant annet utgjorde den utenlandske andelen av aksjekapitalen i norske industriselskaper 38,8 % i 1909.¹² Utenlandsk kapital var i flere tilfeller noe som var ønsket og sett på som nødvendig av både stat og næringslivet, men samtidig noe man også var skeptisk til. Dette gjaldt i størst grad utenlandske direkte investeringer (FDI) og ikke utenlandske portefølje investeringer (FPI). I hvor stor grad næringslivet og folket så på FDI som en «trussel» kan diskuteres. Men, når det gjelder staten er det et faktum at det ble tatt politiske grep for å hindre eller regulere utenlandske investeringer. I løpet av årene rundt 1906-25 ble det vedtatt og innført en rekke konsesjonslover som stilte flere krav og betingelser angående investeringer i norsk næringsliv.¹³ Blant annet kom loven om «*hjemfall*» som skulle hindre at utenlandsk kapital tok kontroll over vannkraften. Denne tilsa at etter 50 år skulle eierskapet gå vederlagsfritt fra den private eier «tilbake til» staten. I tillegg måtte selskaper som hadde 20 % eller mer utenlandsk egenkapital søke konsesjon dersom de skulle kjøpe eller leie eiendom.¹⁴ Denne loven var først og fremst rettet mot at utenlandske selskaper ikke skulle kontrollere norske naturressurser. Disse lovene, samt første verdenskrig og den økonomiske kollapsen i 1929 førte til at utenlandsk kapital i norsk næringsliv falt mye i de kommende årene. Men til tross for at totalsummen av utenlandsk kapital ble redusert i perioden mellom 1928-1936 økte den relative andelen fra 10,9 % til 15,7 %. Dette har blant annet blitt forklart med at norske

⁹ Hodne, Grytten 2002: s. 31

¹⁰ <http://www.proff.no/roller/norsk-hydro-asa/oslo/aluminium-og-aluminiumsvarer/Z0IU55MZ/>

¹¹ Hodne, Grytten. 2002: s.31

¹² Stonehill 1965: s.36

¹³ Stonehill 1965: s.28

¹⁴ Stonehill 1965: s.29

selskaper taklet den økonomiske krisen dårligere enn utenlandske selskap.¹⁵ Selv om konsesjonslovene fikk mye å si på lang sikt, og var et særnorsk fenomen. Spilte de globale makroøkonomiske tendensene sannsynligvis en vel så stor rolle for at de utenlandske investeringene i Norge falt i denne perioden. Etter to verdenskriger og den økonomiske depresjonen utover på 1930-tallet skulle ikke den globale totalsummen av FDI nå relative høyder tilsvarende 1914 før i de senere tiår av det 20. århundret.¹⁶

I likhet med flere andre europeiske land var årene etter andre verdenskrig preget av gjenoppbygning. Dette var dessverre en bokstavelig sannhet for deler av Norge som hadde blitt hardt rammet under krigen. Hvor husbygging med rimelig lån til folket fra Den Norske Stats Husbank skulle hjelpe folk å få bygget sine boliger. Selvaagbygg¹⁷ og boligbyggelaget OBOS var sentrale entreprenør i oppbygningsprosessen etter andre verdenskrig, både gjennom oppføring av eneboliger i Narvik til oppføring av blokker i Oslo-området.¹⁸ I løpet av perioden 1948-52 mottok Norge i alt 400 millioner dollar gjennom Marshallhjelpen fra USA, hvorav kun 50 millioner dollar av disse skulle tilbakebetales, dette utgjorde i alt 19 % av nettoinvesteringene de kommende fire årene.¹⁹ Hvor viktig dette var for gjenoppbygningen av Norge er vanskelig å anslå, men en sum som nesten tilsvarer nesten 1/5 av nettoinvesteringene til staten bør en vertfall ikke undervurdere betydningen av. Når det gjelder andelen av utenlandsk egenkapital i norske selskaper i årene etter verdenskrig var det i 1952 på 9,6 % mens det i 1962 hadde økt til 12,0 %.²⁰ Til tross for at utenlandsk kapital var tilstede i næringslivet, er nok denne perioden vel så synonymt med fremveksten av norske statlige selskaper. Den mest markante enkelthendelsen var at staten i 1946 fikk overta 45 % av Norsk Hydro²¹, dette var eierskap som tidligere hadde hatt vært tysk men som etter krigens slutt ble overført til Norge.²² Statseierskap på 1960-tallet var sentralt i Norge, men ikke bemerkelsesverdig. I Frankrike, Italia og Østerrike har det blitt anslått at om lag 20 % av verdiskapningen ble gjort av statseide selskaper på 1960-tallet, mens i land som Tyskland og

¹⁵ Stonehill 1965: s.46-47

¹⁶ Jones 1996: s.46

¹⁷ Nå børsnoterte Selvaag Bolig ASA

¹⁸ Hodne, Grytten 2002: s.202-203

¹⁹ Hodne, Grytten 2002: s.184-185

²⁰ Stonehill 1965: s.60

²¹ Men hadde fortsatt en betydelig gruppe franske investorer, Norge oppnådde ikke tydelig majoritet før i 1971 da de eide 51 % av selskapet. Lie 2016: s.914-915

²² Lie 2016: s.911

Storbritannia lå dette på omtrent 10 %.²³ I Norge utgjorde hel- og deleide statsselskaper ca. 13 % av BNP for 1965.²⁴

Helt på tampen av 1960-tallet oppdaget det amerikanske oljeselskapet Philips Petroleum Company²⁵ den første oljen i Norge ved Ekofiskfeltet. Dette satte startskuddet for det som skulle utvikle seg til å bli Norges viktigste næring. Dette førte til at flere utenlandske selskaper så på Norge som et attraktivt marked for å få tilgang til olje- og gassforekomstene. Men, kanskje i enda større grad ville statlig eierskap nå øke sin betydning i norsk næringsliv. Ved de første konsesjonsutdelingene på norsk sokkel hadde utenlandsk selskaper fått en stor andel og en avtale de sannsynligvis var fornøyd med.²⁶ Dette var nok en avtale politikerne også var tilfreds med, da det var de utenlandske selskapene som stod for kostnaden og risikoen. Så da det, sannsynligvis til flere politikeres overraskelse, ble påvist at det fantes olje og gass i Nordsjøen. Ikke bare litt, men i store mengder, gjaldt det for den norske stat og næringsliv å stille bedre forberedt i neste konsesjonsrunde. Selv om det var politiske krefter som ønsket at Norsk Hydro skulle bli det store nasjonale norske oljeselskapet,²⁷ var det et annet selskap som inntok denne rollen. Med den nye konsernsjefen Arve Johnsen i spissen ble et heleid statsselskap opprettet i 1972 etter et enstemmig stortingsvedtak, Det norske statsoljeselskap as Statoil.²⁸ Hensikten med å etablere dette selskapet var å sikre at mest mulig av inntektene fra petroleumsvirksomheten skulle følge statens interesser, på vegne av det norske folk. Flertallet av politikerne mente dette var vanskeligere med Norsk Hydro som allerede var et etablert selskap, med andre aksjonærer og egne interesser.²⁹ Dette i tillegg til grepene norske politikere gjorde for å sikre rettigheter på den norske kontinentalsokkelen. Førte til at det i løpet av kommende tiårene, ble bygget opp et gigantisk heleid statlig oljeselskap i form av Statoil. Men, også delprivatiserte Norsk Hydro dro nytte av denne utviklingen. Flere av de store globale oljeselskapene har vært, og er sentrale i norske oljeindustri, men Statoil har som oftest innehatt hovedrollen.

I flere vestlige land spredde det seg utover 1980-tallet det flere har kalt for en «høyrebølge», symbolisert av fremtredende politikere som Margaret Thatcher og Ronald Reagan.³⁰ Hvorvidt det var en like sterk politisk og økonomisk forankring i høyresiden her i Norge kan diskuteres.

²³ Lie 2016: s.914

²⁴ Lie 2016: s.914

²⁵ ConocoPhillips fra ca. 2000.

²⁶ Ryggvik 2010: s.71-72

²⁷ Ryggvik 2010: s.81

²⁸ Ryggvik 2010: s.86

²⁹ Ryggvik 2010: s.84-85

³⁰ Lie 2012: s.132

Men valget i 1981 kan indikere at det var tilstrekkelig flertall i folket som ønsket en forandring, da Høyre med Kåre Willoch i spissen egenrådig dannet regjering den 14. oktober 1981. Dette førte til en rekke reformer, hvorav noen sannsynligvis var overmoden for deregulering, slik som oppløsningen av Kringskastingsmonopolet.³¹ Men også en rekke reformer og tiltak innenfor den økonomiske politikken ble vedtatt. Dette innebar blant annet en deregulering av boligmarkedet og lavere rente.³² Det ble også tatt flere politiske grep på 1980-tallet som direkte eller indirekte påvirket fordelingen av statlig, privat og utenlandsk kapital i norsk næringsliv. I 1982 ble grensene for utlendinger aksjekjøp i norske selskaper opphevet,³³ og i 1987 var 22,3 % av aksjene på Oslo Børs eid av utenlandske investorer.³⁴ Det forekom også en deregulering av telesektoren og energisektoren. Teglverket (Telenor) og Statkraft ville som følge av dette etter hvert oppleve å få konkurranse fra både private norske selskaper og utenlandske selskaper.³⁵ Det forekom også en rekke hel- og delprivatiseringer av norske statselskaper, blant annet Kongsberg Våpenfabrikk og selskaper innenfor jernverksindustrien.³⁶ Den norske bankkrisen i 1987-1993, som til dels blir forklart ved noen av dereguleringene som kom under de borgerlige regjeringen, førte til statlig eierskap i banksektoren. Da dette i 1991-1992 kulminerte med at flere av de største bankene i praksis var konkurs, ble statens løsning på dette å tre inn som aksjonær og eier i selskapene.³⁷ Planen var å selge seg ut i løpet av noen år, dette ble gjort gradvis utover 1990-tallet og på starten av 2000-tallet, men fortsetter sitt staten på 34 % av aksjene i DNB.

Til tross for at bankkrisen førte til en større grad av eierskap for staten i banksektoren, skjedde de ellers en utvikling på 1990-tallet som kan tolkes som økt internasjonalisering av norsk næringsliv. En god indikator på hvordan dette påvirket det norske næringslivet er se på andelen av FDI-beholdning, i henhold til det årlige BNP for Norge. FDI blir blant annet brukt av OECD som en indikator på globalisering.³⁸

³¹ Lie 2012: s.136

³² Lie 2012: s.136-137

³³ Gjaldt fortsatt for spesielle foretak. Bla. ved vannkraft, olje-gass og bergverksdrift.

³⁴ Furre 2007: s.284

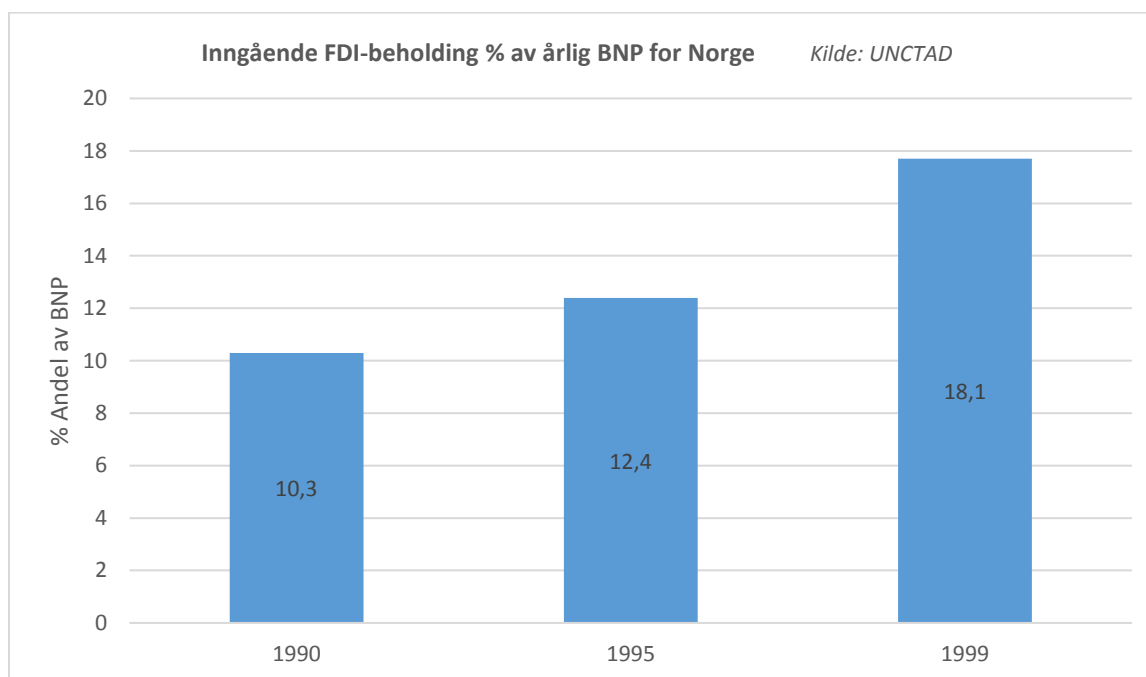
³⁵ Lie 2012: s.137

³⁶ Furre 2007: s.285-286

³⁷ Lie 2012: s.166-167

³⁸ OECD 2008: s.3 (OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment, Fourth Edition)

Tabell. 1.1: Inngående FDI-beholdning % av årlig BNP for Norge. 1990-1999.³⁹



Internasjonalt skjedde det flere politiske hendelser som var med å forsterke globaliseringen. I slutten av 1980-tallet og starten av 1990-tallet opplevde en både gjenforeningen av Tyskland og fallet til Sovjetunionen som åpnet nye markeder i Europa. Norge på sin side måtte forholde seg til den nye EØS-avtalen som skulle tre i kraft fra starten av 1994. Prinsippet var at det skulle gi norske borgere og EU-borgere like premisser når de drev økonomisk virksomhet, dette medførte blant annet at grenser som var satt for utenlandsk eierskap i norske selskap måtte endres⁴⁰ og at bank- og forsikringstjenester fritt kunne krysse grenser.⁴¹

Ved inngangen til det nye millenniumet fremstod staten som en sentral aktør i næringslivet. Telenor og Statoil var begge heleide statselskaper. Og i tillegg var staten var majoritetseier i både Norsk Hydro og DNB, alle blant Norges desidert største selskaper 1999.⁴² Samtidig eide staten gjennom Folketrygdfondet 3,2 % av den samlede markedsverdien på Oslo Børs i 1999.⁴³ Til tross for at statens rolle i norsk næringsliv stod sterkt ved utgangen av 1999. Er det ingen tvil om at også FDI var en vesentlig del av næringslivet da FDI-beholdningen av dette i 1999 tilsvarte 18,1 % av årlig. Eierskap i norsk næringsliv har gjennom 1900-tallet vært

³⁹ <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx> (Alle tall hentet fra tabell 7)

⁴⁰ Men fortsatt ble lovene som omhandlet særskilte industrier beholdt. Til tross for at bla. «Hjemfallsloven» senere har blitt erklært i strid med EØS-reglene av EFTA-domstolen.

<http://e24.no/makro-og-politikk/norge-bruker-hjemfallsretten-ulovlig/1856191>

⁴¹ Furre 2007: s.347

⁴² «Norges Største Bedrifter 1999» 2001: s.602

⁴³ Folketrygdfondet- Årsrapport 1999: s.9

preget av flere ulike trender. Utenlandsk kapital har til tider vært vesentlig. I oppbygningen av vannkraften og annen norsk industri på begynnelsen av århundret var utenlandske investeringer sentrale. Det var utenlandske oljeselskap som fant de første petroleumsreservene og etablerte oljeindustrien her i landet. Samtidig, opplevde man etter andre verdenskrig at et norsk statlig eierskap ble bygget opp. Et eierskap som forsterket seg som følge av oljeforekomstene og bankkrisen. Årsakene for denne utviklingen er komplekse. Det kan forklares både med tilfeldigheter og eksterne internasjonale faktorer. Men, i grunn ligger også en politisk styringsmodell, om en sterk stat som har hatt et ønske om å sikre norske interesser.

1.4. Forskingsstatus og teori

I dette kapittelet vil jeg prøve å gjøre rede for noen av de viktigste bidragene til forskningslitteraturen som er relevant for forskningsfeltet jeg begir meg utpå, samt å gjøre rede for relevant teori og forskningsfeltet økonomisk historie. I likhet med de fleste andre forskningsfeltet er heller ikke dette feltet selvavgrensende, derfor er det nødvendig å avgrense forskningsfeltet ut i fra hva som er mest relevant for denne studien. I oppgaven skal fordelingen mellom forskjellige typer eierskap i norsk næringsliv kartlegges, dermed bør relevant forskningslitteratur til temaet undersøkes. Statens rolle som eier har blitt presentert og drøftet av Einar Lie ved flere tilfeller, her vil det tas utgangspunkt i to av hans verker. Når det gjelder det utenlandske eierskapet som skal kartlegges, er dette i praksis FDI. Inngående-FDI til Norge er et forskningsfelt det har blitt skrevet en del om, noen sentrale og relevante bidrag derfra vil undersøkes. Når det gjelder det private næringslivet sin rolle som eier finnes det ikke omfattende forskningslitteratur som har dette i hovedfokus. Fremstillinger av dette har gjerne heller vært en del av en større historie i oversiktsverk⁴⁴ eller spesifikt om en bransje eller et selskap.⁴⁵ Det er her intet formål å undersøke alle verker innenfor forskningsfeltet, ei påstås det at helheten av forskningsfeltet blir representert i teksten. Det som derimot er min hensikt ved å velge ut disse verkene er å etablere et grunnlag for å kunne danne en oversikt over forskningsstatusen. Formålet med en slik prosess er å se på hva som er blitt gjort, hvordan det er blitt gjort og hvilket kildemateriale som er tatt i bruk. Det som derimot skal undersøkes først er økonomisk historie og hva dette forskningsfeltet innebærer. Deretter vil det kort gjøres rede for hva som menes med FDI, og tilslutt vil relevant forskningslitteratur presenteres og drøftes.

1.4.1. Forskingsfeltet: Økonomisk historie

⁴⁴ Eks. Hodne og Gryttens «*Norsk Økonomi i det 20. århundre*»

⁴⁵ Eks. Torstein Bryns «*Jotuns Historie*» (1997)

Det overordnede feltet for mitt forskningsprosjekt er økonomisk historie, dette er som navnet tilsier et forskningsfelt som i stor grad springer ut fra henholdsvis historiefaget og økonomifaget.⁴⁶ Når det er sagt betyr ikke det at feltet er et organisert samarbeidsprosjekt mellom økonomer og historikere. Camilla Brautaset og Lars Fredrik M. Øksendal har i «*Fortalt fortid: Norsk historieskriving etter 1970*»⁴⁷ (2013) observert at disse to forskningsmiljøene jobber relativt uavhengig av hverandre. Men påpeker at det finnes et *samspill* mellom historie og økonomi, og at det er dette *samsillet* som da er økonomisk historie.⁴⁸ En av årsakene til at det heller unntaksvis finnes samarbeid på tvers av fagene kan forklares ved at historie og økonomi er to fagdisipliner med åpenbare forskjeller. På den ene siden har vi et fag med fokus på den narrative fortellingen og forklaringen, og på den andre siden har vi et fag med metoder, teorier og begreper i sentrum. Dette gir utslag i et forskningsfelt som er svært mangfoldig når det kommer til hvilke problemstillinger som utledes og hvordan disse besvares. Følgelig har det også derfor vært flere forsøk på å kategorisere de forskjellige retningene innenfor økonomisk historie. *Klassisk økonomisk historie* er en av disse retningene, Brautaset og Øksendal beskriver dette som: «... blir forstått som at historikerens verktøykasse brukes på økonomiske temaer».⁴⁹ Videre beskrives denne retningen, som at det er historikerens formål å benytte seg av kildene for å forklare historiske hendelser og kunne plassere dem i enn større historisk kontekst. «Motsvaret» til denne retningen er *cliometrisk historie*, et av formålene med denne retningen var å gjøre feltet mer vitenskapelig og en konsekvens av dette var i stor grad en ikke-narrativ form for historieskriving.⁵⁰ Vitenskapeliggjøringen innebar i praksis mer fokus på tall og metoder og mindre fokus på tekst og kilder. I lag med cliometrisk historie oppstod også en annen retning: *Business History*. Dette kan sees på som en reaksjon mot den neoklassiske teoriens dominans i økonomifaget, denne retningen ville i større grad synliggjøre reelle hendelser og aktører i historien og ikke redusere alt til teorier, modeller og kvantitativ data.⁵¹ Det er viktig å understreke at disse tre forskjellige retningene er paradigmer, og at skillene mellom dem ikke alltid er like tydelig. Men de kan til en viss grad representere forskjellige «skoler» innenfor økonomisk historie hvor fremgangsmåtene og ideene fra moderdisiplinene historie og økonomi kommer til syne på ulike måter. Business history og cliometrisk historie blir av

⁴⁶ Selv om man ikke skal glemme at andre fag også kan krysse inn i feltet som bl.a. sosiologi, og geografi.

⁴⁷ Redaktører for boken er Ryymin, Heiret, Skålevåg.

⁴⁸ Brautaset, Øksendal 2013: s.319.

⁴⁹ Brautaset, Øksendal 2013: s.294

⁵⁰ Brautaset, Øksendal 2013: s.294-95

⁵¹ Brautaset, Øksendal 2013: s.295

Brautaset og Øksendal fremhevet som de to retningene som i dag «... langt på vei markerer polariseringen i det økonomiske historiske univers». ⁵²

1.4.2. FDI

Dette begrepet vil ha en sentral rolle i avhandlingen, derfor kan det være hensiktsmessig å allerede nå gjøre kort rede for hva som menes med dette. For å finne definisjonen og opprinnelsen på begrepet utenlandske direkteinvesteringer eller *foreign direct investments* (FDI) kan en se tilbake til Stephen Hymers arbeid i 1960⁵³. For å kunne forstå hva som menes med FDI bør en også kunne kjenne til begrepet utenlandske portefølje investeringer eller *foreign portfolio investments* (FPI). Det var å kartlegge disse to og klargjøre forskjellen mellom dem som var formålet i Hymers tese. I utgangspunktet kan alle utenlandske investeringer defineres som enten FPI eller FDI, selv om det i noen tilfeller kan være vanskelig å skille de fra hverandre. Den avgjørende forskjellen mellom disse to handler om kontroll. Hvis investoren direkte kontrollerer det utenlandske selskapet, kan det kalles en direkte investering, altså er det FDI. Hvis han ikke kontrollerer foretaket men har investert kapital i selskapet blir det kalt en portefølje investering⁵⁴, altså er det FPI. En annen definisjon på FDI kan man finne hos Statistisk Sentralbyrå (SSB):

*«En investering over landegrenser der investor har til hensikt å etablere en varig økonomisk forbindelse og utøve effektiv innflytelse på virksomheten i et investeringsobjekt.»*⁵⁵

Kontroll eller *effektiv innflytelse* er altså det som skiller FDI og FPI. Det praktiske spørsmålet er dermed egentlig: hvor mange prosent av selskapet må en eller flere utenlandske investorer eie for at det skal kunne defineres som FDI? Både OECD⁵⁶ og UNCTAD⁵⁷ sine definisjoner tilsier at investeringen i utgangspunktet må være minimum 10 % av selskapet for å kunne kategoriseres som FDI. ⁵⁸ Dette kan være en god grunnregel når man skal kartlegge eierskap, men dette er på ingen måter en regel uten unntak. Hvor stor del av selskapet en utenlandsk investor må eie for at det skal kunne defineres som FDI varierer fra situasjon til situasjon. I noen tilfeller kan 10 % være nok mens i andre kreves det 33 % eller til og med 51 %. Det kan

⁵² Brautaset, Øksendal 2013: s.296

⁵³ «The International Operation of National Firms: A Study of Foreign Direct Investments». Dette ble ikke publisert før i 1976, post-mortem da Hymer døde i 1974.

⁵⁴ Statens Pensjonsfond Utland (Oljefondet), er et eksempel på porteføljeinvestering/FPI.

⁵⁵ <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/statistikker/di/aar/2015-01-14>

⁵⁶ Organization for Economic Co—operation and Development. Internasjonal økonomisk samarbeidsorganisasjon der 35 stater er medlem, deriblant Norge.

⁵⁷ The United Nations Conference on Trade and Development. En del av FN, og er hovedorgan for spørsmål og forskning innenfor handel, investeringer og utvikling.

⁵⁸ [http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Foreign-Direct-Investment-\(FDI\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Foreign-Direct-Investment-(FDI).aspx)

også være spesielle vedtekter eller en oppdeling av A og B-aksjer⁵⁹ innad i et selskap som gjør det enda vanskeligere å sette en generell prosentsats på hvor mye som kreves for å kunne kalle det FDI. I en tenkt situasjon hvor man har et norsk aksjeselskap hvor 80 % av investorene ikke har relasjon til hverandre og ingen av disse har store aksjeposter. Vil en utenlandsk investor som alene eier 20 % kunne ha *de facto* kontroll over selskapet. I hvert fall så lenge han ikke møter samlet motstand. Men, i et aksjeselskap hvor en norsk investor sitter på 80 % av eierskapet og en utenlandsk investor har 20 % investert i selskapet er selskapet fortsatt norsk kontrollert. I et slikt tilfelle bør et utenlandsk selskap eie 33 %⁶⁰ for å kunne virkelig påvirke driften i selskapet. Et enkelt krav om 10 % for FDI er utilstrekkelig, dette kan representere både et betydelig eierskap og et «ubetydelig» eierskap, avhengig av størrelsen på de andre investeringspostene i selskapet.

1.4.3. Forskningslitteratur

Nå vil først forskningslitteraturen som omhandler utenlandske direkteinvesteringer i Norge presenteres, før det avslutningsvis vil presenteres forskningslitteratur som omhandler statlig eierskap. Historiografien for førstnevnte forskningsfelt starter på 1960-tallet med Arthur Stonehill som satte i gang en undersøkelse av utenlandske direkte investeringer i Norge mens han var ansatt i SSB. I 1965 resulterte arbeidet i en utgivelse: «*Foreign ownership in norwegian enterprises*». Avhandlingen til Stonehill består av to deler, hvorav den første er en historisk økonomisk analyse over fremveksten av foretak med utenlandsk eierkapital i Norge 1814-1962.⁶¹ Den andre delen er et forsøk på å registrere påvirkningen foretak med utenlandsk eierkapital i Norge har hatt i perioden 1952-1962.⁶² Stonehills første del inneholder tre elementer som er sentrale for å danne et bilde av perioden han undersøker. Det første er kvantitative data, han fremlegger tall på direkte investeringer inn til Norge, blant annet viser han til at i 1909 var 38,8 % av aksjekapitalen i norske industriselskaper eid av utlendinger.⁶³ Han har også gjort kvalitativt arbeid da en del av arbeidsprosessen hans har vært intervjuer og samtaler med aktuelle personer, selskaper og organisasjoner.⁶⁴ I tillegg forsøker han å kartlegge årsakssammenhenger for å forklare utviklingen, eksempelvis

⁵⁹ Selskapet er av og til delt inn A- og B-aksjer som har forskjellig stemmerett. Eksempelvis kan A-aksjer ha full stemmerett mens B-aksjer har redusert eller ingen stemmerett.

⁶⁰ Ofte holder det med 51 % majoritet for å ta avgjørelser, men i noen tilfeller må en ha 2/3 majoritet for å kunne bestemte. Har en 51 % prosent kan en blant sparke og ansatte styreledere, mens for å foreta eksempelvis en aksjeutvidelse, må en ha 2/3 majoritet.

⁶¹ Stonehil 1965: s.13

⁶² Stonehill 1965: s.75

⁶³ Stonehill 1965: s.206

⁶⁴ Stonehill. 1965: Forord

innføringen av konsesjonsloven i 1917 eller finansieringsproblemer i mellomkrigstiden som førte til utenlandske oppkjøp og investeringer.⁶⁵ Stonehills arbeid er den eneste sammenfattende historiske oversikten over inngående utenlandske direkte investeringer til Norge over en så lang periode. Senere arbeider er i større grad casestudier, over en kortere periode eller med et spesielt fokus, i så tilfelle er Stonehills arbeid unikt.

I tiårene etter Stonehills arbeid ble det tilsynelatende ikke forsket mye på FDI. Men på 1990-tallet ser det ut til at forskingsfeltet tok seg opp, muligens fordi den historisk-politiske konteksten gjorde at globaliseringsbegrepet var høyst aktuelt.⁶⁶ Hvorvidt dette påvirket statlige institusjoner til å ønske mer forskning rundt direkte investeringer skal det ikke spekuleres for mye i, men faktum er at i 1994 kom det ut to rapporter⁶⁷ fra forskningsstiftelsen FAFO⁶⁸, hvorav begge disse rapportene er blitt gjort på oppdrag for bl.a.

Finansdepartementet.⁶⁹ Den mest relevante av disse rapportene stod Torunn Kvinge for og den bar navnet: «*Utenlandske oppkjøp og etableringer i norsk industri: Motiver, omfang og utvikling*». Kvinge legger blant annet vekt på betydningen av konsesjonslovene⁷⁰ utenlandske investorer står ovenfor. Dette var interessant i denne perioden da deler av industrikonsesjonslovene måtte endres som følge av konkurranseregler tilhørende EØS-avtalen.⁷¹ Formålet til Kvinge i denne rapporten kan deles i to: det første er å kartlegge oppkjøp og utenlandske eiere på 1980-tallet.⁷² Den neste delen er å kartlegge sysselsetting, investeringsomfang, bedriftsstørrelse og lønnsomhet i all industrivirksomhet, både med norsk og utenlandsk eierskap.⁷³ Kvinge kommer blant annet frem til at beholdningen av direkte investert kapital økte med 70 prosent fra 1987 til utgangen av 1991 i løpende kroner.⁷⁴ Siden FAFO-rapportene har ikke SSB, FAFO eller andre institusjoner finansiert omfattende forskning innenfor feltet, derimot har det blitt publisert noen artikler. To relevante artikler fra SSB er: «*Globalisering og utenlandsk eierskap i Norge*»⁷⁵ fra 2000 og «*Norge i en globalisert verden*

⁶⁵ Stonehill. 1965: s.205-207

⁶⁶ Her kan det nevnes: Fallet til Østblokken. EØS-avtalen.

⁶⁷ I tillegg til Kvinges arbeid, kom også FAFO-rapporten: «*Hvor attraktivt? Norge som lokaliseringsområde for investeringer og produksjon*» av Per Egil Hødnebo og Dag Stokland. (1994)

⁶⁸ Samfunnsvitenskapelig forskningsmiljø, tidligere en del av LO. Privat organisasjon, med midler/donasjon fra både staten og selskaper. <http://www.faf.no/index.php/nb/om-fafo>

⁶⁹ I tillegg til andre organisasjoner. Se forord i begge FAFO-rapportene.

⁷⁰ I norsk lov: vært plikt å søke om statlige tillatelse når en utenlandsk investor foretar en investering som fører til at han har mer 1/3 av grunnkapitalen eller 20% av aksjene i et selskap som har ervervet konsesjonspliktig fast eiendom etter Konsesjonsloven. Kvinge. 1994: s.9

⁷¹ Kvinge. 1994: s.7

⁷² Kvinge. 1994: s.8

⁷³ Kvinge. 1994: s.8

⁷⁴ Kvinge. 1994: s.13

⁷⁵ Jens Nordby.

– *betydning av utenlandsk eierskap i norsk næringsliv*»⁷⁶ fra 2009. Førstnevnte er en makroøkonomisk oversikt mellom 1988 og 1998, mens den andre forsker på betydningen av utenlandsk eierskap i året 2007. En lignende rapport som SSB-rapporten fra 2009 har også blitt gjennomført i 2014, under regi av Handelshøyskolen BI på vegne av AmCham⁷⁷. Denne bærer tittelen «*Utenlandske multinasjonale selskaper i Norge*» og bak rapporten står Marius Nordkvelde, Karthik K. Gowda og Torger Reve. Formålet med denne rapporten var «å identifisere de viktigste økonomiske bidragene fra de utenlandske multinasjonale selskapene til det norske samfunnet». ⁷⁸ Som dette tilsier har det tematiske fokuset likheter med SSB-artikkelen, men periodisering derimot strekker seg fra 2008 til 2012.

Når det gjelder hyppigheten av masteroppgaver, innenfor historiefaget, om direkteinvesteringer til Norge i nyere tid, er dette begrenset. Det er derimot blitt skrevet om direkteinvesteringer fra Norge. Mest nærliggende er Torstein Stråtveits masteroppgave, «*Norge ut i verden: En kartlegging av norsk utgående direkteinvestert kapital 1990-2012*» (2015). Dette er en kartlegging av utgående investeringer fra Norge basert på statistikk fra SSB, som blant annet viser til at det den største enkeltnæringen fra slutten av 1990-tallet og fremover var olje- og gassektoren.⁷⁹ Den geografiske destinasjonen på de norske direkteinvesteringene i utlandet tilsier også at *nærhetsfaktoren*⁸⁰ gjorde seg gjeldende, ved at statistikken indikerer at kapitalen hovedsakelig var lokalisert i Skandinavia, samt europeiske stater og amerikanske stater.⁸¹

Det er få historikere som har skrevet like mye om statens rolle i næringslivet som Einar Lie. I boken «*Norsk økonomisk politikk etter 1905*» (2012) blir både statens rolle og internasjonal integrasjon i norsk næringsliv diskutert. I tillegg blir blant annet tre dilemmaer trukket frem som har preget norsk økonomisk politikk.⁸² Den første av disse handler om det egalitære samfunnet og likhetsnormer i Norge, hvordan skal fordeling av goder og byrder være? Den andre handler om det positive synet på staten som utgangspunkt i Norge, men i kjølevannet av den historiske og politiske kontekst har dette vært gjenstand for debatt opp gjennom tiden, som har resultert i en diskusjon om hvilken rolle stat og marked skal ha. Det siste av disse

⁷⁶ Berit Emberland, Ola Tveita og Eirin Totland.

⁷⁷ The American Chamber of Commerce in Norway.

⁷⁸ Nordkvelde, Gowda, Reve 2014: s.2

⁷⁹ Stråtveit 2015: s.94 (UIB)

⁸⁰ En teori som viser til at land har en tendens til å investere i land som er like eller nærme seg selv. Dette trenger ikke bare gjelde geografisk men også kulturelt og politisk. Stråtveit 2015: s.20-21

⁸¹ Stråtveit 2015: s.94-95

⁸² Lie 2012: s.192-193

dilemmaene handler om at til tross for at Norge har sine særtrekk, som mange vil bevare, deltar man også i en internasjonal økonomi. Hvordan førene ønsket om nasjonal suverenitet, samtidig som en ønsker internasjonalt samarbeid og tilgang til internasjonale markeder? De to sistnevnte av Lies betraktninger er svært relevant for denne oppgavens tematikk.

Relativt nylig utgav Lie en artikkel. I motsetning til boken fra 2012 som er bred oversikt over økonomisk politikk, er denne direkte rettet mot tematikken: statlig eierskap i norsk næringsliv. Artikkelen bærer navnet: «*Context and Contingency: Explaining State Ownership In Norway*» (2016). Lies oppgave har til hensikt å forklare bakgrunnen for statlig eierskap i norsk næringsliv, både i form av underliggende årsaker og hendelser.⁸³ De underliggende årsakene blir foreslått å være en manglende norsk privat kapitalbase, relativt rik stat, skepsis til utenlandske investorer, tillit til staten blant det norske folk og politiske grep.⁸⁴ Når det gjelder hendelsesfaktorer blir det foreslått følgende forhold: oljeforekomstene førte til at statlig kapital ble en større del av næringslivet. Mens, bankkrisen førte til statlig intervensjon som ledet til eierskap.⁸⁵

1.5. Metode og praktiske vurderinger

Hensikten med dette delkapittelet er å forklare og gjøre rede for hvilken fremgangsmåte som skal benyttes for å besvare problemstillingen. Dette ville innebære noe teori, men tilnærmingen vil være pragmatisk. Hovedfokuset her er å drøfte og gjøre rede for utfordringer ved fremgangsmåter i forskningsprosjekt. Og ikke minst, begrunne og forklare hvilken tilnærming som er valgt for å håndtere disse utfordringene.

1.5.1. Bruk av tall som kilde

Empirien i økonomisk historie er oppbygd ved å undersøke faktorer som er målbare, søken etter relative og absolutte tall, som kan forklare konsekvens, årsak og utvikling. Når det er sagt er det viktig å forstå at selv om tall eller statistikk kan bli fremstilt som udiskutable fakta, er ikke dette nødvendigvis riktig. For å avgjøre tallens verdi som kilde, kan det være tilstrekkelig å ta i bruk generell kildekritikk og stille følgende spørsmål: Hvor god er reliabiliteten, representativiteten og validiteten?⁸⁶ Med reliabiliteten menes det at dersom en skal måle noe får vi det samme resultatet hver gang, dersom forutsetningene er det samme,

⁸³ Lie 2016: s.906

⁸⁴ Her kan bl.a. Konesjonslovene og erklæringen av norsk sokkel nevnes.

⁸⁵ Lie 2016: s.925-926

⁸⁶ Andresen, Rosland, Ryymmin, Skålevåg. 2014: s.93-94

dette omhandler påliteligheten til kilden.⁸⁷ I sammenheng med denne oppgaven handler om å ligge til rette for kildene blir behandlet og undersøkt på så like premisser som mulig for hvert av årene som undersøkes, Med representativiteten menes det hvem som står bak disse tallene og om vedkommende er representativ for å besvare spørsmålene som stilles om et tema.⁸⁸ Dette kan handle om både objektivitet og kunnskap. I denne oppgavens tilfelle er dette relevant med tanke på at bedriftsregnskap utgjør nesten alt kildemateriale. Da de aller fleste selskapene jeg undersøker har aksjonær eller ledelse de ønsker å tilfredsstillere er det naturligvis i deres egeninteresse å ha høyest mulig omsetning og profitt. At selskaper tidligere har brudd loven i revideringen av regnskap og fremstilt for aksjonærene et annet økonomisk bilde enn sannheten er ikke et ukjent fenomen i finansverden, hvorav Enron-skandalen som ble avdekket i 2001 er det fremste skrekkeeksempelet.⁸⁹ Når det er sagt har jeg verken ressurser, tid eller tilstrekkelig kunnskap til å stille spørsmåltegn ved alle selskapenes omsetningstall. Når det gjelder validiteten handler det om hvor godt man klarer å måle det som man har til hensikt å undersøke med grunnlag i kildematerialet som brukes. Med andre ord handler det om sammenhengen mellom problemstillingen og kildematerialet, hvor godt kan sistnevnte besvare spørsmålene som problemstillingen søker etter å svare?

Når en skal kartlegge utviklingen innenfor noe som er målbart, en økonomisk utvikling, er det viktig å ikke la seg friste til å justere eller tilpasse kilder og metoder i forhold til forventinger, formål eller lignende. Med dette menes det at man ikke skulle la utvalget av kilder eller tolkningen av fakta bli styrt av modeller. I overført betydning for dette prosjektet vil det være å tilpasse kilder og tolke fakta i henhold til de forventede trender eller i henhold til ens egne hypoteser. Selv om en forsker har en antagelse om utviklingen innenfor det som undersøkes, vil utviklingen ofte være både divergerende og konvergerende i henhold til dette. Da gjelder det å ta like mye hensyn til, og fremstille avvikene på samme måte som, de faktorer som underbygger teorien eller trenden som undersøkes.

1.5.2. Periodisering og avgrensning

Når det gjelder valget av periodiseringen for studien er ikke denne tilfeldig. Årsaken til valget av denne historiske rammen for prosjektet har sammenheng med kildetilgangen. Oversikten over «*Norges Største Bedrifter*» strekker seg helt tilbake til 1966. Men skal man kartlegge eierskap er det nødvendig å få tilgang til regnskap eller årsrapporter for å undersøke

⁸⁷ Andresen, Rosland, Ryymin, Skålevåg. 2014: s.74

⁸⁸ Andresen, Rosland, Ryymin, Skålevåg. 2014: s.75

⁸⁹ <http://www.dn.no/nyheter/article230981.ece>

aksjonærforholdene for de respektive år som undersøkes. Å få tak i årsrapporter og regnskap fra selskapene på 1960- og frem til 1990-tallet er utfordrende, man ville sannsynligvis kunne fått tilgang til en del selskap, men å utføre en helhetlig undersøkelse vil være problematisk. I årene før 1998 kan disse kjøpes fra Brønnøysundregisteret, men dette har en kostnad på ca. 250 kr pr regnskap, samt er behandlingstiden fort på flere uker. Den økonomiske rammen for dette vanskeliggjør en slik tilnærming, og behandlingstiden kan også være utfordrende. Fra 1998 forandrer dette derimot seg, dette skyldes at en privat aktør Proff.no. Har digitalisert og samlet årsregnskap som er innlevert til Brønnøysundregisteret fra 1998 og fremover. Disse koster kun kr 11,25kr pr stk. og kan mottas på mail i løpet av minutter. Dermed er det mye lettere å utføre en bred kartlegging fra 1998 og fremover enn i år før dette, opprinnelig var det et ønske å strekke studien tilbake til 1966. Konklusjonen er altså at det er bedre å undersøke en kortere tidsepoke nøye, enn å undersøke en større tidsperiode uten at jeg kan få undersøkt og formidlet særlig mye om utviklingen i perioden.

Når det gjelder i mengde og tematisering er det også en del avgrensinger som må settes. Når det gjelder studien foretak har det her blitt valgt å undersøke de femti største. Dette er nok heller i overkant enn i underkant av mengden selskaper man bør ta for seg i en masteroppgave. Selv om det vil vært interessant å undersøke de hundre eller to hundre største foretakene, tillater ikke tidsrammen for en masteroppgave dette. Da studien, med tilnærmingen som er valgt, allerede innebærer å lese over to hundre årsregnskap eller årsrapporter for å undersøke topp-50 over fire år. Når det gjelder tematiseringen er det flere vinklinger man kunne valgt istedenfor en kartleggingsoppgave, slik tilnærmingen er i dette forskningsprosjektet. En kunne bl.a. hatt færre selskaper og undersøkt flere forhold: bransjefordeling eller nasjonalitetsfordeling blant utenlandske selskap for å nevne noe. Undertegnede har derimot heller hatt et ønske om å lage en kartleggingsoppgave, hvis formål er å skape en oversikt over et kildemateriale («*Norges Største Bedrifter*») som i forskningssammenheng er svært lite brukt, og aldri på tilsvarende måte som i denne studien. Da dette prosjektet kan være et lite, men nytt tilskudd til forskningsfronten, kan det være hensiktsmessig å først få kartlagt dette kildematerialet før en senere muligens kan benytte det til mer dyptgående studier.

1.5.3. Hvordan definere eierskap?

For å definere eierskap blir det for nesten samtlige selskap tatt utgangspunkt i aksjonærforholdene som kommer frem i årsrapporter og årsregnskap. For å definere eierskapet vil jeg se på hvilket selskap eller investor som er eneaksjonær eller har

aksjemajoritet. Hvor eierskapet til dette selskapet går avgjør om eierskapet blir definert som statlig, norsk privat, utenlandsk (FDI) eller joint-venture. I en slik øvelse er det viktig å være konsekvent. Dette innebærer å lage klare kriterier for metoder og vurderinger som ligger til grunn for eierskapsvurderingen. Eierskapsforholdene i noen av selskapene i denne studien er så komplekse at uansett hvilken tilnærming som blir valgt, kan det argumenteres både for og mot dette valget. Derfor er det vel så viktig med tanke på validiteten til studien å være konsekvent, som det er å vurdere hver situasjon ut i fra sine egne premisser. Følgende kriterier ligger til grunn for vurderingen av eierskap:

- I undersøkelsen blir aldri FDI definert dersom eierskapet ikke overskrider 10 %.
- Så lenge et utenlandsk selskap har minst 1/3 (33 %) av aksjene i et selskap vil dette alltid vurderes som tilstrekkelig for å kunne defineres som FDI eller joint-venture. Begrunnelsen for dette er at selv om 1/3 av aksjene ikke nødvendigvis gir *kontroll* over selskapet, er det nok til å utøve *effektiv innflytelse* som SSB foreslår som definisjon på FDI.⁹⁰
- Selv om norske selskap eller staten kan ha eierskapet i et utenlandsk selskap som har et heleid datterselskap i Norge, vil dette i denne sammenheng kartlegges som FDI. Der hvor forholdene er slik vil leser gjøres oppmerksom på dette.
- Da et selskaps eierstruktur kan forandre seg i løpet av år, vil det i studien tas utgangspunkt i årets siste dag. Det vil si at eierskapet som kartlegges i 2005 er representativt for aksjonærforholdene pr. 31.12.05.

For å kartlegge eierskap vil det bli lagt en tabell-oversikt for alle årene som skal undersøkes. I tillegg til eierskapsinformasjon, vil det også oppgis hvilken bransje foretakene tilhører. Disse er bare veiledende, og det er tatt utgangspunkt i hva som oppfattes som den viktigste bransjen til selskapet, selv om de kan være aktive innenfor flere. Dette er gjort på grunnlag av hva kilden⁹¹ som brukes oppgir som foretakets bransje. «*Eierselskapsregistering*» vil defineres ut i fra hvilket land eierselskapet hører til i. Dette innebærer å også undersøke eventuelle holdingsselskap i Norge, da dette er fullt mulig å kartlegge. Om eierskapet til selskapet ikke går ut av Norge er det mulig å kartlegge eierskapet helt frem til personen, familien eller gruppen som sitter på eierskapet, til tross for at dette kan gå gjennom svært mange selskap. Det ville vært svært utfordrende å kartlegge dette hos utenlandske selskap. Derfor vil

⁹⁰ Se side. 14-15. Dersom det ikke er spesielle vedtekter i et selskap, er det flere avgjørelsen som krever at aksjonærene har 2/3-dels enighet. Dette gjelder bl.a. kapitalutvidelser eller utsendelse av nye aksjer.

⁹¹ «Norges Største Bedrifter»

eierselskapsregistering når det gjelder utenlandskeide selskap, representere første ledd av eierskap til det norske selskapet som går ut fra Norge. I regnskapet og årsrapportene til selskapene som undersøkes er det sjeldent tvil om hvorvidt selskapet er norsk eller utenlandsk, da gjerne nasjonalitet på selskapet også står oppført, samt kan dette tolkes ved forkortelsene for aksjeselskap. I Norge er det som kjent AS eller ASA,⁹² mens andre land har sine egne forkortelser. Ingen har de samme forkortelsene som Norge, men når det gjelder andre land er ikke disse alltid ensbetydende for dette landet, da land som deler samme språk ofte har de samme forkortelser, bl.a. fransktalende og engelsktalende land.

Den valgte tilnærming for å kartlegge eierselskapsregistering er en god løsning med tanke på om det er FDI eller ikke. Men dersom en ønsker å kartlegge hvilke spesifikke land selskapene egentlig tilhører er ikke tilnærmingen optimal. Årsaken til dette er at utenlandske konsern gjerne har selskaper som går via andre land, eksempelvis som regionale hovedkontor, hvorav disse har selskap som da er eneaksjonær i de norske datterselskapene. Løsningen er her å også kartlegge «konsern», med dette menes det der hvor selskapet eller konsernet som eier det norske selskapet har sitt hovedkontor eller konsernspiss. Dette er ikke nødvendigvis det samme som hovedkontoret til selskapet som er representert i studien, ettersom dette kan være relativt selvstyrt, men mot konsernet eller selskapet som eier dette selskapet. Det kan gi en indikasjon på hvilket land eierskapet går til i siste instans. Dette blir ikke kartlagt ved juridiske dokumenter eller lignende, men med hva eierselskapet selv oppgir som sitt hovedkontor. Å prøve å kartlegge det *faktiske reelle eierskapet* ville vært svært vanskelig om ikke umulig, med tanke på stråselkaper og skatteparadiser, i hvert fall i en studie som tar for seg et så stort antall selskaper som denne avhandlingen gjør. Et unntak fra denne regelen er ved joint-ventures, da vil konsern henviser til hvor selskapet i studien har sitt oppgitte hovedkontor. Når det gjelder å kartlegge «konsern» eller hovedkontor, vil dette først og fremst gjøres ved utenlandskeide selskap og ikke brukes tid på når det gjelder norskeide selskap. Men dersom norskeide selskap har hovedkontor, eller inngår i en utenlandsk gruppe hvor dette regnes som hovedkontor, vil det gjøres rede for.

1.6. Kilder

Hensikten med dette delkapittelet er å presentere og diskutere de sentrale kildene som ligger til grunn for avhandlingen som skal presenteres. Her vil det fremlegges hva kildene er og

⁹² AS = Aksjeselskap. ASA = Allmenneie aksjeselskap, ofte børsnotert, men ikke nødvendigvis.

hvordan det kan brukes. En del av utfordringene og begrensingene ved kildene har blitt nevnt i forrige delkapittel, men her vil dette utdypes. Kildematerialet som brukes i oppgaven baserer seg på to typer kilder som gjør det mulig å undersøke den historiske dynamikken i fordelingen av eierskap blant Norges 50 største foretak.

1.6.1. «Norges Største Bedrifter»

«Norges Største Bedrifter» er en oversikt over de største bedriftene i Norge for hvert år fra 1966 til 2015, denne har de senere år blitt publisert av *Kapital* (Hegnar).⁹³ Når man skal vurdere et foretaks størrelse er det normalt å ta utgangspunkt i omsetning. Dette gjelder for denne studien også, selv om kilden også oppgir informasjon om overskudd og ansatte. Selv om det i dag gjerne er tidsskriftet *Kapital* som forbindes med denne oversikten har det ikke alltid vært slik. Før dette, fra 1967 til 2006 var det *Økonomisk Literatur Norge AS* som utarbeidet listene. Oversiktene som her blir brukt har også blitt utgitt på forskjellige plattformer, og har derfor følgelig også blitt anskaffet på forskjellige måter. Årsoversiktene for 2000 og 2005 er hentet fra bøkene: «Norges Største Bedrifter 2002» og «Norges Største Bedrifter 2007». 2010-oversikten har blitt anskaffet via mail fra Hegnar-redaksjonen⁹⁴, ved en faksimile fra *Kapital*.⁹⁵ Når det gjelder 2015-oversikten ligger denne tilgjengelig på nett⁹⁶, selv om denne etter hvert vil bli erstatt med 2016-oversikten.

På mange måter er det disse kildene som ligger utgangspunktet for oppgaven, da det er eierskapet blant de 50 største på denne listen som skal kartlegges. Dessverre kan ikke årsoversikten for 2000, 2005, 2010 og 2015 brukes i en sammenheng hvor en ønsker å kartlegge utvikling over tid, uten at en bearbeider listene. Det er to årsaker til dette. Den første årsaken er at de som har laget listene har vært inkonsekvente i hvilke typer og hvordan selskapene har blitt presentert på listen. I tillegg har det i andre tilfeller vært regelrette feil på listen eller forglemmelse av åpenbare selskaper. I årsoversiktene for 2015 og 2010 blir listen presentert i oppgaven slik som den blir gjort originalt. For årene 2005 og 2000 har det derimot vært nødvendig å bytte ut en rekke selskaper, disse har da blitt erstatt av selskapene som kommer etter dem på listen. På listen for 2005 har 18 selskaper fra den opprinnelige topp-50 listen blitt fjernet. Den største årsaken til den nødvendige utbytting er at sykehusene i Norge er med på listen, dette til tross for at de ikke er representert på noen av de andre årstallene som er med i undersøkelsen. Årsaken til dette kan forklares med sykehusene ble overført fra

⁹³ *Kapital* er et tidsskrift som er en del av mediekonsernet til Trygve Hegnar som også gir ut *Finansavisen*.

⁹⁴ Siv Stokland, Hegnar Media.

⁹⁵ *Kapital*. (12 utgave. 2011.)

⁹⁶ <http://www.kapital500.no/>

fylkeskommunene til staten i 2002⁹⁷ og etterhvert omgjort til egne regionale foretak⁹⁸, i ettertid har nok de⁹⁹ som har utarbeidet listene innsett at disse ikke burde være med og fjernet dem i senere utgaver. Det kan diskuteres hvorvidt disse selskapene kanskje skulle vært på listen da selskaper som NSB, Norsk Tipping og Vinmonopolet også er å finne på listen. Motargumentet mot dette er at dette bare ble gjort i noen år og derfor må de fjernes om årene i undersøkelsen skal være sammenlignbare. I tillegg til dette har selskapene i 2010 og 2015 blitt presentert som konsern, dvs. at virksomhetene til selskaper som ExxonMobil og Statoil har blitt presentert som et selskap. Dette er ikke tilfelle i 2005, derfor måtte dette også tilpasses. Det har også blitt gjort en enkel tellefeil ved at selskapet NBT Norsk Byggvurdering og Takstinsitutt AS er inkludert på listen med 10,7 milliarder i omsetning, problemet er at det egentlig skal stå 10,7 millioner. Samtidig har en plassert Folketrygdfondet på listen, mens en har utelatt selskaper som: Orkla, Aker Kværner og NorgesGruppen. Men på den redigerte listen som blir presentert i avhandlingen er disse feilene rettet opp. I 2000 har det også vært nødvendig å gjøre en del endringer, men heldigvis ikke i like stor grad, her skyldes det først og fremst at datterselskaper har blitt lagt til som en del av moderselskapet, altså som et konsern.

Det er mulig å stille spørsmål ved hvorfor en velger å benytte seg av kildene med tanke på utfordringene. Er validiteten til disse kildene gode nok med tanke på tilpasningene som må gjøres? Og ikke minst resultatet man får, hvordan er dens validitet? For årene 2010 og 2015 er selskapene årene fullt sammenlignbare. For 2000 er det ikke gjort kompliserte forandringer. Det er først og fremst året 2005 som er problematisk, her blir det gjort store forandringer som svekker sammenlignbarheten til dette året kontra de andre årene. Jeg kan tilpasse 2005 til de andre årene, men muligheten for at listen allikevel vil ha en svekket validitet i forhold til de andre årene er der. Alternativet kunne vært å lage en slik liste selv ved å ta utgangspunkt i Proff.no (regnskapstall), som til en viss grad er det som har blitt gjort. Men en slik tilnærming ville hatt minst like store feilmarginer som den nåværende løsningen. Konklusjonen er dermed at en tilpasning av listen er den beste løsningen, men at man bør være oppmerksom på året 2005 kan ha en svekket validitet.

Til tross for utfordringene, representerer kildematerialet, med tilnærmingen som er valgt, en hittil utforsket mulighet. Graden av FDI og statlige eierskap har tidligere blitt undersøkt

⁹⁷ <https://snl.no/sykehus>

⁹⁸ RHF= Regionalt helseforetak.

⁹⁹ Dette kan muligens også forklares ved at det har vært forskjellige aktører som har utgitt disse listene.

gjennom å se på de største selskapene på Oslo Børs¹⁰⁰ og i makroøkonomiske tall hos SSB¹⁰¹. Men en studie som tar utgangspunkt i dette kildematerialet har enda ikke blitt publisert.

1.6.2. Årsrapporter- og årsregnskap

Årsaken til at jeg ikke bruker disse i ett felles begrep er at det er forskjell på dem.

Årsrapporter er publiserte rapporter fra selskapene, som er rettet mot aksjonærer og pressen. Årsregnskapet er det offisielle regnskap som er levert inn til Brønnøysundregisteret. Men begge disse inneholder informasjon om det som er det viktigste i denne undersøkelsen, aksjonærforholdene. For flere selskaper ligger årsrapportene offentlig tilgjengelig på nett, dette gjelder først og fremst for statlige- og børsnoterte selskap. Når det gjelder utenlandske selskap kan disse kjøpes via nettstedet *Proff.no*. Her finner man en oversikt over regnskap, nøkkeltall og eierskap i samtlige selskaper som rapporterer til Brønnøysundregisteret. *Proff* er en privat aktør og er ikke en del av Brønnøysundregisteret eller noen andre statlige organer, nettsiden eies Eniro Norge AS.¹⁰²

1.6.3. Andre kilder

De foregående kildene representerer de kildene som ligger grunnlaget for forskingsarbeidet i denne avhandlingen, men i tillegg til dette har jeg kilder som vill bli brukt for å kontekstualisere eller sammenligne resultater i denne oppgaven. Dette vil innebære bruken av makroøkonomiske statistikkbanker¹⁰³ og relevant forskningslitteratur. I tillegg til dette vil aviser eller lignende brukes for å kartlegge oppkjøp eller annet som er relevant med tanke på foretakene som undersøkes. Alle disse kildene har blitt hentet via nettversjonene av avisene og ikke fra papiraviser eller faksimiler. *Bloomberg*¹⁰⁴ vil også benyttes, da deres nettsider har et enormt selskapsregister som gjør at en kan kartlegge hvor selskaper har registrert adresse. Dette vil i noen tilfeller av studien være et hjelpemiddel for å kartlegge nasjonalitet på utenlandske selskap.

1.7. Hva kan forskingsprosjekt bidra med?

¹⁰⁰ Bla. Einar Lies artikkel fra 2016.

¹⁰¹ Bla. Gjennom å undersøke andel av FDI i nasjonal BNP.

¹⁰² <http://innsikt.proff.no/>

¹⁰³ SSB og UNCTAD

¹⁰⁴ Amerikansk nyhetsbyrå med fokus på finanssektoren.

Kildematerialet og metodene som skal brukes i denne oppgaven vil gi et overblikk over hva den faktiske fordelingen av eierskap blant de 50 største bedriftene i Norge er. Det historiske tidsperspektivet som undersøkes er begrenset, men dette er også i en tid hvor kapital forflytter seg raskere enn noen gang før og det vil være mulig å observere en utvikling selv over en så kort tidsperiode. Bidraget her er en dokumentasjon og presentasjon av hvilke aktører som har utgjort eierskapet blant Norges 50 største bedrifter i fra 2000 og til 2015. Dette er lite bidrag, men forhåpentligvis en verdifull oversikt - for andre forskere som ønsker å søke en enda dypere forståelse av norsk økonomi det 21. århundret, og eierskap i norsk næringsliv spesielt.

1.7.1. Hoveddelens struktur

Hoveddelen vil inneholde fire likt oppbyggede kapitler, hvor hver av disse tar for seg årene: 2000, 2005, 2010 og 2015. Hvert kapittel vil innledes med den historiske konteksten rundt det respektive året. Deretter vil oversikten over fordeling av eierskapet blant de 50 største bedriftene i Norge presenteres og resultatene oppsummeres. Etter dette vil kartlegging av de forskjellige eierskapstypene fremvises, med andre ord vil funnene presenteres før de dokumenteres. Bakgrunnen for denne tilnærmingen er at det vil føles lettere å orientere seg i teksten dersom oversikten og tallene har blitt presentert før en leser om kartlegging av eierskap.

Kapittel 2: 2000

2.1. 2000

I årene opp mot det nye millenniumet var det flere positive indikatorer i norsk økonomi. En vekst som var fremdrevet av en voksende oljenæring. Fra 1991 til 2000 hadde eksportverdien av råolje og naturgass økt fra 97 milliarder til 211 milliarder kroner.¹⁰⁵ Samtidig var oppdrettsnæringen i sterkt vekst og førstehåndsverdien passerte, i 1999 10 milliarder.¹⁰⁶ Veksten i disse to næringene var noen av faktorene som gjorde at en i løpet av 1990-tallet opplevde at Norge for første gang hadde større BNP pr innbygger enn Sverige, i 2000 var denne ca. 20 % større.¹⁰⁷ Når det gjelder statlig eierskap var det en del forandringer i norsk næringsliv i årene opp mot 2000. På slutten av 2000 ble Telenor børsnotert på Oslo Børs og NASDAQ i New York. En begrunnelse for delprivatiseringen av Telenor (og senere Statoil), var at det skulle gjøre det lettere å satse internasjonalt.¹⁰⁸ Dette skjedde etter at det i foregående år hadde blitt forsøkt å få til en fusjon mellom Telenor og det svenske statseideselskapet Telia. En ide som var oppe til høring i regjeringen i 1998-1999.¹⁰⁹ Det ble ingen fusjon for Telenor. Telia slo seg heller sammen med det finske statseide selskapet Soneria, og formet TeliaSoneria. Det var Høyre som frontet forslaget om en utredning av delprivatisering. Et forslag som innledningsvis ble avslått av Ap, KrF, SV og SP,¹¹⁰ men i juni 2000 fikk Nærings- og handelsdepartementet myndighet til å gjennomføre en delprivatisering og børsnotering av Telenor. I majoriteten av arbeidet med privatiseringen var det Bondeviks andre regjering som satt med styresmakten, men etter at disse gikk av som følge av kabinettspørsmål, var det styrende parti Arbeiderpartiet¹¹¹ da vedtaket og børsnoteringen ble gjennomført. I tillegg til dette solgte staten sin eierandel i Christiania Bank og Kreditkasse ASA til Nordea, et eierskap de hadde hatt som følge av bankkrisen. Når det gjaldt Folketrygdfondet¹¹² eide dette i 2000 ca. 3,1 % av aksjene på Oslo Børs,¹¹³ mens Statens Petroleumsfond («Oljefondet») hadde ved utgangen av 2000 en markedsverdi på 386,4

¹⁰⁵ Hodne, Grytten. 2002: s.299

¹⁰⁶ Hodne, Grytten. 2002: s.299-300

¹⁰⁷ Eika, Olsen. 2008: s.34

¹⁰⁸ Lie 2012: s.181-182

¹⁰⁹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-58-1998-99-/id202443/sec4>

¹¹⁰ <http://www.dagbladet.no/nyheter/1998/02/18/60228.html?pictures=1&comments=1>

¹¹¹ Stoltenberg sin første regjering.

¹¹² Folketrygdfondet, er ansvarlig for å forvalte kapitalen i Statens Pensjonsfond Norge på vegne av Finansdepartementet.

¹¹³ Folketrygdfondet – Årsrapport 2000: s.9

milliarder.¹¹⁴ Andelen av inngående FDI-beholdning i forhold til Norges BNP var i 2000 på 17,7 %, mens i global skala var FDI-beholdningen på 21,9 % av BNP.¹¹⁵ Verdensøkonomien i 2000 var midt inne i IT-boblen som kulminerte i mars 2000 da NASDAQ-indeksen nådde et toppunkt som ikke skulle bli passert igjen før i 2015, etter dette falt børsen frem til bunnpunktet i oktober 2002 da hadde NASDAQ falt fra 5,046,86 til 1,163,37.¹¹⁶ Ellers opplevde man i næringslivet innenfor oljeindustrien flere fusjoner mellom store oljeselskap. Hvorav flere av disse fusjonerende selskapene er representert på topplisten over Norges 50 største foretak for 2000.

2.2. Oversikt over fordelingen av eierskap

De statseide bedriftene utgjorde i antall en femtedel av listen i 2000 (se tabell 2.1.), mens private norskeide bedrifter utgjorde nesten det dobbelte. Andelen av utenlandskeide selskaper, som i praksis blir FDI, var på nærmere en tredjedel. Mens 12 % av bedriftene på listene kunne tolkes som joint-ventures. Fordelingen av totalomsetningen derimot ble dominert av statseide bedrifter med nærmere to femtedeler, mens privateide bedrifter hadde litt over en tredjedel. FDI-andelen var på nesten en fjerdedel, mens joint-ventures hadde 4,3 % av den totale omsetningen. Oppsummert kan en observere følgende: Det eksisterte flest privateide norske bedrifter, deretter FDI. Når det gjaldt kapitalfordelingen kunne en tydelig observere effekten av at den norske stat eide tre av de fem største selskapene, da kapitalfordelingen var dominert av den norske stat til tross for at de bare utgjør eierskapet i ti av bedriftene. Til tross for at joint-ventures utgjør minoriteten kan det allikevel sies å ha en tilstedeværelse i norsk næringsliv i 2000, da denne gruppen utgjorde seks av de 50 største bedriftene i Norge.

¹¹⁴ Statens Petroleumsfond – Årsrapport 2000: s.4

¹¹⁵ <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx> (Tabell 7)

¹¹⁶ <http://e24.no/boers-og-finans/15-aar-siden-it-boblen-sprakk/23411794>

Tabell 2.1. Oversikt over eierskap blant de 50 største bedriftene i Norge for 2000.

Topp 50 for 2000.	<i>Alle tall i millioner kr</i>	Omsetning	Bransje	Eierskapsregistrering	Konsern	Eierskap
1. Den norske stats oljeselskap a.s. Statoil		208 156	Olje og Gass	Norge	Norge	Statlig
2. Norsk Hydro ASA		156 861	Industri	Norge	Norge	Statlig
3. ExxonMobil Norway		118 992	Olje og Gass	USA	USA	FDI
4. Storebrand ASA		70 666	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
5. Telenor ASA		66 802	IKT	Norge	Norge	Statlig
6. Kværner ASA		54 472	Industri	Norge	Storbritannia	Privat
7. Orkla ASA		44 218	Industri	Norge	Norge	Privat
8. Gjensidige NOR		43 238	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
9. Coop Norge		42 625	Handel	Norge	Norge	Privat
10. Håkon-Gruppen AS		31 000	Handel	Sverige	Sverige	FDI
11. ABB AS		28 254	Industri	Sverige	Sveits	FDI
12. Norske Skogindustrier ASA		26 635	Industri	Norge	Norge	Privat
13. Den Norske Bank ASA		23 444	Bank- og finans	Norge	Norge	Statlig
14. A/S Norske Shell		23 048	Olje og Gass	Danmark	Nederland/Storbritannia	FDI
15. Aker Rgi Holding ASA		22 241	Industri	Norge	Norge	Privat
16. Norgesgruppen ASA		20 082	Handel	Norge	Norge	Privat
17. Conoco Norway		17 760	Olje og Gass	USA	USA	FDI
18. Christiania Bank og Kredittkasse ASA		17 375	Bank- og finans	Sverige	Sverige	FDI
19. Total Norge AS		15 294	Olje og Gass	Fransk	Fransk	FDI
20. Posten Norge BA		13 659	Forbruk og fritid	Norge	Norge	Statlig
21. SAS Norge ASA		13 489	Transport	Norge	Sverige	Statlig
22. Totalfinaelf Exploration Norge AS		13 376	Olje og Gass	Belgia	Fransk	FDI
23. Phillips Petroleum Company Norway AS		12 483	Olje og Gass	USA	USA	FDI
24. Nord Pool ASA		11 324	Handel	Norge/Sverige	Norge	Joint-Venture
25. Tine Norske Meierier BA		10 761	Mat og drikke	Norge	Norge	Privat
26. Aker Maritime ASA		10 487	Offshore	Norge	Norge	Privat
27. Wallenius Wilhelmsen Lines AS		10 201	Shipping	Norge/Sverige	Norge/Storbritannia/Sverige	Joint-Venture
28. Møller Gruppen AS		10 181	Handel	Norge	Norge	Privat
29. Norsk Kjøttssamvirke BA		9 930	Mat og drikke	Norge	Norge	Privat
30. Elkem ASA		9 703	Industri	USA/Norge	Norge	Joint-Venture
31. Statnett SF		9 279	Kraft	Norge	Norge	Statlig
32. Enterprise Oil Norge		8 894	Olje og Gass	Storbritannia	Storbritannia	FDI
33. AL Industrier ASA		8 601	Handel	Norge	Norge	Privat
34. Vesta Forsikring AS		8 564	Bank- og finans	Danmark	Sverige	FDI
35. BP Amco Norge AS		8 306	Olje og Gass	USA/Storbritannia	Storbritannia	FDI
36. Norsk Tipping AS		8 277	Forbruk og fritid	Norge	Norge	Statlig
37. Schibsted ASA		8 270	Forbruk og fritid	Norge	Norge	Privat
38. Merkantildata ASA		8 154	Handel	Nederland	Nederland	FDI
39. Selmer Skanska AS		8 100	Bygg og Anlegg	Sverige	Sverige	FDI
40. Veidekke ASA		8 005	Bygg og Anlegg	Norge	Norge	Privat
41. Petroleum Geo-Services ASA		7 976	Offshore	USA/Norge	USA/Norge	Joint-Venture
42. Reitn Narvesen ASA		7 143	Handel	Norge	Norge	Privat
43. Elkjøp ASA		6 994	Handel	Storbritannia	Storbritannia	FDI
44. Kommunal Landspensjonskasse		6 991	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
45. Aktieselskapet Vinmonopolet		6 988	Handel	Norge	Norge	Statlig
46. Leif Høegh & Co. ASA		6 963	Shipping	Norge	Norge	Privat
47. Norges Statsbaner AS		6 925	Transport	Norge	Norge	Statlig
48. Hydro Texaco AS		6 836	Handel	Norge/USA	Danmark	Joint-Venture
49. Braathens ASA		6 741	Transport	Nederland/Norge	Norge	Joint-Venture
50. Bergersen d.y. ASA		6 633	Shipping	Norge	Norge	Privat
Totalsum, omsetning topp 50:		1 311 397				
Antall selskaper				Eierskapsregistrering		
Antall (andel) statseide selskaper				10 (20 %)		
Antall (andel) privateide norske selskaper				19 (38 %)		
Antall (andel) utenlandskeide selskaper (FDI)				15 (30 %)		
Antall (andel) Joint-Ventures				6 (12 %)		
Fordeling av totalomsetning					%	
Andel statseide selskaper				513 880		39,18
Andel privateide norske selskaper				418 142		31,88
Andel utenlandskeide selskaper (FDI)				326 594		24,91
Joint-Ventures				52 781		4,03
Totalsum:				1 311 397		100

Kilde for toppliste: "Norges Største Bedrifter for 2000" (2002)

Kilde for eierskap: Årsrapporter- og regnskap for 2000

2.3. Kartlegging av eierskap

For å kartlegge eierskapet har dette primært blitt gjort ved å observere aksjonærforholdene gjennom å lese foretakene sine årsregnskap eller årsrapporter. Når det gjelder et par av statselskapene har det blitt brukt andre kilder. Bedriftene dette gjelder er alle heleid av staten. Derimot finnes det et par unntak av både norske og utenlandske selskap hvor det har vist seg utfordrende å få tak regnskap eller årsrapport for 2000. Dette gjelder selskap som er nedlagt som følge av fusjoner eller oppkjøp. Her har det følgelig også blitt brukt andre kilder. Dette er tilfelle for 5¹¹⁷ av de 50 selskapene. Gjennomgangen av eierskapet vil være tematisk strukturert, hvor eierskapet til statseide bedrifter vil kartlegges først.

2.3.1. Statseide bedrifter

I 2000 utgjorde denne gruppen ti av de 50 selskapene på topplisten. De statseide bedriftene bestod i 2000 av et statsforetak, fem aksjeselskap heleid av staten og fire børsnoterte selskaper hvor den norske stat var majoritetseier.

Det største av de børsnoterte selskapene var Norsk Hydro ASA. I 2000 var staten majoritetseier ved Nærings- og handelsdepartementet som hadde 43,82 % av aksjekapitalen, mens de resterende store aksjonærpostene bestod alle av diverse fond, banker og en ADR^{118,119}. Som en ser var statens eierskap relativt uforandret siden de overtok 45 % av aksjene etter andre verdenskrig. Børsdebutanten Telenor ASAs største aksjonær i 2000 var staten ved Nærings- og handelsdepartementet som hadde 79 % av aksjene.¹²⁰ Staten var majoritetseier i Norske Bank ASA ved at Statens Banksikringsfond og Statens Bankinvesteringsfond samlede eierandel ved utgangen av 2000 utgjorde 60,6 %.¹²¹ Som nevnt var dette eierskapet en konsekvens av bankkrisen. SAS-gruppen var i 2000 delt opp i tre forskjellige selskaper, et i hvert av medlemslandene: Sverige, Norge og Danmark. Det norske selskapet SAS Norge ASA kunne handles på Oslo Børs i 2000.¹²² Dette selskapet var 50 %

¹¹⁷ Conoco Norway, Enterprise Oil Norge, Alpharma (AL Industrier ASA), Bergersen d.y. ASA og Møller Gruppen AS.

¹¹⁸ American Depositary Receipt. En ADR er når amerikanske banker lager en avtale med selskaper som ikke er børsnotert i USA, hvor de ligger deler av aksjekapitalen til selskapet ut på amerikanske børser, der den kan handles akkurat som andre aksjer. På denne måten kan investorer handle verden rundt via amerikanske børser, deriblant i Norge. Årsakene til at dette kan være interessant er: større kapitaltilgang og unngåelse av valutatransaksjoner. Når aksjene handles kalles det gjerne bare ADS (shares), mens ADR beskriver hele utstedelsen.

¹¹⁹ Norsk Hydro – Årsrapport 2000: s.107

¹²⁰ Telenor – Annual Report 2000: s.103

¹²¹ Den Norske Bank – Årsrapport for 2000: s.95

¹²² The SAS Group – Annual Report 2000: s.17

eid av den norske stat, dermed kan en kategorisere eierskapet som norsk.¹²³ Selv om den norske staten var majoritetseier i det selskapet, inngikk det allikevel i SAS-gruppen som både har og hadde sitt hovedkontor i Sverige.¹²⁴

Blant de selskapene som var heleid av staten finner en selskapet med høyest omsetning, Det norske oljeselskap as Statoil. Selv om børsnotering¹²⁵ og delprivatisering var like rundt hjørnet var selskapet ved utgangen av 2000 fortsatt et heleid statlig selskap.¹²⁶ Det eneste av disse selskapene som var organisert som et statsforetak¹²⁷ var Statnett SF.¹²⁸ På 20. plass finner man Posten Norge BA¹²⁹ som var et aktivt selskap fra 1996 til 2002, før det ble omdannet til et aksjeselskap. Selskapet var i 2000 heleid av den norske stat.¹³⁰ Samme organisasjonsform hadde NSB¹³¹ BA, som i 2000 også var heleid av den norske stat.¹³² Aktieselskabet Vinmonopolet AS har siden 1939 vært eid av staten og er det fortsatt i dag.¹³³ Når det gjelder eierskapet i Norsk Tipping har dette tidligere vært fordelt på både NIF, NFF og myndighetene i fellesskap, men siden 1993 har det vært organisert som et AS heleid av den norske stat.¹³⁴

2.3.2. Norske privateide bedrifter

Denne gruppen utgjorde totalt 19 av de 50 selskapene i 2000. 11 var børsnoterte selskaper og tre var privateide aksjeselskaper. De resterende fem bedriftene var organisert som samvirker eller gjensidige selskaper.

De største av de børsnoterte selskapene var Storebrand ASA. 61,4 % av aksjonærene i selskapet var norske, nærmeste nasjoner etter dette var Sverige og Storbritannia med ca. 11 % hver.¹³⁵ De to største aksjepostene i selskapet ble holdt av Skandinaviske Enskilda Banken¹³⁶

¹²³ The SAS Group – Annual Report 2000: s.23

¹²⁴ The SAS Group – Annual Report 2000: s.112

¹²⁵ Juni 2001.

¹²⁶ Lie 2012: s.181-182

¹²⁷ Statsforetak (SF) er en norsk selskapsform regulert av lover siden 1991. Hvor staten eier selskapet i sin helhet.

¹²⁸ <http://www.statnett.no/Om-Statnett/>

¹²⁹ BA = *selskap med begrenset ansvar*.

¹³⁰ https://snl.no/Posten_Norge_AS

¹³¹ Norges Statsbaner

¹³² NSB-Årsrapport for 2000: s.3

¹³³ https://snl.no/AS_Vinmonopolet

¹³⁴ <https://www.norsk-tipping.no/selskapet/om-norsk-tipping/historie>

¹³⁵ Storebrand – Årsrapport 2000: s.39

¹³⁶ 10,53 %.

og Folketrygdfondet¹³⁷. Men, begge disse var fond som forvaltet kapitalen til flere personer, bedrifter eller institusjoner.¹³⁸ Største eiere etter dette var Orkla ASA som eide 9,96 % og Steen & Strøm Invest ASA med 6,31 %.¹³⁹ De to sistnevnte selskapene var altså de som i praksis hadde de mest kontrollerende postene i selskapet, og samtidig var 61,4 % av aksjonærene norske. Med dette som grunnlag er det mulig å definere eierskapet til Storebrand som norsk. På sjette plass finner en Kværner ASA som i 2000 hadde finansielle utfordringer. Som en konsekvens av dette ble det satt i gang en fortrinnsrettsemisjon for å hente inn 2,5 milliarder kroner i ny kapital. Dette muliggjorde at Kjell-Inge Røkke og hans Aker Maritime ASA¹⁴⁰ (AMA) benyttet muligheten til å kjøpe seg inn i selskapet. Innledningsvis hadde AMA inngått opsjoner og avtaler for kjøp av 26,7 % av aksjene, noe som i praksis vil bety et oppkjøp av Kværner. Av denne årsak ble oppkjøpet satt på vent, da det skulle undersøkes av Konkurransetilsynet¹⁴¹. Derfor ble AMA enige med EU-kommisjonen, om å ikke handle flere aksjer før granskningen var gjennomført, og en beslutning vedtatt. Ved utgangen av 2000 eide AMA derfor ikke mer enn 17,8 % av aksjene, men dette var allikevel den dominerende aksjeposten.¹⁴² I løpet av 2001 ble det konkludert med at det ikke var grunnlag for å gripe inn etter konkurranseloven, og AMAs eierskap på 17,8 % ble stående, men dersom eierforholdene i fremtiden skulle forandres måtte en ny vurdering tas.¹⁴³ Kværner hadde forøvrig i 2000 hovedkontor i London. Dette kan ha vært av forretningshensyn eller en annen årsak, da det tilsynelatende ikke var noe eierskap relatert til Storbritannia i 2000.¹⁴⁴

På syvende plass finner en Orkla ASA, et selskap som i 2000 ikke var preget av en dominerende aksjonær. Men Christian Sveaas hadde gjennom diverse selskap ca. 9 % aksjekapitalen og Canica AS¹⁴⁵ hadde 2,8 % av aksjene, i tillegg eide Orkla 3,9 % av sine egne aksjer.¹⁴⁶ Selv om disse aksjepostene ikke fremstår veldig dominerende ble de ikke utfordret av noen motparter da resten av aksjonærene på topp-20 listen består av en ADR, banker eller fond. Norske Skogindustrier ASA (Norske Skog) var i 2000 et verdensomspennende konsern og innehadde 12. plass over de største foretakene i Norge.

¹³⁷ 9,97 %

¹³⁸ Storebrand – Årsrapport 2000: s.39-40

¹³⁹ Storebrand – Årsrapport 2000: s.40

¹⁴⁰ Aker – Årsrapport 2000: s.44 (ca. 60 % av aksjene var indirekte eid av Kjell-Inge Røkke)

¹⁴¹ Årsaken til dette var at AMA og Kværner var aktive innenfor begge bransjer. Bekymringen var at viss AMA eller Aker-konsernet kontrollerte en så stor del av markedet, kunne konkurranseevnen bli svekket.

¹⁴² Kværner – Årsrapport 2000: s.54

¹⁴³ <http://www.konkurransetilsynet.no/globalassets/vedtak-og-uttalelser/vedtak-og-avgjorelser/2001/a2001-13.pdf>

¹⁴⁴ Kværner – Årsrapport 2000: Forside.

¹⁴⁵ Stein-Erik Hagens investeringsselskap.

¹⁴⁶ Orkla – Årsrapport 2000: s.41

Eierskapet i Norske Skog ble utgjort av skogeierforeningene. Dette utgjorde samlet minimum 20 % av aksjekapitalen, den største enkelteieren var Viken Skogeierforening med 9,5 % eierskap.¹⁴⁷ På 33.plass finner en AL Industrier ASA. Dette er nå et nedlagt selskap og det har vist seg vanskelig å få tak i regnskap eller årsrapport for 2000. Men det finnes andre kilder for å definere eierskapet til selskapet rundt år 2000. I en oversikt over norske multinasjonale selskaper mellom 1970-2000 er AL Industrier ASA¹⁴⁸ et av selskapene som undersøkes. Her fortelles de hvordan selskapet i 1991 var rangert som nummer ni, mens i 2000 var de på 29. plass blant norske multinasjonale selskap.¹⁴⁹ Selskapet blir da altså i 2000 definert som et norsk multinasjonalt selskap av Hodne og Grytten. Selskapet AL Industrier ASAs verdi var i stor grad forbundet med deres 23 % (pr. 2004)¹⁵⁰ eierandel i legemiddelkonsernet Alpharma Inc. som var notert på NYSE-børsen.¹⁵¹ Hovedkontoret til AL Industrier ASA var i Norge.¹⁵² Mediekonsernet Schibsted ASA plasserer seg i 2000 på en 37. plass. Største aksjonær her var Blommenholm Industrier AS med 26,11 %.¹⁵³ Blommenholm Industrier AS sitt eierskap kan sies å være kontrollerende, da resterende aksjonær hadde mindre aksjeposter. Blommenholm Industrier var eid av konsernleder Tinius Nagell-Erichsen.¹⁵⁴ Bygg- og entreprenørselskapet Veidekke ASA hadde ingen store enkeltaksjonærer, i form av personer og selskaper. Selskapets ansatte hadde til sammen 15,4 % av aksjene, og Folketrygdfondet og Storebrand Livsforsikring AS hadde 12,6 %.¹⁵⁵ Nesten samtlige av selskapets aksjonærer var norske, 99,6 %.¹⁵⁶ På dette grunnlag kan selskapet utvilsomt defineres som norsk. Reitán Narvesen ASA var i 2000 moderselskap for en rekke selskap innenfor varehandel og matservering med hovedbase i Norge. Selskapet var i 2000 eid 49,24 % av Reitangruppen AS, som i løpet av 2002 kjøpte opp hele selskapet og tok det av Oslo Børs.¹⁵⁷ Reitangruppen var i 2000, med Odd Reitán i spissen, eid av forskjellige medlemmer i Reitán-familien. Majoritetseiere av Rederiselskapet Leif Høegh & Co. ASA i 2000 var Høegh-familien med 53,2 % av aksjene, i tillegg eide selskapet 9,5 % av sine egne aksjer og Leif Høeghs Stiftelse eide 2,5 %.¹⁵⁸ Når det gjelder 2000-regnskapet for det sist rangerte selskapet på listen, Bergersen d.y. ASA, har dette

¹⁴⁷ Norske Skog – Årsrapport: s.40

¹⁴⁸ Henvist der til som Apothekerens Laboratorium A/S, tidligere navn som de gikk vekk fra i 1996.

¹⁴⁹ Hodne, Grytten. 2002: s.292-293

¹⁵⁰ <http://docplayer.me/42870813-A-l-konsernet-a-l-industrier-asa.html>.

¹⁵¹ En del av de tidligere Apothekerens Laboratorium A/S. Hadde vært børsnotert på NYSE siden 1989.

https://snl.no/Alpharma_Inc.

¹⁵² <https://www.yumpu.com/no/document/view/17924859/om-al-industrier-hydepunkter-historikk-norges->

¹⁵³ Schibsted – Annual Report 2000: s.46

¹⁵⁴ Schibsted – Annual Report 2000: s.6

¹⁵⁵ Veidekke – Årsrapport 2000: s.46

¹⁵⁶ Veidekke – Årsrapport 2000: s.45-46

¹⁵⁷ Reitán Narvesen – Årsrapport 2000: s.18

¹⁵⁸ Leif Høegh & Co. – Årsrapport 2000: s.41

vært vanskelig å få tak. Ut i fra Bergersens egne nettsider¹⁵⁹ og en avisartikkel¹⁶⁰ var selskapet på norske hender frem til et oppkjøp i 2003. Selv om man ikke har fått tilgang til 2000-regnskapet har det vært mulig å få tak i aksjonæroversikten pr. 31.12.99. og det tas derfor utgangspunkt i denne. Største eier av aksjekapitalen var selskapet Sundt AS med 12,6 %, mens selskapets egne aksjer utgjorde 7,6 % og styreleder Morten S. Bergersen hadde 6,6 % av aksjene.¹⁶¹ Dette utgjorde det kontrollerende eierskapet da medlemmer fra Bergersen-familien dominerte.¹⁶² Sundt AS var eid av Petter G.C. Sundt. Viseformann i styret og barnebarn av selskapets grunnlegger Sigval Bergersen d.y.¹⁶³ Med dette som grunnlag kan selskapet eierskap defineres som norsk før børsmarkedene åpnet igjen i 2000. Noe som sannsynligvis ikke var særlig forandret ved slutten av siste handelsdag samme år.

Selskapet Aker RGI Holding ASA¹⁶⁴ representerte i 2000 industriinvesteringene til Røkke og tilknyttede. Denne virksomheten ble flyttet til et annet Røkke-selskap og Aker RGI Holding ASA ble etterhvert tatt av børs. Dette kom som en konsekvens av at Røkke kjøpte opp alle aksjene gjennom selskapet Aker RGI AS. I årsrapporten for Aker-konsernet i 2000 kommer det frem at Kjell-Inge Røkke er eneste aksjonær i Aker RGI AS. Hvor Aker RGI Holding ASA da inngår som et heleid datterselskap. Ved starten av året var denne aksjekapitalen eid av selskapet TRG Europe B.V, registrert i Nederland, men nå var eierskapet blitt overført til det norske selskapet Aker RGI AS. Dette var faktisk et krav fra Nærings- og handelsdepartementet. Eierskapet måtte bli flyttet til et norsk selskap for at de skulle godkjenne Røkkes ervervelse av alle aksjene.¹⁶⁵ På 16.plass finner en dagligvarekonsernet Norgesgruppen ASA som i 2000 var kontrollert av familien Johanson gjennom selskapet Joh. Johanson AS (69,96 %) og Johan Johanson, privat (7,59 %).¹⁶⁶ Det lavest rangerte av de privateide aksjeselskapene var Møller Gruppen, hvor det dessverre har vist seg vanskelig å få tak i årsregnskap eller årsrapporter. Men i «Møllerarkivet» på deres hjemmesider finner en stor mengde informasjon om hendelser i selskapets historie. I 2000 var Møller Gruppen fortsatt et selskap som eides av etterkommerne etter grunnleggeren Harald Aars Møller, og

¹⁵⁹ <http://www.bwlp.com/about-us/history>

¹⁶⁰ <http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/04/08/365994.html>

¹⁶¹ Bergersen d.y. Gruppen – Årsrapport 1999: s.27

¹⁶² Kommer også frem i årsrapporten at styret i løpet av året ønsker å øke benytte seg av fullmakten som gir dem rett til å erverve inntil 10 % av aksjekapitalen. Bergersen d.y. Gruppen – Årsrapport 1999: s.2-3

¹⁶³ Bergersen d.y. Gruppen – Årsrapport 1999: s.2

¹⁶⁴ Ble i 1999 tatt av børs, etter hvert som Kjell-Inge Røkke klart å oppnå ca. 90 % eierskap, og de resterende aksjene ble etter hvert tvangsinnløst.

¹⁶⁵ Aker – Årsrapport 2000: s.26

¹⁶⁶ Norgesgruppen – Årsrapport 2000: s.35

Møller-familien var representert i styret.¹⁶⁷ Møller Gruppens virksomhet var innenfor flere handels- og investeringsvirksomheter selv om de er nok mest kjent for import av biler (bl.a. Volkswagen og Audi).

Det største selskapet blant samvirker og gjensidige selskaper i 2000, var Gjensidige NOR. Selskapet beskriver seg selv som et gjensidig selskap¹⁶⁸ og var i 2000 eid av 23 068 forskjellige eiere.¹⁶⁹ I årsrapporten for 2000 fremvises de 20 største eierne av Grunnfondsbevisene¹⁷⁰ dette består i hovedsak av fond og banker, men på listen finner en også bl.a. Trond Mohn.¹⁷¹ Det finnes ikke noen selvstendige majoritetseiere i selskapet, så selv om det også finnes en betydelig gruppe utenlandske eiere, ca. 35 %.¹⁷² Er størsteparten av eierne norske og eierskapet til selskapet må da kunne defineres som norsk. Kommunal Landspensjonskasse (KLP) er også et gjensidig eid selskap, hvis virksomhet er pensjonsordninger. I praksis vil dette si at alle som etablerer offentlig tjenstepensjon i KLP setter inn et egenkapitalinnskudd som da utgjør deres eierskap. Dette gjør det slik at alle kundene til KLP også utgjør eierskapet. Kundegruppen består av norske offentlige institusjoner, bedrifter og deres tilhørende ansatte.¹⁷³ Med tanke på at KLPs kunder (og dermed eier) er altså bl.a. kommuner og fylkeskommuner, er det ikke direkte feil å påstå at dette skulle vært definert som et statlig eid selskap. Derimot er selskapets oppgave å forvalte pensjonen til disse forskjellige institusjonenes ansatte, dermed tolkes det som mer riktig å beskrive dette som et privateid selskap. Coop Norge er et forbrukersamvirke, og eies av alle samvirkelagene og deres kunder, disse utgjorde ca. 1300 ved utgangen av 2000.¹⁷⁴ Et samvirke kan gjerne beskrives som et «omvendt konsern», da det ikke er et moderselskap som eier flere datterselskap, men flere moderselskap som sammen eier et felles datterselskap. Tine Norske Meierier BA og Norsk Kjøttssamvirke BA¹⁷⁵ var også organisert som samvirkeselskaper. Norsk Kjøttssamvirkes BA eierskap var i 2000 fordelt på de forskjellige

¹⁶⁷ <http://www.mollerarkivet.no/#/d/page/1> (Nedlastbart innhold: «konsernhistorikk» og «selskaper og ledere»)

¹⁶⁸ Et gjensidig selskap handler om at kunde- og eiergruppen er sammenfallende. Og brukes ofte blant forsikringsselskap, i praksis vil dette si at forsikringstagerne både er kunder og eier selskapet som de er forsikret OSS.

¹⁶⁹ Gjensidige NOR – Årsrapport for 2000: s.2-3

¹⁷⁰ I denne perioden var Gjensidige NOR ASA (børsnoteringen) i planleggingsfasen og det var Grunnfondsbevisene som skulle utgjøre Gjensidigestiftelsen som i de senere år og i dag skulle bli dominerende eier av selskapet. Gjensidige NOR – Årsrapport for 2000: s.51-52

¹⁷¹ Gjensidige NOR - Årsrapport for 2000: s.20

¹⁷² Gjensidige NOR – Årsrapport for 2000: s.53

¹⁷³ <https://www.klp.no/om-klp/fakta/eierforhold>

¹⁷⁴ Coop Norge – Årsrapport for 2000: s.6

¹⁷⁵ Senere selskapsnavn: Gilde Norsk Kjøtt BA, og nå Nortura SA.

kjøttprodusentene.¹⁷⁶ Tine Norske Meierier BA eierskap var i 2000 fordelt på over 21,500 andelseiere.¹⁷⁷

2.3.3. Utenlandskeide selskap

Denne gruppen utgjorde totalt 14 av de 50 selskapene på topplisten. 11 var heleide datterselskaper og tre var selskaper¹⁷⁸ notert på Oslo Børs, men med utenlandsk eierskap.

Det største av disse selskapene var ExxonMobil som totalt hadde fire selskaper¹⁷⁹ på topp50-listen, hvor alle inngikk som en del av det samme konsernet. Morselskapet for den norske virksomhet til konsernet var Esso¹⁸⁰ Exploration and Production Norway AS. Derfor er det dette selskapet som blir undersøkt her. I årsregnskapet til selskapet blir det fortalt om fusjonen mellom Exxon Corporation og Mobil Corporation i 1999 som resulterte i ExxonMobil Corporation. Eier av det norske selskapet oppgis å være selskapet ExxonMobil International Holdings Inc.¹⁸¹, dette oppgis å være et heleid datterselskap av morselskapet til konsernet Exxon Mobil Corporation, som er registrert i USA.¹⁸² Det nye selskapets hovedkvarter ville bli i USA, noe som er naturlig da begge fusjonerende parter hører til derfra.¹⁸³ Det neste selskapet på listen Håkon-Gruppen AS, er et komplisert selskap å vurdere. Kriteriene for denne studien er at «eierskapsregistrering» skal bli vurdert ut ifra hvilket selskap som eier det norske selskapet. I tilfellet med Håkon-Gruppen var dette selskapet heleid ICA Ahold AB¹⁸⁴ som var registrert og hadde sitt hovedkontor i Sverige.¹⁸⁵ Mens selskapet Håkon-Gruppen representerte i Norge virksomheten til bl.a. Rimi og ICA. Rimi-kjedene var det Stein-Erik Hagen (derav kallenavnet «*Rimi-Hagen*») som stod bak, en videreutvikling av hans fars virksomhet. Eierskapet til ICA Ahold AB i 2000 var fordelt på tre forskjellige selskaper fra tre ulike nasjoner. Siden tidlig på 1990-tallet hadde Hagen samarbeidet med ICA-gruppen fra Sverige, og etter hvert hadde også nederlandske Royal Ahold kommet inn på eiersiden. I 2000 var aksjonærstrukturen følgende: 20 % til Canica AS¹⁸⁶, 30 % til ICA-gruppen og 50 %

¹⁷⁶ https://snl.no/Gilde_Norsk_Kjøtt_BA

¹⁷⁷ Tine Norske Meierier – Årsrapport for 2000: s.2

¹⁷⁸ Selv om to av disse etterhvert ble tatt av børs som følge av oppkjøp.

¹⁷⁹ ExxonMobil Norge AS. Esso Exploration and Production Norway AS. Esso Norge AS (bensinstasjonene) og Mobil Exploration Norway Inc. (NUF).

¹⁸⁰ Senere kalt ExxonMobil

¹⁸¹ «Inc.»- forkortelsen blir brukt av i USA, og en del andre engelsktalende land, men mange av disse bruker «Limited» (Ltd) i stedet for som Storbritannia bruker. Inc = Incorporated.

¹⁸² Esso Exploration and Production Norway AS – Årsregnskap 2000: s.3

¹⁸³ <http://corporate.exxonmobil.com/en/company/contact-us/directory/business-headquarters>

¹⁸⁴ «AB» = *aktiebolag*, svensk selskapsorganisasjon. Er tilsvarende et norsk aksjeselskap. Dersom det er børsnotert vil det som oftest stå (*publ*).

¹⁸⁵ ICA Forbundet Invest AB – Årsredovisning 2002: s.5

¹⁸⁶ Stein-Erik Hagens investeringsselskap.

til Royal Ahold. Men skal en forholde seg konsekvent til kriteriene, vil det være riktig å konkludere med at både eierskap og konsern hører til Sverige. Med andre ord blir dette vurdert som FDI, ikke et joint-venture.

På 11. plass finner man industrigiganten ABB AS. Dette selskapet, og alle dets datterselskaper i Norge, oppgis i regnskapet å eies av det svenskregistrerte selskapet ABB Norden Holding AB.¹⁸⁷ I tillegg til dette oppgis det at konsernets moderselskap og hovedkvarter er i Sveits, representert av selskapet ABB Ltd.¹⁸⁸ A/S Norske Shell var i 2000 heleid av selskapet Shell Ollie og Gas Holding som var registrert i Danmark.¹⁸⁹ Moderselskapene og hovedkontorene i 2000 for Royal Dutch Shell-konsernet oppgis i den internasjonale årsrapporten¹⁹⁰ å være fordelt på selskapene: Shell Petroleum NV og The Shell Petroleum Company Limited, henholdsvis registrert i Nederland og Storbritannia.¹⁹¹ Når det gjelder å få tak i regnskapet til Conoco som befinner seg på 17. plass har dette vært utfordrende, da selskapet etter hvert ble nedlagt. Dette som følge av fusjonen mellom Conoco og Phillips Petroleum i 2003. Hvor førstnevnte selskaper i Norge ble nedlagt og all virksomhet i Norge overdratt til selskaper tidligere tilhørende Phillips Petroleum. Dette ble etter hvert hetende ConocoPhillips slik vi kjenner dem i dag. I selskapets første globale felles årsrapport fra 2003 kommer det frem at begge disse selskapene hadde sitt hovedkvarter og moderselskap registrert i USA.¹⁹² Hovedkontoret var dermed utvilsomt i USA for Conoco i 2000. Men hvorvidt det norske selskapet var eid via andre selskaper i andre land, før moderselskapet i USA, kan ikke vites med sikkerhet. Men ut ifra denne informasjonen, er det mulig å anta dette. På 18. plass på listen finner en Christiania Bank og Kredittkasse ASA (CBK). Så sent som på høsten i 2000 hadde den norske stat fortsatt betydelig eierskap i CBK via Statens Bankinvesteringsfond.¹⁹³ I 1995 var dette på ca.51 % og i 1999 var dette på om lag 35 %. Helt på tampen av 2000 fikk Nordea AB konsesjon av den norske stat til å kjøpe samtlige aksjer i CBK. Selskapet ble det altså underlagt Nordea-konsernet, og et direkte datterselskap av børsnoterte Nordea AB, registrert i Sverige.¹⁹⁴ I 2000 var den svenske staten største eier i Nordea AB (18,2 %). Konsernets hovedkontor kan dermed sies å være i

¹⁸⁷ ABB Holding AS – Årsregnskap 2000: s.1

¹⁸⁸ <http://www.abb.no/cawp/abbzh252/7e0b14ea511b7454412567cb002f19d0.aspx>

¹⁸⁹ A/S Norske Shell – Årsregnskap 2000: s.21

¹⁹⁰ Utdrag fra denne ligger vedlagt i det norske årsregnskapet.

¹⁹¹ A/S Norske Shell – Årsregnskap 2000: s.56

¹⁹² ConocoPhillips – Annual Report 2003: s.37

¹⁹³ Nordea Norge- Årsrapport 2000: s.4

¹⁹⁴ Nordea Norge – Årsrapport 2000: s.4

Sverige.¹⁹⁵ Fusjoner i oljeindustrien var som nevnt i tiden rundt år 2000. Enda et slikt tilfelle finner man på listen ved selskapene Total Norge AS og Totalfinaelf Exploration Norge AS. I 1999-2000 var de to franske oljeselskapene Total og Elf og det belgiske PetroFina midt opp i en fusjon. Dette gjør at det er noe komplisert å definere opprinnelsesland for deres norske datterselskaper. I årsregnskapet for konsernet norske virksomhet kommer det frem at Total Norge AS var et heleid datterselskap av Total-gruppen med registrert selskap i Frankrike.¹⁹⁶ Totalfinaelf Exploration Norge AS derimot, var eid Elf Exploration and Production S.A.¹⁹⁷, registrert i Belgia.¹⁹⁸ Til tross for at eierskapet sannsynligvis etter hvert har gått til det samme moderselskapet, kan eierskapsregisteringen til disse to norske datterselskapene kategoriseres som henholdsvis fransk og belgisk i år 2000. Konsernets hovedkontor må derimot sies å kunne være i Frankrike. To av selskapene er franske i denne fusjonen, samtidig viser ettertiden at allerede i 2003 blir kun navnet Total brukt, og dette selskapet har nå oppgitt hovedkontor i Frankrike.¹⁹⁹ Neste selskap på listen er enda et oljeselskap, Phillips Petroleum Company Norway AS. I årsregnskapet for dette selskapet kommer det frem at det er heleid av Phillips Petroleum Company Inc.²⁰⁰ Dette selskapet var registrert i USA, og konsernet hadde sitt hovedkontor i Oklahoma.²⁰¹

Det nå nedlagte Enterprise Oil Norge står på 32. plass i 2000. Enterprise Oil skulle i løpet av 2002 bli kjøpt opp av Royal Dutch Shell. Men i år 2000 var dette fortsatt et selvstendig selskap. Ved oppkjøpet i 2002 blir det i en artikkel av New York Times beskrevet som et børsnotert britisk selskap, med hovedkontor i Storbritannia og med britisk CEO.²⁰² I «*Major Companies of Europe 1993/94: Volum 2 Major Companies of the United Kingdom*» kommer det frem at det norske datterselskapet Enterprise Oil Norge, er et heleid datterselskap av Enterprise Oil PLC, som var registrert på børsen og hadde sitt hovedkontor i London.²⁰³ Konklusjonen er dermed at hovedkontoret til selskapet utvilsomt kan tillegges til Storbritannia. Når det gjelder eierselskapet til det norske selskapet i 2000 er ikke den informasjonen tilstrekkelig for å kunne verifisere dette helt sikkert. I 1994 var det tilfelle, og i 2002 blir selskapet fortsatt beskrevet som et britisk selskap. Det er sannsynlig at dette også

¹⁹⁵ Nordea Norge – Årsrapport 2000: s.153-154

¹⁹⁶ Totalfinaelf Exploration Norge AS- Årsregnskap 2000: s.47

¹⁹⁷ «S.A.». Fransk selskapsorganisasjon tilsvarende et norsk AS, står for Société Anonyme. S.A.-forkortelsen brukes i flere fransktalende land, i tillegg til en del andre land, så denne forkortelsen betyr ikke sikkert at selskapet er registrert i Frankrike.

¹⁹⁸ Totalfinaelf Exploration Norge AS – Årsregnskap 2000: S.65

¹⁹⁹ <http://www.total.com/en/legal>

²⁰⁰ Phillips Petroleum Company Norway AS – Årsregnskap 2000: s.13

²⁰¹ Phillips Petroleum Company Norway AS – Årsregnskap 2000: s.37

²⁰² <http://www.nytimes.com/2002/04/03/business/royal-dutch-shell-will-buy-enterprise-oil-of-britain.html>

²⁰³ Whiteside 1993: s.93

var tilfelle i 2000. På 34. plass på listen finner man selskapet Vesta Forsikring AS. Dette var i 2000 et heleid datterselskap av det danske selskapet Tryg-Baltica. Eierselskapsregisteringen kan dermed sies å være dansk.²⁰⁴ Derimot var Tryg-Baltica eid og underlagt Nordea-konsernet i Sverige.²⁰⁵ På plassering som følger etter kommer nok et oljeselskap og en fusjon til syne, BP Amoco Norge AS. Årsberetningen i deres norske virksomhet forteller om den internasjonale fusjonen mellom The British Petroleum Company PLC og det amerikanske selskapet Amoco Corporation, som har ført til en sammenslåing av deres norske virksomhet også.²⁰⁶ Ved utgangen av 2000 eide de to forskjellige selskapene ca. 50 %²⁰⁷ av selskapet hver, og eierselskapsregisteringen kan dermed beskrives som amerikansk-britisk.²⁰⁸ Selskapet ble etter hvert bare hetende BP, og sammenslåing ble blant annet beskrevet av New York Times som et oppkjøp og den nye ledelsen skulle holde til i London.²⁰⁹ Ut i fra denne informasjonen kan man si at konsernet var tilhørende Storbritannia allerede i 2000.

Det største av de tre børsnoterte selskapene var Merkantildata ASA²¹⁰. Ved utgangen av 2000 var største eier i selskapet Getronics N.V.²¹¹ med 11,76 % av aksjene, de resterende eierne bestod av fond og lignende.²¹² Dermed utgjorde dette den kontrollerende aksjonærposten. Getronics N.V. var, og er, et selskap registrert²¹³ i Nederland med røtter tilbake helt til 1800-tallet.²¹⁴ Getronics inntog i Atea skjedde i løpet av 2000 og blir i årsberetningen beskrevet av styret som en «strategisk allianse».²¹⁵ Til tross for at Merkantildatas i 2000 kan oppfattes som et selvstendig selskap med hovedkontor i Norge, søker denne studien etter eierselskapets hovedkontor og dette var i Nederland. På neste plassering finner en Selmer Skanska AS, som var et heleid datterselskap av det svenskregistrerte Skanska Europe AB, en del av Skanska-konsernet med konsernledelse i Sverige.²¹⁶ Ved inngangen til året derimot gikk selskapet under navnet Selmer ASA og kunne handles på Oslo Børs. Allerede siden 1989 hadde Skanska-konsernet vært aksjonærer i Selmer.²¹⁷ Men i løpet av 2000 ble samtlige aksjer

²⁰⁴ Nordea Norge – Årsrapport 2000: s.142

²⁰⁵ Nordea Norge – Årsrapport 2000: s.142-43

²⁰⁶ BP Amoco Norge AS – Årsregnskap 2000: s.11

²⁰⁷ 480 aksjer til BP. 520 aksjer til Amoco.

²⁰⁸ BP Amoco Norge AS – Årsregnskap 2000: s.16

²⁰⁹ <http://www.nytimes.com/1998/08/12/business/british-petroleum-is-buying-amoco-in-48.2-billion-deal.html>

²¹⁰ Det samme selskapet som i dag bærer navnet Atea ASA.

²¹¹ «N.V.», nederlandsk selskapsorganisasjon som kan være både tilsvarende et AS eller ASA, står for *Naamloze vennootschap*.

²¹² Merkantildata ASA – Årsregnskap 2000: s.34

²¹³ <https://www.bloomberg.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapId=650479>

²¹⁴ <https://www.getronics.com/who-we-are/about-getronics/history/>

²¹⁵ Merkantildata ASA – Årsregnskap 2000: s.37

²¹⁶ Selmer Skanska AS – Årsregnskap 2000: s.3

²¹⁷ <http://www.skanska.no/no/om-skanska/historie-i-norge/>

ervert og selskap ble en del av Skanska-konsernet i Sverige.²¹⁸ På 43. plass finner en Elkjøp AS som i løpet av 1999 ble kjøpt opp av Dixons Store Group PLC i England, og følgelig tatt av børs i februar 2000.²¹⁹ Dixons Store Group PLC²²⁰ var og er børsnotert selskap i Storbritannia med hovedkontor i London.²²¹

3.3.4. Joint-ventures

Seks av selskapene på topplisten for 2000 kan beskrives som joint-ventures. Tre av tilfellene er tydelige eksempler på joint-ventures, hvor to parter eier halvparten hver av et selskaps aksjer. Mens de tre andre tilfellene ikke er like tydelige.

Nord Pool ASA, er et av tydelige tilfellene. Foretaket hadde som formål å organisere med handel av elektrisk kraft i Norden. Dette er nå et nedlagt selskap, og derfor var det utfordrende å få tak i regnskapet. Men selskapet Nord Pool Spot AS ble i 2002 skilt ut fra Nord Pool ASA, og jeg har fått tak i 2002-regnskapet til dette selskapet. Her kommer det frem at Nord Pool ASAs eierskap i 2000 var likt fordelt på Statnett SF og Affärsverket Svenska Kraftnät, altså et norsk-svensk statlig samarbeid.²²² Nord Pool ASAs hovedkontor oppgis å være i Norge, men med avdelinger i de andre landene. Selskapets konsern kan derfor konkluderes med å være i Norge, selv om det er deleid av et svensk foretak.²²³ Hydro Texaco AS var et selskap som drev bensinstasjoner i Norge, Danmark og Baltikum. I 2000 eide Norsk Hydro 50 % av selskapet.²²⁴ Den andre eieren var amerikanske Texaco, eller rettere sagt ChevronTexaco.²²⁵ Da selskapet i 2000 hadde annonsert at de skulle fusjonere med Chevron Corporation²²⁶. Selv om eierskapet var amerikansk-norsk ble selskapets hovedkvarter lokalisert i Danmark. Dette hadde nok blant annet sammenheng med at Texaco i 1994, da samarbeidet ble inngått, hadde en sterk markedsposisjon i Danmark.²²⁷ Rederiselskapet Wallenius Wilhelmsen Lines AS var i 2000 eid likt mellom svenske og norske investorer. Walleniusrederiene AB²²⁸ Stockholm og Wilhelmsen Lines AS eide hver 50 % av selskapet.²²⁹ Walleniusrederiene var et svensk registrert foretak og en del av Wallenius

²¹⁸ Selmer Skanska AS – Årsregnskap 2000: s.9

²¹⁹ Elkjøp AS – Årsregnskap 2000: s.2

²²⁰ Skiftet navn til Dixons Carphone PLC i 2014

²²¹ <http://www.dixonscarphone.com/who-we-are/our-history/history-of-dixons-retail>

²²² Nord Pool Spot AS – Årsregnskap 2002: s.16

²²³ Nord Pool Spot AS – Årsregnskap 2002: s.20

²²⁴ Norsk Hydro – Årsrapport 2000: s.16

²²⁵ Texaco – Annual Report 2000: s.3

²²⁶ Chevron Corporation ble det bærende navnet etter hvert som ChevronTexaco ble faset ut.

²²⁷ <http://www.hydro.com/no/hydro-i-norge/Om-Hydro/Var-historie/1991---2005/1994-Hydro-Texaco/>

²²⁸ Aktiebolag, svensk. Tilsvarende et norsk aksjeselskap. <https://lagen.nu/2005:551>

²²⁹ Wallenius Wilhelmsen Lines AS – Årsregnskap 2000: s.36

Shipping.²³⁰ Wilhelmsen Lines AS var et heleid datterselskap av Wilh. Wilhelmsen ASA, dermed er den sistnevntes aksjonærstruktur som er interessant for å avgjøre eierskapet.²³¹

Selskapene AS W. Wilhelmsen og Wilhelmsen Lines Shipowning AS, begge eid av Wilhelmsen-familien, hadde i 2000 33,38 % av aksjene i ASA-selskapet.²³² Og utgjorde dermed aksjemajoriteten. Når det gjelder Wallenius Wilhelmsen Lines AS sitt

hovedkontor, oppgis tre forskjellige steder i årsregnskapet, London, Stockholm og Oslo.²³³

Industriselskapet Elkem ASA var i 2000 preget av to store aksjonærer. Orkla med 24,7 % og det amerikanske industriselskapet Alcoa med ca. 30 %.²³⁴ Derfor kan selskapet sies å være et norsk-amerikansk selskap. Selv om Alcoa hadde større andel enn Orkla, er det ikke nok til å kunne kontrollere selskapet egenrådlig. Hovedkontoret til selskapet var fortsatt lokalisert i Norge.²³⁵ Eierskapet i Braathens ASA var i 2000 fordelt på norske og nederlandske hender. Norske Braganza AS²³⁶ hadde 33,25 % og det nederlandske flyselskapet KLM eide 30 %.²³⁷ Eierskapet kan altså kategoriseres som norsk-nederlandsk. Braathens var med i det som ble kalt KLM/Northwest-Alliansen med hovedsete i Schiphol.²³⁸ Men hovedmarkedet til Braathens var i Norge, samt var hele styret og administrerende direktør norsk. Hovedkontoret kan dermed sies å ligge i Norge.²³⁹ Petroleum Geo-Services ASA (PGS) er et vanskelig selskap å definere eierskap for, da det tilsynelatende ikke finnes noen dominerende aksjonærer. Selskapets største aksjonærer består av fond, banker og andre finansinstitusjoner. Den største enkeltposten Citibank N.A. er en ADR, da aksjer i PGS også kunne handles på amerikanske børser.²⁴⁰ Den totale andelen utenlandske aksjonærer består av 65 %, ved å observere topplisten kan en kartlegge at amerikanske banker og fond utgjør minst 20 %.²⁴¹ Norske banker og fond utgjør 9,1 % av topplisten, men totalt har norske aksjonærer 35 % av aksjekapitalen. Med stor sannsynlighet kan en da konkludere med at amerikanske og norske aksjonærer utgjør de to største nasjonalitetene. Samtidig oppgir PGS i regnskapet sitt at selskapet har to hovedkontor, et i USA og et i Norge,²⁴² i tillegg består styret utelukkende av

²³⁰ <http://www.walleniuslines.com/About-us/Our-history/>

²³¹ Wilhelmsen Lines AS – Regnskap 2000: s.1

²³² Wilh. Wilhelmsen ASA – Annual Report 2000: s.43

²³³ Wallenius Wilhelmsen Lines AS – Årsregnskap 2000: s.36

²³⁴ Elkem ASA – Årsrapport 2000: s.27

²³⁵ Elkem ASA – Årsrapport 2000: s.77

²³⁶ Braathens-familiens investeringsselskap. <http://braganza.com/history>

²³⁷ Braathens – Årsrapport 2000: s.35

²³⁸ Braathens – Årsrapport 2000: s.5

²³⁹ Braathens – Årsrapport 2000: s.3

²⁴⁰ PGS – Årsrapport 2000: s.24

²⁴¹ Ikke medregnet ADR.

²⁴² PGS – Årsrapport 2000: s.2

amerikanere og nordmenn.²⁴³ Selv om aksjonærstrukturen ikke viser klare tall, er det mulig basert på denne informasjonen å tolke selskapets eierskap som norsk-amerikansk

²⁴³ PGS – Årsrapport 2000: s.25

Kapittel 3: 2005

3.1. 2005

I årene fra 2001 og til 2005 var den årlige norske BNP-veksten på gjennomsnittlig 2,22 %, hvorav årene 2004 og 2005 hadde høyeste vekst, med henholdsvis 4,0 % og 2,6 %.²⁴⁴ Siden 2000 hadde Statens Pensjonsfond Utland (SPU)²⁴⁵ fått en større politisk betydning. Da handlingsregelen nå hadde blitt vedtatt, denne ble innført av Stoltenbergs første regjering i 2001. Dette var en regel om uttak fra SPU. Statsbudsjettet kunne ha et underskudd i størrelsesorden fire prosent av den totale kapitalen i SPU ved inngangen til budsjettåret, ekskludert inntektene fra oljevirkosomheten. Ettersom det var denne prosentandelen av fondet som kunne hentes ut av fondet.²⁴⁶ SPU hadde vokst siden 2000 og var i 2005 på 1399,1 milliarder.²⁴⁷ Folketrygdfondet hadde oppretthold sin andel av aksjene på Oslo Børs og hadde investeringer tilsvarende 3,4 % (2004) av samlet markedsverdi.²⁴⁸ Når det gjaldt andelen av FDI-beholdning i prosent av BNP, var denne i 2005 på 25,6 %, en økning på 7,9 prosentpoeng siden 2000.²⁴⁹ Mens året 2000 markerte toppunktet for IT-boblen, var 2002 bunnpunktet. Men i likhet med Norge opplevde verdensøkonomien en sterkere vekst enn på lenge i 2004 og 2005, med henholdsvis 5,1 % og 4,3 %.²⁵⁰

I 2001 kom børsnoteringen av Statoil.²⁵¹ Det var Høyre (støttet av FrP) som frontet dette, på den andre siden var SV og Sp. Innad i Ap var det også motstand, men det ble tilslutt flertall for delprivatisering. I likhet med delprivatiseringen av Telenor, var det også den første Stoltenberg-regjeringen som var ved makten da delprivatiseringen ble vedtatt. Selv om det i majoriteten av perioden var Bondevik-regjeringer som styrte, da hans andre regjeringskoalisjon²⁵² overtok fra oktober 2001 og til oktober 2005. I en artikkel fra 2002 i *Klassekampen*, var statens rolle som eier i norsk næringsliv tema.²⁵³ Her blir det innatt en kritisk holdning til næringsminister Ansgar Gabrielsen (H) og regjeringen. Gabrielsen hadde, i møte med LO næringspolitiske utvalg, uttalt at det ikke fantes noe grense for statlig nedsalg. Grensen var i utgangspunktet på 34 % eller en tredjedel av aksjene. Dette var ikke en tilfeldig

²⁴⁴ <https://www.ssb.no/a/histstat/aarbok/ht-0901-bnp.html>

²⁴⁵ Hadde siden 2000 skiftet navn fra Petroleumsfondet.

²⁴⁶ Lie 2012: s.178-179

²⁴⁷ Statens Pensjonsfond Utland – Årsrapport 2005: s.2

²⁴⁸ Folketrygdfondet – Årsrapport 2004: s.101

²⁴⁹ <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>

²⁵⁰ <https://www.britannica.com/topic/economic-growth-Year-In-Review-2005>

²⁵¹ Ryggvik 2009: s.263-64

²⁵² KrF, H og V

²⁵³ <http://www.klassekampen.no/30891/article/item/null/kan-ga-til-utlandet>

grense, da det hindret andre parter å kunne oppnå 2/3 aksjemajoritet. Da kunne man blant annet blokkere avgjørelser om kapitalutvidelse, eller kanskje enda viktigere, at hovedkontoret kunne bli flyttet til utlandet. Stortingsmelding nr.22 i april 2002, hadde undertittelen et: «*Et mindre og bedre statlig eierskap*».²⁵⁴ Nå trenger det ikke legges for mye vekt på artikkelen i Klassekampen. Men faktumet, var at den nye regjeringen hadde i sin stortingsmelding, varslet nedslag. En konkret handlingsplan derimot, var vanskelig å lese seg frem til, men bl.a. står det at: «*Regjeringen ønsker å redusere omfanget av det statlige eierskapet i Norge*».²⁵⁵ Er det mulig å observere effekter av denne politiske visjonen blant de 50 største foretakene? Hadde det skjedd en utvikling siden 2000?

3.2. Oversikt over fordeling av eierskap

Antall statseide bedrifter i 2005 utgjorde nesten en fjerdedel, en økning med to bedrifter siden 2000. Privateide norske bedrifter hadde falt med fire selskaper siden 2000 og utgjorde nå en tredjedel. Antall selskaper som kunne defineres som FDI hadde økt kraftig siden 2000, nå utgjorde disse majoriteten av bedriftene med 42 %. Omfanget av joint-ventures hadde gått kraftig ned, og utgjorde bare to av selskapene på topplisten. Disse tallene skal vurderes med forbehold, da det finnes to selskap²⁵⁶ på listen som kunne blitt vurdert som joint-ventures også, men som ut i fra kriteriene denne studien har satt blir definert som FDI. Som i 2000 var andelen av omsetningen dominert av statseide bedrifter, en trend som forsterket seg i 2005. Nå utgjorde dette ca. halvparten av totalomsetningen. De privateide norske bedriftene derimot opplevde en kraftig reduksjon og utgjorde nå om lag en femtedel av totalomsetningen. FDI-andelen hadde økt noe og utgjorde litt i overkant av en fjerdedel. Utviklingen viser at de statseide foretakene stod for en stadig større andel av omsetningen, i tillegg har de to flere selskaper²⁵⁷ på listen. Når det gjelder de privateide norske bedriftene har deres tilstedeværelse på topp-50 blitt redusert både som andel av omsetningen og i antall. Antall utenlandskeide selskaper på listen hadde økt kraftig, mens deres andel av omsetningen hadde økt noe. Når det gjelder joint-ventures hadde deres betydning i antall selskaper på topp-50 blitt mer enn halvert. Men andelen av omsetningen hadde i forhold til dette falt svært lite. Noe som i hovedsak skyldes Nord Pool sin høye omsetning.

²⁵⁴ St.meld.nr.22 (2001-2002): s.1

²⁵⁵ St.meld.nr.22 (2001-2002):s.54

²⁵⁶ Coop Norge og SAS Braathens.

²⁵⁷ Kongsberg Gruppen og Mesta.

Tabell 3.1. Oversikt over eierskap blant de 50 største bedrifter i Norge for 2005.

Topp 50 for 2005. Alle tall i millioner kr	Omsetning	Bransje	Eierskapsregistrering	Konsern	Eierskap
1. Statoil ASA	393 298	Olje og Gass	Norge	Norge	Statlig
2. Norsk Hydro ASA	156 861	Industri	Norge	Norge	Statlig
3. Exxon Mobil Norway	93 842	Olje og Gass	USA	USA	FDI
4 Telenor ASA	68 927	IKT	Norge	Norge	Statlig
5. Aker Kværner ASA	62 450	Industri	Norge	Norge	Privat
6. Dnb NOR Bank ASA	57 921	Bank- og finans	Norge	Norge	Statlig
7. Orkla ASA	55 304	Industri	Norge	Norge	Privat
8. Yara International ASA	46 550	Industri	Norge	Norge	Statlig
9. Nord Pool Spot AS	43 569	Handel	Norge/Sverige/Danmark/Finland	Norge	Joint-Venture
10. Total E&P Norge AS	43 431	Olje og Gass	Frankrike	Frankrike	FDI
11. Coop Norge AS	43 429	Handel	Sverige	Sverige	FDI
12. Storebrand ASA	31 823	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
13. Norgesgruppen ASA	31 531	Handel	Norge	Norge	Privat
14. ConocoPhillips Norway	30 997	Olje og Gass	USA	USA	FDI
15. A/S Norske Shell	30 577	Olje og Gass	Danmark	Nederland/Storbritannia	FDI
16. ABB AS	28 254	Industri	Sverige	Sveits	FDI
17. Norske Skogindustrier ASA	26 635	Industri	Norge	Norge	Privat
18. Tine BA	21 932	Mat og drikke	Norge	Norge	Privat
19. Ica Norge AS	21 599	Handel	Sverige	Sverige	FDI
20. Reitangruppen AS	16 479	Handel	Norge	Norge	Privat
21. BP Norge AS	16 187	Olje og Gass	USA/Storbritannia	Storbritannia	FDI
22. Eni Norge AS	15 216	Olje og Gass	Nederland	Italia	FDI
23. Statkraft AS	15 021	Kraft	Norge	Norge	Statlig
23. Wilh. Wilhelmsen ASA	14 897	Shipping	Norge	Norge	Privat
24. Gjensidige Forsikring	13 831	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
25. Kommunal Landspensjonskasse	13 430	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
26. Posten Norge AS	12 755	Forbruk og fritid	Norge	Norge	Statlig
27. SAS Braathens AS	12 258	Transport	Sverige	Sverige	FDI
28. Swedbank Oslo	11 637	Bank- og finans	Sverige	Sverige	FDI
29. If Skadeforsikring	11 406	Bank- og finans	Sverige	Finland	FDI
31. Schibsted ASA	9 832	Forbruk og fritid	Norge	Norge	Privat
32. Møllergruppen AS	9 759	Handel	Norge	Norge	Privat
33. Norsk Tipping AS	9 362	Forbruk og fritid	Norge	Norge	Statlig
34. Aktieselskapet Vinmonopolet	8 708	Handel	Norge	Norge	Statlig
35. Norges Statsbaner AS	8 628	Transport	Norge	Norge	Statlig
36. Veidekke ASA	8 005	Bygg og Anlegg	Norge	Norge	Privat
37. Skanska Norge AS	7 819	Bygg og Anlegg	Sverige	Sverige	FDI
38. Vetco Aibel AS	7 600	Offshore	Storbritannia	Storbritannia	FDI
39. Nordea Bank Norge AS	7 418	Bank- og finans	Sverige	Sverige	FDI
40. Elkjøp AS	7 320	Handel	Storbritannia	Storbritannia	FDI
41. Oddfjell ASA	7 053	Shipping	Danmark/Kypros	Norge	FDI
42. Vesta Forsikring AS	6 734	Bank- og finans	Danmark	Danmark	FDI
43. Star Shipping AS	6 659	Shipping	Norge/Singapore	Norge	Joint-Venture
44. Gilde Norge BA	6 634	Mat og drikke	Norge	Norge	Privat
45. Netcom AS	6 366	IKT	Sverige	Sverige	FDI
46. Mesta AS	6 076	Bygg og Anlegg	Norge	Norge	Statlig
47. Kongsberg Gruppen ASA	5 705	Industri	Norge	Norge	Statlig
48. Norsk Medisinaldepot AS	5 488	Handel	Tyskland	Tyskland	FDI
49. FMC Kongsberg Subsea AS	5 363	Offshore	USA	USA	FDI
50. Baumarine AS	5 338	Shipping	Norge	Norge	Privat
Totalsum, omsetning topp 50:	1 587 914				
			Eierskapsregistrering		
Antall selskaper					
Antall (andel) statseide selskaper			12 (24 %)		
Antall (andel) privateide norske selskaper			15 (30 %)		
Antall (andel) utenlandskeide selskaper (FDI)			21 (42 %)		
Antall (andel) Joint-Ventures			2 (4 %)		
			Eierskapsregistrering	%	
Andel statseide selskaper			799 861		50,37
Andel privateide norske selskaper			316 217		19,91
Andel utenlandskeide selskaper (FDI)			421 533		26,55
Joint-Ventures			50 303		3,17
Totalsum:			1 587 914		100

Kilde for toppliste: "Norges Største Bedrifter for 2005" (2007) i tillegg Proff.no og Årsrapporter- og regnskap for 2005

Kilde for eierskap: Årsrapporter- og regnskap for 2005

3.3. Kartlegging av eierskap

For å kartlegge eierskapet har dette også i 2005 primært blitt gjort ved å undersøke årsrapporter eller regnskap. Da man i 2000 hadde 5 selskaper hvor man ikke fikk tilgang til årsrapporter eller regnskap, var ikke dette et problem for året 2005. Kartleggingen vil være tematisk strukturert, med de statseide bedriftene først.

3.3.1. Statseide bedrifter

De statseide bedriftene utgjorde i 2005 12 i antallet av de 50 største foretakene. Den ene halvparten børsnoterte selskaper og den andre halvparten heleide statsselskaper.

Når det gjaldt det børsnoterte selskapene var de største av disse naturligvis Statoil ASA, hvor staten i 2005 eide 70,90 % av aksjene via Olje- og energi departementet.²⁵⁸ Som følge av børsnotering og delprivatiseringen hadde eierskapet til staten blitt redusert siden 2000 da selskapet var heleid av den norske stat. Det nest største selskapet var Norsk Hydro ASA, hvor statens eierskap var uforandret siden 2000. Majoritetseier var Nærings- og handelsdepartementet med 43,82 % av aksjene.²⁵⁹ På fjerde plass fant man Telenor ASA, her hadde staten via Nærings- og handelsdepartementet en aksjemajoritet med 53,97 % av aksjene.²⁶⁰ Her hadde det forekommet et betydelig nedsalg av statens eierandeler, da staten i 2000 eide 77,6 % av aksjene i Telenor. Dette ble gjort i løpet av 2003-2004, ledet an av nevnte næringsminister Ansgar Gabrielsen (H) i Bondeviks andre regjering.²⁶¹ På sjette plass finner en DnB NOR ASA hvor statens eierskap i 2005 var 34 %.²⁶² I 2000 hadde staten et eierskap i DnB på 60,6 %. Nå var eierskapet nesten halvert, dette var et planlagt nedsalg fra styresmaktene og ble gjennomført i løpet av 2001.²⁶³ På niende plass var det en nykommer på listen siden 2000, Yara International ASA. Gjødsel- og kjemikalieselskapet ble børsnotert i 2004, etter at det ble fisjonert ut av Norsk Hydro. Nærings- og handelsdepartementet var største eier i selskapet med 36,2 % av alle aksjene.²⁶⁴ Sist ut av de statlige børsnoterte selskapene var Kongsberg Gruppen ASA, hvor Nærings- og handelsdepartementet eide 50 % av aksjene i selskapet.²⁶⁵

²⁵⁸ Statoil – Årsrapport 2005: s.61.

²⁵⁹ Norsk Hydro – Årsrapport 2005: s.67

²⁶⁰ Telenor – Årsrapport 2005: s.34

²⁶¹ <http://www.dn.no/nyheter/2004/03/30/staten-selger-i-telenor>

²⁶² DnB NOR – Årsrapport 2005: s.47

²⁶³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-38-1999-2000-/id133865/sec6>

²⁶⁴ Yara – Annual Report 2005: s.146-147

²⁶⁵ Kongsberg Gruppen – Årsrapport 2005: s.107

Blant selskapene som var heleid av staten utgjorde Posten Norge AS det største, hvor eneaksjonær var Samferdselsdepartementet.²⁶⁶ Deretter kom kraftprodusenten Statkraft SF, som også var heleid av staten.²⁶⁷ Etter disse fulgte tre selskaper som representerte tre forskjellige monopoler: Norsk Tipping, Vinmonopolet og NSB. Sist ut var Mesta AS, som var aktiv innenfor bygging og vedlikehold av veier. I 2005 var selskapet heleid av den norske stat via Nærings- og handelsdepartementet.²⁶⁸

Den nye regjeringen og næringsminister Gabrielsen, varslet i 2002, at statens rolle som eier i norsk næringsliv ville bli redusert. Blant de 50 største foretakene, hadde det skjedd en utvikling i henhold til dette siden 2000? Utvilsomt, hadde statens andeler i Statoil, Telenor og DNB hadde blitt betydelig nedsolgt siden 2000. Men delprivatiseringen av Statoil forekom under Stoltenberg sin første regjering. Nedsalget i DnB ble også innledet av samme regjering i mars 2001, da statens eierandel ble solgt ned til 47,3 %.²⁶⁹ En prosess som ble videreført av Bondeviks andre regjering. I 2003 ble eierandelen redusert til under en tredjedel, 31,4 %. Dette skjedde i forbindelse med sammenslåingen av DnB og Gjensidige NOR. Samtidig ble Bankinvesteringsfondet avviklet, og eierskapet skulle nå overføres til Nærings- og handelsdepartementet.²⁷⁰ Men eierskapsforholdet i 2003, som var under den «nedre grense» for statlig eierskap, skulle kun være midlertidig. Planen var at departementets eierandel skulle øke til 34 % i løpet av 2004.²⁷¹ Når det gjelder Telenor-nedsalget, var dette som nevnt ledet av samme regjering med Gabrielsen i spissen. Nedsalgene de stod for i DNB og Telenor utgjorde flere milliarder kroner. På mange måter fortsatte privatiseringsbølgen rundt år 2000, også innover på 2000-tallet. Men nå handlet debatten i like stor grad om nedsalg, ikke nødvendigvis om hel- og delprivatisering. Blant de statseide foretakene på topplisten hadde eierskapet forandret seg betydelig. Uavhengig av hvilken regjering som stod bak, var statens eierandeler i en rekke foretak nå redusert.

3.3.3. Norske privateide bedrifter

De fantes 15 privateide norske foretak på topplisten for 2005. Syv av disse var børsnoterte selskaper, fire var privateide aksjeselskaper og fire selskaper var organisert som samvirker

²⁶⁶ Posten Norge – Årsrapport 2005: s.53

²⁶⁷ Statkraft – Årsrapport 2005: s.5

²⁶⁸ Mesta – Årsrapport 2005: s.19

²⁶⁹ <http://www.netfonds.no/quotes/release.php?id=20010312.OBI.14>

²⁷⁰ DnB NOR – Årsrapport 2003: s.27-28

²⁷¹ DnB NOR – Årsrapport 2003: s.28

eller gjensidige selskaper. Gjennomgangen er både tematisk og kronologisk og starter med de børsnoterte selskapene. De største av disse selskapene i 2005 var Aker Kværner ASA. Selskapet hadde i 2000 sine hovedkontor i London, men siden den gang hadde konsernledelsen flagget hjem.²⁷² Kjell-Inge Røkke, som i 2005 ble kåret til «årets toppsjef» av DN's²⁷³ lesere,²⁷⁴ var den største aksjonæren. Gjennom TRG Holding AS eide han nå 67,80 % av Aker Kværner ASA.²⁷⁵ I 2000-2001 ble det en gransking av Konkurransetilsynet, da Aker Maritime (AMA) kjøpte seg opp i daværende Kværner ASA. Hvordan hadde Røkke nå klart og fått aksjemajoritet? På sensommeren i 2001 var Kværner på konkurranse rand. Det var flere interesserte parter for å kjøpe opp selskapet, og det oppstod en maktkamp. Forfatter Gunnar Stavrum, som har skrevet to uautoriserte biografier om Røkke, har påpekt at det var ingen automatikk i at Røkke skulle overta selskapet.²⁷⁶ Blant annet var den kontroversielle²⁷⁷ russiske forretningsmannen Mikhail Khodorkovskij²⁷⁸ hissig på et oppkjøp, og det var visstnok flere i Kværner-konsernet som heller ønsket denne løsningen. Men historien ville det annerledes, og allerede november 2001 økt AMA sitt eierskap til 20,15 %.²⁷⁹

I 2000 ble det observert at det i Orkla ikke var noen særlig dominerende aksjonærer, men i 2005 hadde Stein-Erik Hagen befestet sin posisjon. Hagen hadde nå solgt seg ut av ICA-konsernet, og hadde frigjort både kapital og tid til å fokusere på Orkla. Investeringselskapet hans Canica AS eide nå 16,9 % av aksjene i selskapet, nest største aksjonærpost etter dette var Folketrygdfondet, og den resterende topplisten av aksjonærer bestod av fond, banker og lignende.²⁸⁰ En kan dermed konkludere med at selskapet var kontrollert av Canica AS og Stein-Erik Hagen. Neste selskap ut på listen, Storebrand ASA, var også i 2005 tilknyttet Orkla ASA. I 2005 var de to største aksjonærene i selskapet Orkla ASA (7,60 %) og Folketrygdfondet (10,78 %). Med unntak av aksjer som er eid av selskapet selv, består resten av topplisten av banker og fond.²⁸¹ Selv om det ikke er en dominerende aksjepost fremstår Orkla som den sterkeste aksjonæren, ettersom Folketrygdfondet ikke skal bedrive aktivt

²⁷² Aker Kværner – Årsrapport 2005: s.8-9

²⁷³ Dagens Næringsliv.

²⁷⁴ <http://www.dn.no/nyheter/naringsliv/2006/01/03/arets-toppsjef-2005-kjell-inge-rokke>

²⁷⁵ Aker Kværner – Årsrapport 2005: s.11

²⁷⁶ <http://e24.no/naeringsliv/kjell-inge-roekke/fra-fisker-til-industrimagnat-slik-skapte-roekke-sine-foerste-milliarder/23701329>

²⁷⁷ Sonet i fengsel for økonomisk kriminalitet i 2005-2013. <http://www.aftenposten.no/verden/--Khodorkovskij-anses-ikke-lenger-som-en-kynisk-forretningsmann-100473b.html>

²⁷⁸ Gjennom selskapet Yukos Oil.

²⁷⁹ <https://www.nrk.no/okonomi/rokke-kjoper-seg-opp-i-kvaerner-1.545453>

²⁸⁰ Orkla – Årsrapport 2005: s.55

²⁸¹ Storebrand – Årsrapport 2005: s.34

eierskap. På 17. plass finner en Norske Skog, som hadde om lag en milliard mindre i omsetning enn i 2000 og falt dermed fem plasser på listen. Selskapet hadde siden toppåret i 2001 (da over 30 milliarder i omsetning) opplevd en brå nedgang og stagnasjon av driftsinntekter.²⁸² Dette hadde sammenheng med at papirprodusenten solgte mye mindre ettersom behovet for papir ble mindre og mindre i det digitaliserte samfunn. Til tross for dette leverte selskapet i 2005 et overskudd på over en halv milliard. Men dette markerte et av de siste årene Norske Skog tjente penger. Når det gjelder eierskapet var dette som i 2000 dominert av de forskjellige skogeierforeningene. Disse utgjorde minst²⁸³ 17,6 % av aksjonærene, og den største var Viken Skogeierforening med 8,7 %.²⁸⁴ Skipsrederiet Wilh. Wilhelmsen ASA lå i 2005 på en 23.plass. Her hadde styreleder Wilhelm Wilhelmsen aksjemajoritet gjennom diverse holdingselskap, han hadde 45,69 % av den totale aksjekapitalen. Men som på grunn av fordelingen mellom A- og B-aksjer resulterte i en stemmerett på 55,07 %.²⁸⁵ I 2005 oppnådde Schibsted ASA sin beste plassering på listen for årene i studien med 31. plass. Største aksjonær var fortsatt Blommenholm Industrier AS med 26,11 % av aksjene.²⁸⁶ Den resterende topplisten bestod av diverse finansinstitusjoner og Orkla ASA (2,92 %). Blommenholm Industrier AS sitt eierskap var med andre ord nok til å være kontrollerende. Eierskapet i dette selskapet ble holdt av tidligere konsernleder og daværende styremedlem Tinius Nagell-Erichsen.²⁸⁷ Lavest rangert av de børsnoterte selskapene var Veidekke ASA, her var det eierskapet dominert av to aktører. Den største av disse var OBOS med 25,5 %, og den andre parten var selskapets ansatte som til sammen hadde om lag 14,0 % av aksjene.²⁸⁸

Det største av de ikke-børsnoterte aksjeselskapene i 2005 var NorgesGruppen ASA. Dette selskapet hadde i 2000 et eierskap dominert av selskaper som tilhørte Johan Johanson som hadde 70,78 % aksjekapitalen.²⁸⁹ Noen plasser ned på listen kom en av de største konkurrentene til NorgesGruppen, Reitangruppen AS. I likhet med år 2000 var selskapets eierskap fordelt på Reitan-familien, med daglig leder Odd Reitan. Han innehadde alle A-

²⁸² <http://www.proff.no/regnskap/norske-skogindustrier-asa/skogn/-/Z0I5CV3N/>

²⁸³ Har kun tilgang til topp 20 aksjonærer i årsrapporten, kan være de har flere aksjonærer blant skogeierforeningene som ikke kommer frem på topplisten.

²⁸⁴ Norske Skog – Årsrapport 2005: s.142

²⁸⁵ Wilh. Wilhelmsen – Årsrapport 2005: s.80.

²⁸⁶ Orkla – Årsrapport 2005: s.62

²⁸⁷ Schibsted – Årsrapport 2005: s.58

²⁸⁸ Veidekke – Årsrapport 2005: s.16

²⁸⁹ NorgesGruppen – Årsrapport 2005: s.55

aksjene, som gav han 100 % stemmerett.²⁹⁰ På 31. plass finner en Møller Gruppen AS. Av selskapets 13000 aksjer eides nærmest samtlige av HAM²⁹¹ Holding AS, som var eid av medlemmer i Møller-familien.²⁹² Det lavest rangerte av de ikke-børsnoterte aksjeselskapene var Baumarine AS. Samtlige av selskapets aksjer var eid av Rederiaksjeselskapet Torvald Klaveness.²⁹³ Dette selskapets eierskapet var fordelt på fem forskjellige selskaper, hvor alle i 2005 oppgis å være eid av medlemmer i Klaveness-familien.²⁹⁴

Listen over de 50 største foretakene i 2005 inneholdt to gjensidige selskaper og to samvirker. Det største av disse selskapene var Gjensidige Forsikring, som hadde hatt innholdsrike år siden 2000. Gjensidige NOR, navnet som konsernet gikk under i 2000, var opprinnelig et samarbeid mellom Sparebanken NOR og Gjensidige Forsikring i 1999. Men i 2003 fusjonerte selskapet med Den norske Bank (DnB), og det nye navnet ble DnB NOR. Men i løpet av 2005 ble samarbeidet mellom DnB NOR og Gjensidige NOR avvirket, og selskapet ble nå bare hetende Gjensidige Forsikring. Eierskapet i selskapet ble utgjort av sine kunder organisert som et gjensidig selskap.²⁹⁵ Det andre gjensidige selskapet var KLP, hvis eierskap i 2005 var likt som i 2000, altså eid av sine pensjonskunder som hovedsakelig bestod av offentlige ansatte.²⁹⁶ Når det gjelder de to selskapene organisert som samvirker var dette som i 2000: Tine BA og Gilde Norge BA, hvorav sistnevnte hadde skiftet navn fra Norsk Kjøtt-samvirke. Gildes eierskap var i 2005 fordelt på ca. 27500 kjøttprodusenter mens Tines eierskap var fordelt på ca. 17 850 melkeprodusenter.²⁹⁷

3.3.3. Utenlandskeide selskaper

Alle utenom om ett²⁹⁸ av de utenlandskeide selskapene på topplisten i 2005 var heleide datterselskaper. Men, to av disse var kompliserte tilfeller som kunne ha blitt definert som joint-ventures.

²⁹⁰ Reitangruppen – Årsrapport 2005: s.29

²⁹¹ HAM = forkortelse for Harald Aars Møller (1895-1987) grunnlegger av selskapet.

²⁹² Møllergruppen – Årsregnskap 2005: s.9

²⁹³ Baumarine AS – Årsregnskapet 2005: s.8

²⁹⁴ Rederiaksjeselskapet Torvald Klaveness – Årsregnskap 2005: s.16

²⁹⁵ Gjensidige – Årsrapport 2005: s.22-23.

²⁹⁶ KLP – Årsrapport 2005: s.5

²⁹⁷ Tine BA – Årsrapport 2005: s.6

²⁹⁸ Odfjell ASA.

Det største av disse selskapene, var som i 2000 ExxonMobil. Morselskapet for den norske virksomheten var ExxonMobil Exploration and Production Norway AS. Dette var likt som i 2000, bare at selskapet da gikk under Esso-navnet. I årsregnskapet for dette selskapet kommer det frem at dette selskapet er direkte eid av konsernspissen i USA, i form av selskapet Exxon Mobil Corporation.²⁹⁹ Neste selskap ut er også et oljeselskap, Total E&P Norge AS. Dette selskapet var et heleid datterselskap av Total Holdings Europe S.A., og var som i år 2000 en del av Total-gruppen med hovedkontor i Frankrike.³⁰⁰ Også selskapet som direkte eide det norske datterselskapet oppgis av Bloomberg å ha adresse i Frankrike³⁰¹. Enda et utenlandsk oljeselskap dukker opp på 13. plass: ConocoPhillips sin virksomhet i Norge i 2005 var organisert som et NUF³⁰², ofte referert til som norsk filial av selskapene.³⁰³ Ansvarlig og eier av selskapet blir oppgitt å være det børsnoterte selskapet og konsernspissen til ConocoPhillips i USA.³⁰⁴ Det fjerde største av de utenlandskeide selskapene var nok et oljeselskap, A/S Norske Shell. Dette selskapet var som i 2000 eid av det danskregistrerte selskapet Shell Olie og Gas Holding.³⁰⁵ I likhet med år 2000 hadde selskapet hovedkontor både i Nederland og Storbritannia, fordelt på selskapene Royal Dutch Shell PLC (børsnotert) og Shell Petroleum N.V.³⁰⁶ Det femte største utenlandskeide selskapet på listen er det første selskapet som ikke er oljeselskap. ABB AS, selv om vesentlige deler av dette selskapets virksomhet også er tilknyttet oljeindustrien. Dette selskapet var eid av ABB Holding AS, som representerte ABBs virksomhet i Norge. Som igjen var eid av ABB Norden Holding AB registrert i Sverige.³⁰⁷ Disse selskapene inngikk alle i ABB-konsernet hvor morselskapet var ABB Ltd. i Sveits.³⁰⁸ På 18. plass finner en Ica Norge AS, samtlige av dette selskapets aksjer eies av ICA AB i Sverige.³⁰⁹ Dette inngikk i ICA-konsernet med hovedkontor i Sverige, som nevnt for oversikten over år 2000, var Stein-Erik Hagen medeier i dette selskapet. Men han solgte alle sin andeler i løpet av 2004.³¹⁰ Nå var eierskapet fordelt på nederlandske og svenske aksjonærer med lik stemmerett, men hovedkontoret var fortsatt i Sverige.³¹¹ Oljeselskapet BP

²⁹⁹ ExxonMobil Exploration and Production Norway AS – Årsregnskap 2005: s.14

³⁰⁰ Total E&P Norge AS – Årsregnskap 2005: s.11

³⁰¹ <http://www.bloomberg.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapid=22386819>

³⁰² *Norskregistrert Utenlandsk Foretak*. Det utenlandske moderselskap er direkte ansvarlig for selskapet, og i tillegg er det en del forhold som gjør det lettere å administrere og etablere et NUF, i forhold til et AS.

³⁰³ ConocoPhillips Norge – Årsregnskap 2005: s.14

³⁰⁴ ConocoPhillips Norge – Årsregnskap 2005: s.14

³⁰⁵ A/S Norske Shell – Årsregnskap 2005: s.22

³⁰⁶ Royal Dutch Shell plc – Annual Report 2005: Form 20-F : s.6

³⁰⁷ ABB Holding AS – Årsregnskap 2005: s.15

³⁰⁸ ABB Holding AS – Årsregnskap 2005: s.21

³⁰⁹ ICA Norge AS – Årsregnskap 2005: s.5

³¹⁰ <http://www.dn.no/nyheter/naringsliv/2004/05/05/hagen-selger-icaaksjene>

³¹¹ ICA AB – Årsredovisning 2005: s.7

Norge plasserte seg på 21. plass. Dette selskapets aksjekapital var fordelt på selskapene Amoco Norway Oil Company og BP Global Investments Ltd. Henholdsvis med 520 aksjer og 480 aksjer.³¹² Sistnevnte av disse selskapene var registrert i Storbritannia, hvor BP har sitt hovedkontor. Det førstnevnte selskapet er derimot vanskeligere å kartlegge. Ifølge både Regnskapstall.no³¹³ og Statsarkivet i Stavanger³¹⁴ ble dette selskapet nedlagt i 2001 som følge av fusjonen mellom BP og Amoco. Og jeg finner følgelig derfor heller ikke noe regnskap til dette selskapet. Men altså både i 2000 og 2005 blir Amoco Norway Oil Company ført opp som eier av selskapet i de offisielle regnskapene. Amoco Norway Oil Company var sist kjent som et selskap eid av det amerikanske selskapet, derfor velges det å tolke eierselskapsregistrering til dette selskapet som delt mellom Storbritannia og USA. Når det gjelder å definere hovedkontor og konsernledelse indikerer flere ting at dette holder til i Storbritannia. En kan observere at merkevaren BP Amoco eller Amoco blir faset ut til fordel for BP. Dette ser man i det norske selskapet som undersøkes i studien, samt skjedde det internasjonalt i konsernet, hvor det allerede så tidlig som i 2000 ble startet en slik prosess.³¹⁵ Det sjette og siste utenlandske oljeselskapet ut på listen er Eni Norge AS. Dette selskapet var i 2005 heleid av det nederlandsk registrerte selskapet Eni International B.V. Selskapets land blir oppgitt i regnskapet, i tillegg antyder B.V.³¹⁶ forkortelsen også at dette er et nederlandsk selskap.³¹⁷ Selskapet er en del av Eni-konsernet med hovedkontor i Italia.³¹⁸

Det utenlandske foretaket som kommer høyest på listen av bank- og finansselskapene er Swedbanks norske virksomhet. Dette var i 2005 registrert som et NUF og var dermed i praksis et direkte datterselskap til morselskapet ForeningsSparebanken.³¹⁹ Som var et børsnotert svensk selskap.³²⁰ Sverige representerte også konsernets hovedkontor.³²¹ Det neste selskapet ut på listen er innenfor forsikring og også registrert som et NUF, If Skadeforsikring. IFs norske avdeling er en del av det svenskregistrerte selskapet IF Skadeforsikring AB.³²² Selskapet IF Skadeforsikring AB derimot, er et heleid selskap av det finske konsernet

³¹² BP Norge AS – Årsregnskap 2005: s.8

³¹³ <https://www.regnskapstall.no/informasjon-om-amoco-norway-oil-company-101570653S0>

³¹⁴ <http://arkivportalen.no/side/aktor/detaljer?aktorId=no-a1450-06000000253432>

³¹⁵ <http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/our-history/the-new-millennium.html>

³¹⁶ *Besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (B.V.)*. Dette er et privateide aksjeselskap som ikke er børsnotert, i motsetning til N.V. som kan være børsnotert.

³¹⁷ Eni Norge AS – Årsregnskap 2005: s.22

³¹⁸ Eni Norge AS – Årsregnskap 2005: s.28-29

³¹⁹ Skiftet navn til Swedbank AB i løpet av 2006.

³²⁰ ForeningsSparbanken – Annual Report 2005: s.10

³²¹ ForeningsSparbanken – Annual Report 2005: s.20

³²² IF Skadeforsikring (NUF) – Årsregnskap 2005: s.19

Sampo³²³, hvor den finske stat er største eier. Med andre ord er konsernspissen i Finland.³²⁴ På 37. plass fant man bygg- og anleggsselskapet Skanska Norge AS, det samme selskapet som i 2000 gikk under navnet Selmer Skanska AS. Dette var heleid av det svenske selskapet Skanska AB, og dette selskapet utgjør også morselskapet til konsernet.³²⁵ På 38.plass fant en selskapet Vetco Aibel AS, som hadde sin virksomhet i forsyningsbransjen til oljen. Dette selskapet var i 2005 heleid av Vetco International Holding 4 Ltd som var registrert i Storbritannia.³²⁶ Det kommer også frem i årsregnskapet for det norske selskapet at det skal sees på som en del av Vetco-konsernet med hovedkontor i Storbritannia.³²⁷ På neste plassering finner Nordea Bank Norge AS. Dette selskap var i 2005 et heleid datterselskap av Nordea Bank AB, registrert i Sverige.³²⁸ Nordea Bank AB var børsnotert, og hadde sitt hovedkontor, i Sverige. Hvorav aksjemajoriteten ble holdt av den svenske stat.³²⁹ Elkjøp AS på 40.plass. Var som i 2000 heleid av det britiske børsnoterte selskapet Dixons PLC, med konsernledelse i London.³³⁰ På plasseringen som følger etter dette finner man Odfjell ASA, et selskaps hvis eierstruktur var noe utfordrende å kartlegge. Dette var et børsnotert selskap i 2005 preget av to store aksjonærer, Norchem ApS med 31,13 %³³¹ og ChemLog Holdings Ltd med 19,02 %³³². Norchem ApS er et dansk selskap, noe forkortelsen «ApS»³³³ indiker. Dette selskapet både har, og hadde, styremedlemmer tilknyttet daværende og nåværende ledelse i selskapet, bl.a. Laurence Ward Odfjell.³³⁴ Det kommer ikke direkte frem i årsregnskapet at Odfjell-familien eier det danske selskapet. Men det er mulig å tolke seg frem til dette, da selskapet er pliktig til å oppgi informasjon vedrørende eventuelt aksjeeierskap blant ledelsen. Her blir det oppgitt at Bernt D. Odfjell og Laurence Ward Odfjell til sammen eier 29 447 964 A-aksjer. Norchem ApS eier 25 966 492 aksjer mens selskapene Odfjell Shipping Ltd. (Bermuda) og AS Rederiet Odfjell eier henholdsvis 957,200 og 3 497 472 aksjer.³³⁵ Som samlet utgjør 30 421 164 aksjer.³³⁶ Når det gjelder ChemLog

³²³ Sampo – Annual Report 2005: s.8

³²⁴ Sampo – Annual Report 2005: s.25

³²⁵ Skanska AB – Annual Report 2005: s.10

³²⁶ Vetco Aibel AS – Årsregnskap 2005: s9

³²⁷ Vetco Aibel AS – Årsregnskap 2005: s.5

³²⁸ Nordea Bank Norge AS – Årsrapport 2005: s.5-6

³²⁹ Nordea Bank AB – Annual Report 2005: s.8-9

³³⁰ Elkjøp AS – Årsregnskap 2005: s.6

³³¹ Stemmerett på 39,53 %. På grunn av fordeling av A- og B-aksjer.

³³² Stemmerett på 25,09 %.

³³³ <http://www.ab.se/foretag-utland/danmark-2/anpartsselskab-aps> (*Anpartsselskab*, tilsvarer et aksjeselskap)

³³⁴ <https://www.proff.dk/firma/norchem-as/k%C3%B8benhavn-k/genneml%C3%B8sholdingselskaber/14208301-2/>

³³⁵ Odfjell ASA – Årsregnskap: s.30-31

³³⁶ Årsaken til at disse tallene ikke korrelerer helt, er sannsynligvis at disse selskapene også har andre aksjonærer, muligens tilknyttet Odfjell-familien.

Holdings Ltd. samsvarer dette selskapets aksjekapital nøyaktig med den greske forretningsmannen og styremedlem Peter G. Livanos sitt eierskap.³³⁷ Dette selskapet har oppgitt adresse i Kypros,³³⁸ og i tillegg knytter en artikkel om flagging av innsidehandel i 2005 Livanos til selskapet.³³⁹ Da det er mulig å kartlegge eierskapet til Chemlog Holdings Ltd til Livanos, må eierskapet til Laurence W. og Bernt D. Odfjell komme gjennom Norchem ApS, i tillegg til et par andre selskaper. På 42. plass finner en Vesta Forsikring AS. I år 2000 var dette selskapet underlagt Nordea-konsernet, men selskapet ble i løpet av 2002 kjøpt av Tryg-konsernet i Danmark. Dette selskapets fungerte nå ikke lenger bare som direkte eier av det norske selskapet,³⁴⁰ men også som hovedkontor og konsernledelse.³⁴¹ Neste selskap ut på listen er Netcom AS som er heleid og en del av konsernet TeliaSonera AB.³⁴² Dette selskapet var en sammenslåing av Sveriges og Finlands statselskaper innenfor telekommunikasjon, hvorav aksjekapitalen er eid med henholdsvis 45,3 % og 13,7 % i favør til den svenske staten.³⁴³

Norsk Medisinaldepot (NMD) AS på 48.plass, bedrev import og salg av legemidler. Dette selskapet var i sin helhet eid av Celesio AG, og inngikk i dette selskapets konsern med hovedkontor i Tyskland.³⁴⁴ NMD var tidligere et statseid selskap som siden 1950-tallet hadde enerett til å drive engros, import og eksport av legemidler i Norge. Dette vedvarte helt frem til 1990-tallet da EØS-avtalen gjorde at NMDs enerett måtte avvikles for å imøtekomme krav vedrørende fri flyt av varer og tjenester. Noe som resulterte i at Stortinget i 1997 vedtok at NMD skulle privatiseres.³⁴⁵ Dette ble først gjort ved å selge deler av aksjene, men tilslutt i 2001 ble hele aksjekapitalen solgt til tyske GEHE³⁴⁶.³⁴⁷ På 48. plass befant FMC Kongsberg Subsea AS seg. Dette var et selskap som oppstod da FMC kjøpte opp Kongsberg Offshore. Opprinnelig var dette en del av det statseide Kongsberg Våpenfabrikk, men ble i 1987 solgt til tyske Siemens, før det da i 1993 ble kjøpt opp av FMC.³⁴⁸ Samtlige av aksjene var eid av holdingsselskapet FMC Kongsberg Holding AS, som representerte FMC sin norske

³³⁷ Odfjell ASA – Årsregnskap: s.30-31.

³³⁸ <https://i-cyprus.com/ru/company/265498>

³³⁹ <http://www.nettavisen.no/nyheter/innsidekjip-i-odfjell/1859653.html>

³⁴⁰ Tryg Forsikring – Årsrapport 2005: s.57 (dansk, konsernrapport)

³⁴¹ Tryg Forsikring – Årsrapport 2005: s.1

³⁴² TeliaSonera – Annual Report 2005: s.4

³⁴³ TeliaSonera – Annual Report 2005: s.15

³⁴⁴ Norsk Medisinaldepot AS – Årsregnskap 2005: s.5

³⁴⁵ http://www.nmd.no/?page_id=20

³⁴⁶ Som senere tok i bruk navnet Celesio.

³⁴⁷ <http://e24.no/naeringsliv/milliardaerene-bak-apotekene/1863495>

³⁴⁸ FMC Kongsberg Subsea AS – Årsregnskap 2005: s.18

virksomhet. Holdingselskapet var igjen eid av konsernets moderselskap,³⁴⁹ som hadde hovedkontor i USA.³⁵⁰ Til tross for at FMC Kongsberg Subsea AS hadde hovedkontorer³⁵¹ i Norge som ledet omfattende global virksomhet,³⁵² søker denne studien etter eierskapets konsernledelse. Dermed er det riktig å kartlegge dette som tilhørende USA.

De kompliserte tilfellene som de henvises til i innledningen til delkapittelet er SAS Braathens og Coop Norge. SAS-Gruppen var i 2000 organisert med tre heleide statsselskaper som inngikk i en strategisk allianse. Men, siden den gang hadde det blitt organisert et felles mor- og konsernselskap, SAS AB, som var registrert i Sverige. Med andre ord var SAS Braathens AS et heleid datterselskap av SAS AB.³⁵³ Dette selskapets eierskap var fordelt på følgende vis: 21,4 % til Sverige, mens Danmark og Norge hadde 14,3 % hver.³⁵⁴ Til tross for at svenskene eide mest, var det ikke tilstrekkelig til å alene styre selskapet da de andre landene også har et såpass betydelig eierskap. Men, i henhold til kriteriene i denne undersøkelsen vil det kunne forsvares å definere eierskapsregistrering som svensk. Det sies at det finnes ingen regel uten unntak, og det kunne kanskje vært mer korrekt å vurdere dette som et joint-venture, men i denne studien har det blitt tatt et bevisst valg om at viktigheten av å være konsekvent skal prioriteres over det å vise skjønn. Når det gjelder Coop Norge var det i 2005 midt inne i et skandinavisk samarbeid. Hvor Coop Norge AS fungerte som morselskap for de norske selskapene, men hvor dette selskapet igjen var heleid av svenske Coop Norden AB.³⁵⁵ Eierskapet i dette selskapet var igjen fordelt mellom tre nordiske handelsselskaper; norske Coop eide 20 %, det svenske Kooperative Forbundet (KF) hadde 42 % og danske Danmarks Brugsforeninger (FDB, senere: Coop amba) hadde den resterende aksjeposten på 38 %.³⁵⁶ Eierskapsregistreringen ut fra Norge er altså til Sverige, selv om aksjonærstrukturen der ikke er helsvensk. Når det er sagt er Coop Norge i aksjonærundertall, og dette kan i likhet som tilfellet med Håkon-Gruppen i år 2000, defineres som FDI og ikke et joint-venture

3.3.4. Joint-Ventures

Av selskapene på listene blir kun to av tilfellene i 2005 vurdert å være et felles foretak mellom utenlandske og norske aksjonærer, både et statlig og et privat tilfelle. Det desidert

³⁴⁹ FMC Kongsberg Subsea AS – Årsregnskap 2005: s.23

³⁵⁰ FMC – Annual Report (10-K Form): s.13

³⁵¹ Sotra (teknisk kundestøtte) og Kongsberg (administrativt)

³⁵² FMC Kongsberg Subsea AS – Årsregnskap 2005: s.5

³⁵³ SAS Group – Annual Report 2005: s.89

³⁵⁴ SAS Group – Annual Report 2005: s.18

³⁵⁵ Coop Norge AS – Årsregnskap 2005: s.4

³⁵⁶ Swedish Cooperative Union (KF) – Annual Report 2005: s.14

største av disse var Nord Pool Spot AS. I 2005 var aksjekapitalen her eid mellom de statseide kraftselskapene i Norge, Sverige, Finland og Danmark. Norge og Sverige hadde totalt 30 % hver, mens Finland og Danmark hadde 20 %.³⁵⁷ Direkte eide alle de fire statsselskapene 20 % hver, men den resterende aksjekapitalen på 20 % var eid av Nord Pool ASA. Et selskap som var deleid mellom Statnett SF og Affärsverket Svenska Kraftnät.³⁵⁸ Til tross for at Norge og Sverige hadde større eierskap er det riktig å kalle dette et joint-venture mellom alle fire landene, da verken Sverige eller Norge hadde nok eierskap til og egenrådlig bestemme. Nord Pool Spot AS var i 2005 regnet som morselskap for en rekke selskaper i konsernet både i Norden og Baltikum, men med et administrativt hovedkontor i Norge.³⁵⁹ På 43. plass finner en det andre tilfellet som kategoriseres som et joint-venture, rederiet Star Shipping AS. Aksjene i dette selskapet i 2005 var likt fordelt på selskapene Masterbulk Pte. Ltd og Grieg Shipping III AS.³⁶⁰ Hovedkontoret blir oppgitt å være i Bergen,³⁶¹ men det er eierskapet i disse to selskapene som avgjør hvor en kan kartlegge eierskapsregisteringen. Masterbulk er et selskap tilhørende Bergensrederiet Westfal-Larsen og var registrert i Singapore.³⁶² Dette er noe også «Ltd.» kunne indikere, selv om denne forkortelsen ikke er ensbetydende. Grieg Shipping III AS var i 2005 fordelt på forskjellige medlemmer og tilknyttede av Grieg-familien gjennom tre forskjellige norskregistrerte selskap, i tillegg var 25 % av aksjene (uten stemmerett) tilhørende den veldedige Grieg-stiftelsen.³⁶³ Oppsummert, eierskapet i Grieg Shipping AS var likt fordelt mellom investorer tilhørende Singapore og Norge.

³⁵⁷ Nord Pool Spot – Årsrapport 2005: s.13

³⁵⁸ Nord Pool – Årsrapport 2005: s.38

³⁵⁹ Nord Pool Spot – Årsrapport 2005: s.1

³⁶⁰ Star Shipping AS – Årsregnskap 2005: s.12

³⁶¹ Star Shipping AS – Årsregnskap 2005: s.31

³⁶² <http://www.masterbulk.com.sg/about/history/>

³⁶³ Grieg Shipping III AS – Årsregnskap 2005: s.11

Kapittel 4: 2010

4.1. 2010

Det er vanskelig å komme utenom finanskrisen i denne perioden, som anses å ha startet i USA gjennom subprime-lånekrisen. Kort fortalt, var dette at amerikanske banker gav flere lån til boligkjøp enn det var rom for, og til klienter hvor det var stor sjanse for mislighold. Disse lånene ble solgt videre som obligasjoner³⁶⁴ i det internasjonale finansmarked. Dette resulterte i at bank- og finansinstitusjoner over hele verden, direkte eller indirekte, ble innblandet i denne handelen. Da det unngåelige skjedde høsten 2008: at flere av disse lånene ble misligholdt og obligasjoner ble verdiløse, spredde krisen seg langt utover USAs grenser, og rammet flere europeiske land svært hardt. Men, hva med Norge? Den nyansatte sentralbanksjefen fra 2011, Øystein Olsen, uttalte i kjølevannet av finanskrisen: «*Norge er en grønn øy i et hav av statsgjeld*». ³⁶⁵ I motsetning til flere andre land opplevde ikke den norske økonomien en økonomisk resesjon. Riktignok opplevde man i det mest kritiske året 2009 et BNP-fall på 1,6 %, men allerede i 2010 og 2011 begynte veksten igjen. ³⁶⁶ Årsaken til at Norge klarte seg bedre enn andre land skyldtes blant annet oljenæringen, selv om en også her opplevde reduserte inntekter. Dette skyldes en fallende oljepris, men likevel var inntektene i 2009 og 2010 på samme nivå som i 2005. Selv om inntekten siden rekordåret 2008 hadde falt med om lag 60 %. ³⁶⁷ Når det gjaldt den prosentvise andelen av FDI i forhold til BNP i Norge, var denne i 2010 på 41,5 %, ³⁶⁸ enn ganske betydelig vekst siden 2000. Statens fondsforvaltninger hadde til tross for finanskrisen vokst siden 2005. SPU hadde nå en markedsverdi på 3 077 milliarder. ³⁶⁹ Mens Folketrygdfondet hadde økt sin andel av Oslo Børs og eide nå 4,4 % av den totale markedsverdien av aksjer på Oslo Børs i 2009. ³⁷⁰

Høsten i 2005 tok den andre Stoltenberg-regjeringen over makten. Denne koalisjonsregjeringen med Ap, SV og Sp skulle sitte i to perioder. På slutten av 1990-tallet og starten av 2000-tallet så man en rekke grep innenfor den økonomiske politikken som reduserte

³⁶⁴ Dette ble delt opp i flere obligasjonspakker, såkalte *Collateralized debt obligation*, referert til som «*CDO*».

³⁶⁵ <http://e24.no/makro-og-politikk/systemkrise-i-europa-kan-smitte-norge/3958474>

³⁶⁶ <https://www.ssb.no/a/histstat/aarbok/ht-0901-bnp.html>

³⁶⁷ <http://www.norskipetroleum.no/okonomi/statens-inntekter/>

³⁶⁸ <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx> (Tabell 7)

³⁶⁹ Statens Pensjonsfond Utland – Årsrapport 2010: s.12

³⁷⁰ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-15-20102011/id639721/sec5>

det statlige eierskapet. Blant annet ved delprivatisering og salg³⁷¹ av statseide selskaper. Selv om Ap var ved makten da både Telenor og Statoil ble delprivatisert var dette mer ønsket av Høyre og FrP. Innad i Ap var det betydelig uenighet.³⁷² Men, nå fikk altså Ap sitte ved makten med de to selskaper som tradisjonelt hadde posisjonert seg på «nei-siden» vedrørende debatten om hel- eller delprivatisering. Når det gjelder denne regjeringsperioden, har Einar Lie beskrevet at regjeringen ikke satt i gang noen «moderniseringsgrep» for å redusere statens rolle, men samtidig forekom det heller ingen reverseringspolitikk.³⁷³ "Denne studien kan verken bekrefte eller avkrefte en slik påstand i sin fulle politisk-økonomiske betydning. Derimot, kan den observere hvorvidt det har forekommet hel- eller delprivatiseringer, samt andre endringer i forhold til statlig eierskap, blant de største selskapene i norsk nærlivsliv. Og dermed samtidig følge en utvikling fra år 2005, da regjeringen tiltrådte, frem til starten av den andre regjeringsperioden i 2010."

4.2. Oversikt over fordeling av eierskap

Siden året 2005 hadde det skjedd noen forandringer i fordeling av eierskapstyper blant de 50 største bedriftene i Norge. De statseide bedriftene hadde ikke forandret seg i antall, og deres andel av totalomsetningen hadde bare falt marginalt. Privateide norske bedrifter derimot, hadde økt betraktelig og utgjorde nå 44 % av selskapene på listen. Samt hadde andelen av totalomsetningen økt, og dette utgjorde nå nesten en tredjedel. Antallet utenlandskeide selskaper hadde blitt redusert og utgjorde nå om lag en tredjedel av selskapene på listen. Andelen av totalomsetningen som i 2005 kunne defineres som FDI var på om lag en fjerdedel, i år 2010 var denne på om lag en femtedel. Når det gjelder joint-ventures var dette et ikke-eksisterende fenomen på 2010-listen, til tross for at det finnes et selskap som er på grensen til å bli vurdert som et joint-venture.³⁷⁴ Utviklingen siden 2005 viser at de statseide foretakene har opprettholdt sin posisjon. Norske privateide selskaper har økt sin betydning. Dette har blitt gjort på bekostning av utenlandskeide selskapers andel, samt joint-ventures, som ikke lenger er representert på listen.

³⁷¹ Christiania Bank og Kreditkasse. Norske Medisinaldepot.

³⁷² Bl.a. ble Arbeiderpartiets beslutning om delprivatisering av Statoil, kritisert av den gamle partisekretæren Haakon Lie. Lie 2012: s.182

³⁷³ Lie 2012: s.183

³⁷⁴ Hafslund ASA

Tabell 4.1. Oversikt over eierskap blant de 50 største bedriftene i Norge for 2010.

Topp 50 for 2010. Alle tall i millioner kr	Omsetning	Bransje	Eierskapsregistrering	Konsern	Eierskap
1. Statoil ASA	529 648	Olje og Gass	Norge	Norge	Statlig
2. Telenor ASA	94 843	IKT	Norge	Norge	Statlig
3. Norsk Hydro ASA	75 717	Industri	Norge	Norge	Statlig
4. DnB NOR ASA	73 065	Bank- og finans	Norge	Norge	Statlig
5. ExxonMobil Norway	68 418	Olje og Gass	USA	USA	FDI
6. Yara International ASA	65 374	Industri	Norge	Norge	Statlig
7. Orkla ASA	57 338	Industri	Norge	Norge	Privat
8. NorgesGruppen ASA	55 675	Handel	Norge	Norge	Privat
9. Storebrand ASA	48 241	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
10. Total E&P Norge AS	47 777	Olje og Gass	Frankrike	Frankrike	FDI
11. Aker Solutions ASA	46 267	Industri	Norge	Norge	Privat
12. Reitangruppen AS	40 682	Handel	Norge	Norge	Privat
13. KLP	38 196	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
14. A/S Norske Shell	35 845	Olje og Gass	Nederland	Nederland/Storbritannia	FDI
15. ConocoPhillips Norway	30 694	Olje og Gass	USA	USA	FDI
16. Coop Norge	29 314	Handel	Norge	Norge	Privat
17. Statkraft SF	29 252	Kraft	Norge	Norge	Statlig
18. Seadrill Ltd	24 447	Offshore	Bermuda	Kypros	FDI
19. Posten AS	22 451	Forbruk og fritid	Norge	Norge	Statlig
20. Gjensidige ASA	21 539	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
21. National Oilwell Varco Norway AS	20 888	Industri	Canada	USA	FDI
22. STX Norway	20 868	Industri	Sør-Korea	Sør-Korea	FDI
23. Nordea Bank Norge	20 540	Bank- og finans	Sverige	Finland	FDI
24. Norske Skog ASA	18 986	Industri	Norge	Norge	Privat
25. Tine Gruppen BA	18 854	Mat og drikke	Norge	Norge	Privat
26. Laco AS	18 750	Shipping	Norge	Norge	Privat
27. ICA Norge AS	17 835	Handel	Sverige	Sverige	FDI
28. ENI Norway	17 573	Olje og Gass	Nederland	Italia	FDI
29. Nortura BA	17 319	Mat og drikke	Norge	Norge	Privat
30. Wilh. Wilhelmsen ASA	17 218	Shipping	Norge	Norge	Privat
31. Atea ASA	17 131	Handel	Danmark	Danmark	FDI
32. Hafslund ASA	15 829	Kraft	Norge	Norge	Statlig
33. Veidekke ASA	15 745	Bygg og Anlegg	Norge	Norge	Privat
34. MøllerGruppen AS	15 636	Handel	Norge	Norge	Privat
35. Kongsberg Gruppen ASA	15 497	Industri	Norge	Norge	Statlig
36. Marine Harvest Norway ASA	15 191	Mat og drikke	Kypros	Kypros	FDI
37. Norsk Tipping AS	14 798	Forbruk og fritid	Norge	Norge	Statlig
38. Marathon Petroleum Norway	14 293	Olje og Gass	USA	USA	FDI
39. REC ASA	13 776	Industri	Norge	Norge	Privat
40. Schibsted ASA	13 768	Forbruk og fritid	Norge	Norge	Privat
41. Rolls-Royce Marine AS	12 801	Industri	Storbritannia	Storbritannia	FDI
42. Austevoll Seafood ASA	12 701	Mat og drikke	Norge	Norge	Privat
43. Subsea 7 Norway Inc.	12 237	Offshore	Caymanøyene	Luxembourg	FDI
44. Jotun AS	12 003	Industri	Norge	Norge	Privat
45. Aktieselskapet Vinmonopolet	11 229	Handel	Norge	Norge	Statlig
46. Sparebank 1 Gruppen	11 189	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
47. Norges Statsbaner AS	11 179	Transport	Norge	Norge	Statlig
48. A Wilhelmsen AS	11 110	Shipping	Norge	Norge	Privat
49. Stolt-Nielsen Ltd	10 852	Shipping	Bermuda	Bermuda	FDI
50. Bertel O Steen AS	10 838	Handel	Norge	Norge	Privat
Totalsum, omsetning topp 50:	1 891 417				
Antall selskaper			Eierskapsregistrering		
Antall (andel) statseide selskaper			12 (24 %)		
Antall (andel) private selskaper			22 (44 %)		
Antall (andel) FDI			16 (32 %)		
Antall (andel) Joint Ventures			0 (0 %)		
Fordeling av totalomsetning			Eierskapsregistrering	%	
Andel statseide selskaper			936 431		49,5
Andel private selskaper			567 596		30
Andel FDI			387 390		20,5
Joint-Ventures			0		0
Totalsum:			1 891 417		100

Kilde for toppliste: "Kapital" 12-2011. (Hegnar)

Kilde for eierskap: Årsrapporter- og regnskap for 2010

4.3. Kartlegging av eierskap

Som i 2005 blir eierskapet kartlagt ved å gå gjennom årsrapporter og årsregnskap. Det som skiller dette året fra de foregående, er at det finnes tre selskaper³⁷⁵ på listen som er av en karakter som ikke før har vært representert. Dette gjelder utenlandskregistrerte selskaper som er notert på Oslo Børs. Selskapene har både omfattende virksomhet og registrerte selskaper i Norge. Men, de børsnoterte selskapene, hvor omsetningstallene i oversikten er hentet fra, er registrert i andre land. Disse selskapene ble først i 2005³⁷⁶ og 2008³⁷⁷ børsnotert, derfor er det naturlig at de ikke var representert på listene i 2005. Dette trenger derimot ikke å bety at andre lignende selskaper burde vært representert tidligere. Det tas likevel et valg om at disse selskapene skal inkluderes i studien, ettersom de utgjør en vesentlig del av norsk næringsliv. Selskapene vil da bli vurdert som utenlandskeide selskaper (FDI), og eierskapsregistrering vil basere seg på hvilket land selskapet er registrert i. Konsern derimot, vil representere hvem som igjen eier dette selskapet. I noen tilfeller vil ikke dette være mulig å finne ut, ettersom lovene i disse landene ikke tilsier at aksjonærinformasjon må oppgis. I slike tilfeller vil konsern representere landet hvor selskapet er inkorporert³⁷⁸, altså samme land som eierskapsregistrering. Kartleggingen vil som i forgående år gjennomgås tematisk, og det starter med de statseide foretakene.

4.3.1. Statseide bedrifter

De statseide bedriftene utgjorde i antall 12 av de 50 største foretakene for året 2010. Syv av disse selskapene var notert på Oslo Børs, mens de resterende selskapene alle var heleid av staten.

Første til fjerde plass på listen består av fire børsnoterte selskaper hvor staten var majoritetseier, og Statoil var nok engang det største selskapet. Staten eide via Olje- og Energidepartementet 67 % av aksjene.³⁷⁹ Dette var en reduksjon på 3,90 % siden 2005, da det var på 70,90 %. På plasseringen etter finner en Telenor ASA hvor statens eierskap var uforandret siden 2005, ved at Nærings- og handelsdepartementet var majoritetseier med 53,97 %.³⁸⁰ Også i Norsk Hydro var statens eierskap uforandret siden både 2000 og 2005, Nærings-

³⁷⁵ Stolt-Nielsen, Subsea 7 og Seadrill.

³⁷⁶ Både Subsea 7 og Seadrill ble børsnotert på Oslo Børs i 2005.

³⁷⁷ Stolt-Nielsen ble børsnotert i 2008.

³⁷⁸ Eller innlemmet. På engelsk «Incorporated».

³⁷⁹ Statoil – Årsrapport 2010: s.67

³⁸⁰ Telenor – Årsrapport 2010: s.88

og handelsdepartementet eide fortsatt 43,7 % av aksjene.³⁸¹ DnB NOR kom på plasseringen etter, og her hadde Nærings- og handelsdepartementet 34,0 % av aksjene.³⁸² På sjette plass kom Yara International, her var Olje- og energidepartementet største eier i selskapet med 36,2 % av aksjene,³⁸³ som var uforandrede forhold siden 2005. På 32. plass finner man en nykommer på listen siden 2005, det børsnoterte kraftselskapet Hafslund. Dette er et komplisert tilfelle og er på grensen til å kunne defineres som et joint-venture. Oslo Kommune var største aksjonær med en stemmerett på 58,5 % av aksjekapitalen, og i tillegg hadde Østfold Energi AS³⁸⁴ 4,5 % av stemmeretten, samlet utgjorde dette 63 % av stemmeretten.³⁸⁵ Samtidig hadde Fortum Forvalt AS, et datterselskap av et finsk energi-konsern,³⁸⁶ 32,8 % av stemmeretten. Ut i fra kriteriene denne studien har gitt er dette på grensen til å kalles et joint-venture da Fortum nesten har 1/3 av aksjene. Men, da de offentlige institusjonene utgjør aksjemajoritet blir dette vurdert som et statlig eid selskap. Selskapet med lavest omsetning av de børsnoterte statlige selskapene var i 2010, Kongsberg Gruppen. Her var aksjonærforholdet til staten uforandret, da Nærings- og handelsdepartementet som eide 50 % av aksjene.³⁸⁷

De resterende fem foretakene hvor staten er eneaksjonær har alle vært representert på listen de foregående årene. Det største av disse var Statkraft SF hvor staten var eneeier ved Nærings- og handelsdepartementet.³⁸⁸ På 19. plass finner en Posten Norge AS hvor eneaksjonær var Samferdselsdepartementet.³⁸⁹ De neste tre foretakene var monopol-selskapene: Norsk Tipping, Vinmonopolet og NSB.

I innledningen til dette kapittelet ble det henvist til Einar Lie som påpekte at under Stoltenbergs andre regjering hadde man ikke sett en nevneverdig forandring. Verken i den ene eller den andre retningen, når det kommer til statens rolle i næringslivet. Om en skal vurdere dette ut i fra 2010-oversikten, kan denne påstanden sies å bli underbygget av funnene der. Når det gjelder statens rolle i antall selskap og andel av totalomsetningen til selskapene, er det så å si uforandret. De samme selskapene som i 2005 var heleide av staten er fortsatte dette i 2010. Når det gjelder de børsnoterte hadde det nesten ikke skjedd noen forandringer her heller. Riktignok hadde staten solgt 3,90 % av aksjene sine i Statoil siden 2005, men da bør det også

³⁸¹ Norsk Hydro – Annual Report 2010: s.110

³⁸² DnB NOR – Årsrapport 2010: s.113

³⁸³ Yara International – Annual Report 2010: s.60

³⁸⁴ Eid av Østfold Fylkeskommune.

³⁸⁵ Hafslund – Årsrapport 2010: s.161-162

³⁸⁶ <http://www.fortum.com/en/mediaroom/pages/fortum-increased-its-stake-in-norwegian-hafslund.aspx>

³⁸⁷ Kongsberg Gruppen – Årsrapport 2010: s.45

³⁸⁸ Statkraft – Årsrapport 2010: s.2

³⁸⁹ Posten Norge – Årsrapport 2010: s.118-119

ligges til at Folketrygdfondet i samme periode styrket sin investering fra 0,84 %³⁹⁰ til 3,05 %.³⁹¹

4.3.2. Norske privateide bedrifter

Denne gruppen utgjorde i antall 22 av de 50 selskapene på topplisten. Åtte av selskapene var privateide selskaper og fire av selskapene var organisert som samvirker eller gjensidige selskaper.

Den største kategorien var derimot blant de børsnoterte selskapene som utgjorde ti i antallet, og disse selskapenes eierskap vil kartlegges først. Det største selskapet var Orkla, hvor Stein-Erik Hagen hadde forsterket sitt eierskap gjennom Canica-gruppen,³⁹² med ca. 23 % av aksjene, noe som var tilstrekkelig for å oppnå kontroll.³⁹³ På niende plass fant man Storebrand, hvor Orkla i 2005 var største aksjonær. I 2010 derimot, var det Gjensidige som hadde den kontrollerende aksjeposten med 24,33 %.³⁹⁴

Det neste selskapet ut på listen var et resultat av en restrukturering av det tidligere Aker Kværner, som gikk under det nye navnet Aker Solutions (AKSO) fra og med 2008.³⁹⁵ Største aksjonær i AKSO var Aker Holding AS som hadde 40,27 % av aksjekapitalen.³⁹⁶ Aker ASA, som representerte Aker-konsernet var største aksjonær i Aker Holding AS med 60 % av aksjene.³⁹⁷ Aker ASA var som i 2005 kontrollert av Kjell-Inge Røkke gjennom selskapet TRG Holding AS som hadde 66,66 % av aksjene.³⁹⁸ Aksjemajoriteten (på 60 %) i selskapet som eide AKSO var altså kontrollert av Kjell-Inge Røkke, men hvem eide de resterende 40 %? I 2010 var 30 % av aksjekapitalen eid av den norske stat, mens den resterende aksjekapitalen var eid av svenske investorer³⁹⁹. Dette eierskapet hadde røtter tilbake til 2007⁴⁰⁰ da staten kjøpte seg inn selskapet under næringsminister Dag Terje Andersen (Ap). Årsaken til å kjøpe seg inn var å hindre at selskapet ikke skulle bli solgt til utlandet og virksomheten flyttes ut. Denne investeringen ble kritisert fordi investeringen var høy (4,8 milliarder), uten at staten

³⁹⁰ Statoil – Årsrapport 2005: s.61

³⁹¹ Statoil – Årsrapport 2010: s.129

³⁹² Canica AS og andre selskaper/personer tilknyttet Stein-Erik Hagen.

³⁹³ Orkla – Årsrapport 2010: s.139

³⁹⁴ Storebrand – Årsrapport 2010: s.40

³⁹⁵ Aker Solutions – Årsrapport 2010: s.93

³⁹⁶ Aker Solutions – Årsrapport 2010: s.78

³⁹⁷ Aker – Årsrapport 2010: s.102

³⁹⁸ Aker – Årsrapport 2010: s.119

³⁹⁹ <https://www.investorab.com/about-investor/investors-history/>

Investor AB og SAAB AB. Investeringselskaper kontrollert av Wallenberg-familien i Sverige.

⁴⁰⁰ I det daværende Aker Kværner ASA.

sikret sine egne interesser.⁴⁰¹ Et eierskap på under enn tredjedel er problematisk, da dette ikke nødvendigvis gir noen reell påvirkningskraft. Og da det i ettertid, visste seg å være svært dårlig butikk, ble statens håndtering av saken kritisert. Staten hadde gått inn med 4,8 milliarder for aksjene i 2007, i en artikkel i Dagbladet fra februar 2009 ble aksjepostens verdi anslått å være rundt 1,1 milliarder kroner.⁴⁰² I tillegg til kritikken, ble det en stor konflikt mellom politikere og Aker-ledelsen i 2009. Årsaken var interne transaksjoner i Aker-konsernet som var mer gunstig for Røkkes eierskap enn statens eierskap. Konfliktens bakgrunn var at AKSO kjøpte selskaper fra Aker ASA for 1,1 milliarder kroner, følgelig enn sum staten måtte bære 30 % av kostnadene for. Dette var i seg selv ikke problematisk. Men, da mange mente dette var overpriset, samtidig som regjeringen beskyldte Aker-ledelsen for å ikke ha informert tilstrekkelig om transaksjonene, oppsto det konflikt. Noe som resulterte i en høring i regi av Kontroll- og konstitusjonskomiteen på Stortinget. Dette endte med at Røkke og Aker ble «frikjent», men verken journalister, næringslivstopper⁴⁰³ eller politikere⁴⁰⁴ var imponert over regjeringens håndtering av saken.

På 20. plass finner en Gjensidige, hvor Gjensidigestiftelsen hadde aksjemajoritet med 61,74 %.⁴⁰⁵ Denne eierposten representerer kundene, som i 2000 og 2005, da Gjensidige var et gjensidig selskap. Det er disse som utgjør eierskapet i Gjensidige via stiftelsen, men den praktiske forskjellen var nå at selskapet hadde blitt børsnotert. I likhet med Aker-konsernet var Norske Skog i perioden mellom 2005 og 2010, et selskap omtalt av pressen og politikere. Da selskapet i 2005 vedtok å legge ned den over 100 år gamle fabrikken Union i Skien, ble dette møtt med motstand fra politikere fra både høyre- og venstresiden. Men noen løsninger for å unngå nedleggelsen, uten å bryte regler vedrørende EØS eller fri konkurranse ble ikke funnet.⁴⁰⁶ Dette resulterte i at fabrikken ble nedlagt uten statlig intervensjon. Når det gjelder eierskapet til Norske Skog i 2010, var dette som i 2005 dominerte av skogeierforeningene. Ut fra informasjonen i årsrapporten som viser topp 25 aksjonærer utgjorde dette minst 13,06 % av aksjekapitalen. Hvor Viken Skog BA var største aksjonær med 5,74 % av aksjene.⁴⁰⁷ Dette var en ganske vesentlig nedgang fra 2005, da skogeierforeningene samlet utgjorde minst 17,6 %. Noe som i stor grad forklares med nedsalg av aksjene til Viken Skog BA, som hadde 8,7

⁴⁰¹ Lie 2012: s.184-185

⁴⁰² <http://www.dagbladet.no/nyheter/regjeringen-har-tapt-38-milliarder-pa-rokke-aksjer/65320819>

⁴⁰³ I følge artikkelen skal Helge Lund og Eivind Reiten ha advart regjeringen mot å samarbeide med Røkke. <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/aker/regjeringen-ble-advart-naa-vurderer-jens-aa-saksoeke-roekke/a/552602/>

⁴⁰⁴ Bl.a. Øystein Djupedal (SV). Knut Arild Hareide (KRF)

⁴⁰⁵ Gjensidige – Årsrapport 2010: s.145

⁴⁰⁶ Lie 2012: s.183-184

⁴⁰⁷ Norske Skog – Årsrapport 2010: s.122

% av aksjene i 2005. Den største aksjonæren foruten om skogeierforeningene er Folketrygdfondet som har 3,12 %, resten av selskapene består av finansinstitusjoner og norske investeringselskaper.⁴⁰⁸ Med andre ord, til tross for en nedgang, utgjorde fortsatt aksjene til skogeierforeningene det kontrollerende eierskapet. På 23. plass finner en skipsrederiet Wilh. Wilhelmsen ASA. Aksjemajoriteten i selskapet ble holdt av Wilh. Wilhelmsen Holding ASA med 72,73 %. Et selskap hvor konsernleder Wilhelm Wilhelmsen hadde aksjemajoritet gjennom en rekke selskap.⁴⁰⁹ Veidekke ASA plasser seg på en 33. plass. Som i foregående år var det OBOS og selskapets ansatte som utgjorde aksjemajoriteten, med henholdsvis 28 % og 19,4 %.⁴¹⁰ På 39. plass finner man en nykommer på listen, Renewable Energy Corporation ASA (REC), hvis virksomhet var innen fornybar industri. Største eier i selskapet var Orkla ASA med 39,74 % Deretter kom Hafslund Venture AS med 8,93 %. Resterende aksjeposter var alle under 3 %.⁴¹¹ Med andre ord utgjorde Orklas aksjer eierskapet i REC. På plassen som deretter følger finner en Schibsted ASA. Et selskap som hadde tatt konkrete grep for å unngå å bli kjøpt opp av utenlandske selskap, slik at mediekonsernet kunne forbli fritt og uavhengig. Største eier er i likhet med 2005 og 2000 Blommenholm Industrier AS med 26,1 % av aksjene.⁴¹² Etter tidligere eier og konsernleder Tinius Nagell-Erichsens bortgang i 2007, ble 99,9 % av aksjene i Blommenholm Industrier AS overført til hans barn. Men, disse var alle B-aksjer, uten stemmerett. Den resterende aksjeposten på 0,1 % var eid av Tiniusstiftelsen og representerte A-aksjene. Det ble dermed denne stiftelsen som nå hadde kontroll over Schibsted ASA.⁴¹³ Denne organiseringen var bygget på en strategi og visjon som Nagell-Erichsen lanserte allerede i 1996.⁴¹⁴ Neste selskap er et av to fiskeriselskaper som finnes på listen for 2010, Austevoll Seafood ASA. Største aksjonær her var Laco AS som hadde aksjemajoritet med 55,55 % av aksjene.⁴¹⁵

Når det gjelder de åtte privateide aksjeselskapene var det største av disse NorgesGruppen. I likhet med tidligere år var aksjemajoriteten holdt av Joh. Johanson AS med 69,24 %.⁴¹⁶ Hakk i hæl, fulgte Reitangruppen AS. Aksjekapitalen var likt fordelt på Odd Reitan og hans to sønner, men Odd Reitan hadde fortsatt alle A-aksjer som gav han fullstendig stemmerett.⁴¹⁷

⁴⁰⁸ Disse kan også være tilknyttet skogeierforeningene, men dette har man ikke fått oversikt over.

⁴⁰⁹ Wilh. Wilhelmsen – Årsrapport 2010: s.73-74

⁴¹⁰ http://veidekke.com/no/rapporter/2010/aarsrapport/finansiell_rapport/aksjonaeinformasjon/index.html

⁴¹¹ REC Group - Annual Report 2010: s.29

⁴¹² <http://www.schibsted.com/no/Annual-Report-2010/Aksjonarinformasjon/Aksjonarstruktur/>

⁴¹³ <http://e24.no/media/schibsted/arvingene-selger-mer-enn-halve-schibsted-arven/20134557>

⁴¹⁴ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/tinius-stiftelsen/id98982/>

⁴¹⁵ Austevoll Seafood – Årsrapport 2010: s.58

⁴¹⁶ NorgesGruppen – Årsrapport 2010: s.51

⁴¹⁷ Reitangruppen – Årsrapport 2010: s.62

På 26. plass finner en Laco AS. Selskapet representerte Møgster-familiens investeringer og eierskap i en rekke bedrifter i inn- og utland. Største enkelteier i selskapet var Helge Arvid Møgster med 40 % av aksjene, resterende aksjer var fordelt på familiemedlemmer eller aktører tilknyttet til familien.⁴¹⁸ På 34. plass finner man MøllerGruppen AS, hvor det hadde skjedd noen forandringer i eierskapet siden 2005. Da aksjekapitalen før i sin helhet var eid av Møller-familien, var aksjene nå fordelt mellom Møller og Førde-familien gjennom diverse holdingsselskap.⁴¹⁹ Malingsprodusenten Jotun AS plasserte seg på en 44. plass. Her var eierskapet i 2010 var fordelt på Gleditsch-familien⁴²⁰ og Lilleborg Fabrikker AS (datterselskap av Orkla).⁴²¹ På 46. plass står Sparebank 1 Gruppen. Som i 2010 var eid av de forskjellige norske medlemsbankene, sine som til sammen utgjorde ca. 90 %.⁴²² På 48. plass finner en selskapet A Wilhelmsen AS, som representerer Wilhelmsen-familiens diverse investeringer. Samtlige av aksjene i dette selskapet er fordelt på medlemmer i familien, hvor Arne Wilhelmsen har aksjemajoritet.⁴²³ Det er viktig å understreke at Wilh. Wilhelmsen ASA og AWilhelmsen AS er to forskjellige selskap, til tross for at de deler samme etternavn. Wilh. Wilhelmsen sin historie kan spores tilbake til 1861 i Tønsberg, da selskapet ble opprettet av Wilhelm Wilhelmsen.⁴²⁴ Mens A Wilhelmsen AS sin opprinnelse kan spores tilbake til Oslo i 1939 og grunnlegger Anders Wilhelmsen.⁴²⁵ Det siste selskapet på listen er Bertel O. Steen, mest kjent for import og salg av diverse kjøretøy (bl.a. Mercedes). I 2010 var aksjekapitalen i selskapet primært fordelt på to selskap Raget AS og Bernacs AS, disse representerer igjen flere personer og holdingsselskaper i Norge.⁴²⁶ Majoriteten av disse personene er etterkommere av Bertel Otto Steen som grunnla selskapet tilbake i 1901.⁴²⁷

Det største selskapet av samvirker og de gjensidige selskapene var KLP, hvis eierstruktur og virksomhet var lik som i de foregående årene.⁴²⁸ Deretter finner man det tredje dagligvare-selskapet på listen, Coop Norge AS. Selskapet hadde i 2007 gått bort fra det skandinaviske samarbeidet som hadde blitt etablert i 2003. Nå var det norske selskapet igjen heleid av de forskjellige samvirkelagene slik som det hadde vært i 2000.⁴²⁹ På 25. plass finner en Tine

⁴¹⁸ Laco AS – Årsregnskap 2010: s.33

⁴¹⁹ MøllerGruppen AS – Årsregnskap 2010: s.27

⁴²⁰ Etterkommerne av selskapets grunnlegger Odd Gleditsch. Største enkelteier i 2010 var Odd Gleditsch d.y.

⁴²¹ Jotun – Årsrapport 2010: s.7

⁴²² Sparebank 1 Gruppen – Årsrapport 2010: s.40

⁴²³ A Wilhelmsen AS – Årsregnskap 2010: s.62

⁴²⁴ http://www.wilhelmsen.com.ua/en/company.html#nav_company

⁴²⁵ http://awilhelmsen.no/?page_id=238&lang=no

⁴²⁶ Bertel O. Steen AS – Årsregnskap 2010: s.15

⁴²⁷ Bertel O. Steen AS – Årsregnskap 2010: s.20

⁴²⁸ KLP – Årsrapport 2010: s.29

⁴²⁹ Coop Norge – Årsrapport 2010: s.18-19

Gruppen, som i 2010 var eid av de melkeproduserende bøndene.⁴³⁰ Fire plasser etter fulgte Nortura SA, som siden 2005 hadde skiftet navn fra Gilde⁴³¹. I likhet med i 2005 var eierskapet fordelt på matprodusentene, dette bestod i 2010 av 17800 forskjellige produsenter innenfor kjøtt- og eggproduksjonen.⁴³²

4.3.3. Utenlandskeide selskap

Denne gruppen utgjorde 16 av de 50 foretakene på topplisten i 2010, og kan kategoriseres innenfor tre kategorier. 11 av selskapene var heleide datterselskaper, tre av selskapene var utenlandskregistrerte selskaper på Oslo Børs og to selskaper var norske børsnoterte selskaper hvor utenlandske selskaper var de største aksjonærene.

Datterselskapene kartlegges først og det største av disse var nok engang Exxon Mobil. Som tidligere, fungerte ExxonMobil Norway Exploration and Production Norway AS som konsern for deres norske virksomhet. Eneaksjonær i selskapet var ExxonMobil Norway Upstream Holdings Inc, registrert i USA. Dette selskapet inngikk som en del av ExxonMobil-konsernet med hovedkontor i Texas, USA.⁴³³ På plassen etter fulgte Total E&P Norge AS, som oppgis i årsregnskapet å være et heleid datterselskap av Total Holdings Europe S.A., registrert i Frankrike.⁴³⁴ Selskapet var fremdeles en del av Total-gruppen med konsern i Frankrike.⁴³⁵ Neste selskap ut på listen A/S Norske Shell. I motsetning til i 2000 og 2005, er selskapet nå direkte eid av et nederlandsk selskap⁴³⁶, ikke et dansk selskap.⁴³⁷ Hovedkontoret blir oppgitt å være i Nederland, men morselskapet er det børsnoterte Royal Dutch Shell PLC i Storbritannia.⁴³⁸ Dermed er konklusjon som med de foregående årene at selskapet har konsern både i Nederland og Storbritannia. Like etter fulgte ConocoPhillips Norge, som i 2010 var registrert som en norsk filial. ConocoPhillips Norge⁴³⁹ representerte deres norske virksomhet, og selskapet var eid og inngikk som en del av morselskapet ConocoPhillips Company med hovedkvarter i USA.⁴⁴⁰

⁴³⁰ Tine Gruppen – Årsrapport 2010: s.9

⁴³¹ Som følge av en sammenslåing mellom Prior og Gilde.

⁴³² Nortura – Årsrapport 2010: s.5

⁴³³ ExxonMobil Norway Exploration and Production Norway AS – Årsregnskap 2010: s.4

⁴³⁴ Total E&P Norge AS – Årsregnskap 2010: s.31

⁴³⁵ Total E&P Norge AS – Årsregnskap 2010: s.11

⁴³⁶ Shell Exploration and Production Holdings B.V.

⁴³⁷ A/S Norske Shell – Årsregnskap 2010: s.37

⁴³⁸ <http://www.shell.com/about-us/who-we-are.html>

⁴³⁹ Inkluderer også selskapet ConocoPhillips Skandinavia.

⁴⁴⁰ ConocoPhillips Norge AS – Årsregnskap: s.5.

De fire største utenlandske datterselskapene i Norge, var som en kan observere, alle oljeselskaper. Det første selskapet som bryter opp denne rekken, er National Oilwell Varco Norway AS (NOV). Selv om også dette foretaket var helt avhengig av oljeindustrien, da dette var deres desidert største kundegruppe. Dette selskapet representerte i 2010 konsernspissen for den norske virksomhet til NOV-konsernet.⁴⁴¹ Selskapet var eid i sin helhet av Dresco Energy Services ULC, et canadisk selskap. Det canadiske selskapet inngikk i det amerikanske konsernet National Oilwell Varco Inc.⁴⁴² Konsernet STX hadde to selskaper i Norge, STX Europe og STX Norway, som samlet utgjorde deres norske virksomhet. Begge disse selskapene var deleid av to koreanske selskaper: STX Shipbuilding Co. Ltd og STX Engine Co Ltd, som er en del av konsernet STX Corporation i Sør-Korea.⁴⁴³ Den norske virksomheten til STX var tidligere en del av Aker-konsernet, Aker Yards⁴⁴⁴, og ble kjøpt opp i løpet av 2007-2008 av STX.⁴⁴⁵ Blant andre var John Fredriksen aksjonær i STX, med 8,7 %.⁴⁴⁶ På 23. plass på listen finner man Nordea Bank Norge AS, dette selskapet var heleid av Nordea Bank AB.⁴⁴⁷ Selskapets konsern derimot, regnes for å være i Finland, ettersom den finske Sampo-gruppen nå hadde blitt selskapets største aksjonær.⁴⁴⁸ På 28. plass dukker det femte utenlandske oljeselskapet på listen opp, ENI Norge AS. Eneaksjonær i selskapet var ENI International B.V., registrert i Nederland. Et selskap som igjen inngikk i ENI-gruppen med hovedkontor i Italia.⁴⁴⁹ Neste selskap, på 38. plass, er det siste oljeselskapet på listen, Marathon Petroleum Norge AS. Dette selskapet er ikke lenger et aktivt selskap, da det i 2014 solgte sin norske virksomhet til Det norske oljeselskap ASA (nåværende Aker BP).⁴⁵⁰ I årsrapporten for det norske selskapet fra 2010 kommer det frem at selskapet var heleid av Marathon Oil Corporation Inc.⁴⁵¹ Dette selskapet var registrert i USA og ble regnet som selskapets morsselskap.⁴⁵² Rolls-Royce Marine plasserte seg på 44. plass. Selskapet var en del av konsernet Rolls Royce, som hadde hovedkontor og var børsnotert i Storbritannia.⁴⁵³ Det

⁴⁴¹ National Oilwell Varco Norway AS – Årsregnskap: s.6

⁴⁴² National Oilwell Varco Norway AS – Årsregnskap: s.13

⁴⁴³ STX NORWAY AS – Årsregnskap: s.17

⁴⁴⁴ Skipsverft.

⁴⁴⁵ <https://www.nrk.no/mr/aker-yards-skifter-navn-1.6181020>

⁴⁴⁶ <https://www.nrk.no/mr/overraskande-oppkjop-av-aker-yards-1.3824142>

⁴⁴⁷ Nordea Bank Norge – Årsrapport 2010: s.5

⁴⁴⁸ Sampo- Annual Report 2010: s.8

⁴⁴⁹ ENI Norge – Årsrapport 2010: s.6

⁴⁵⁰ <http://www.akerbp.com/det-norske-kjoper-marathon-oil-norway-as/>

⁴⁵¹ Marathon Oil Norway – Annual Report 2010: s.2-3.

⁴⁵² Marathon Oil – Annual Report 2010: s.4

⁴⁵³ Rolls-Royce Marine AS – Årsregnskap 2010: s.15

norske selskapet var eid av Vinters International Ltd., som var registrert i Storbritannia, og heleid av Rolls Royce PLC.⁴⁵⁴

De norskregistrerte selskapene på Oslo Børs med utenlandske eiere bestod av Atea og Marine Harvest. Det største av disse var Atea, som i år 2000 var representert på listen under navnet Merkantildata, noe som ble endret i 2003. Selskapet hadde i år 2000 nederlandske eiere. Men, ble fra 2005, eid av det danskregistrerte selskapet Systemintegration ApS, som hadde 29,53 % av aksjene.⁴⁵⁵ Den danske forretningsmannen Ib Kunøe var eier og daglig leder i eierselskapet, samt styreleder i Atea ASA.⁴⁵⁶ Selv om Atea var et selvstyrt selskap, søker studien fortsatt mot konsernspissen og denne er i Danmark. Oppdrettsgiganten Marine Harvests kontrollerende aksjonær i 2010 var Geveran Trading Co Ltd, som eide 23,16 % av aksjene. Nest største var Folketrygdfondet med 6,07 %.⁴⁵⁷ Geveran Trading var et kypriotisk selskap eid av John Fredriksen.⁴⁵⁸ Om det skulle være noen tvil hvorvidt denne informasjonen er korrekt, kommer dette ganske klart frem i regnskapet til MHG. Da det oppgir oversikt over aksjonærer pr. land, og her står Kypros oppført med identisk sum som Geveran Trading sitt eierskap.⁴⁵⁹ Konsernspissen til selskapet blir da tilhørende Kypros, selv om MHG er et selskap med hovedkontor i Bergen.

Det største av de utenlandskregistrerte selskapene som var notert på Oslo Børs var enda et Fredriksen-selskap. Seadrill Ltd, registrert i Bermuda, men notert på Oslo Børs.⁴⁶⁰ Den komplette aksjonæroversikten blir ikke fremlagt i årsrapporten for selskapet, men det blir oppgitt «*major shareholders*». Dette innebærer to aksjonærer. Største aksjonærer er det kypriotiske selskapet Hemen Holding Ltd med ca. 30 % av aksjene. Dette oppgis å være eid av John Fredriksen m/familie.⁴⁶¹ Nest største aksjonær er Folketrygdfondet med 5,6 %.⁴⁶² Ut i fra dette, kan selskapets konsern konkluderes med å være kypriotisk. Neste selskap er mer komplisert å kartlegge, Subsea 7 Inc. Årsaken til dette er at selskapet i 2010 var midt i en oppkjøpsprosess. Subsea 7 Inc. var et aktivt selskap helt frem til 7. Januar 2011 da det ble tatt av børs og selskapet Subsea 7 S.A. videreførte virksomheten. Oppkjøper var det luxemburgskregistrerte selskapet Acergy S.A. Tidligere en del av Stolt-Nielsen Ltd, men skilt

⁴⁵⁴ Rolls-Royce Marine AS – Årsregnskap 2010: s.76

⁴⁵⁵ Atea – Årsrapport 2010: s.62.

⁴⁵⁶ Atea – Årsrapport 2010: s.33

⁴⁵⁷ Marine Harvest – Årsrapport 2010: s.63

⁴⁵⁸ <https://www.bloomberg.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapid=40991268>

⁴⁵⁹ Marine Harvest – Årsrapport 2010: s.62-63

⁴⁶⁰ Seadrill – Annual Report 2010: s.1

⁴⁶¹ Sannsynligvis hans to døtre: Kathrine- og Cecilie Fredriksen.

⁴⁶² Seadrill – Annual Report 2010: s.58

ut i 2006 og notert på Oslo Børs som et eget selskap.⁴⁶³ Når det gjelder Subsea 7 Inc. var dette et operativt selskap gjennom hele 2010, med adresse på Caymanøyene, selv om det fra ca. midten av 2010 var heleid av Acergy S.A., registrert i Luxembourg.⁴⁶⁴ Oppsummert blir det derfor riktig å kalle det et caymanskregistrert selskap, men eid fra Luxembourg. På dette grunnlag, tolkes Luxembourg som konsern. Det siste selskapet er Stolt-Nielsen Ltd, et selskap registrert i Bermuda, men listet på Oslo Børs.⁴⁶⁵ Det finnes ingen informasjon om hvem som er aksjonærer i selskapet, selv om det er sannsynlig at medlemmer av Stolt-Nielsen familien er aksjonærer da disse i 2010 var representert i selskapets ledelse.⁴⁶⁶ Konklusjon blir uansett, at både eierselskapsregistrering og konsern blir vurdert til å være Bermuda.

⁴⁶³ Subsea 7 – Annual Report 2010: s.1

⁴⁶⁴ Subsea 7 – Annual Report 2010: s.13

⁴⁶⁵ Stolt-Nielsen – Annual Report 2010: s.119

⁴⁶⁶ Niels G. Stolt-Nielsen var CEO. Stolt-Nielsen Ltd – Annual Report 2010: s.4

Kapittel 5

5.1. 2015

Konsekvensene av finanskrisen var langvarige for mange land. Det som hadde startet som en boligboble i USA, hadde nå utviklet til å bli en statsgjeldskrise for flere land. «Euro-krisen» hadde blitt et begrep. Hellas var i praksis konkurs, samtidig slet større økonomier som Italia med mye statsgjeld. I USA var effektene av finanskrisen både lange og harde. Hvor folkets frustrasjon på grunn av den økonomiske situasjonen kulminerte ved «Occupy Wall Street» demonstrasjonene i 2011. Til tross for den internasjonale situasjonen, opplevde man at Norges BNP vokste i alle årene mellom 2011-2015.⁴⁶⁷ SPU nådde nye høyder og hadde nå en markedsverdi på 7 475 milliarder kroner,⁴⁶⁸ mens Folketrygdfondet eide hele 5,2 % av det norske aksjemarkedet.⁴⁶⁹ At deler av verdensøkonomien hadde gått dårlig de senere år, kunne en muligens observere i FDI-andelen i forhold til BNP. Da den i 2015 var på 38,3 %, en reduksjon fra 2010.⁴⁷⁰ Men, dette kan muligens også forklares med ordet som hyppig har blitt brukt av norske journalister siden 2014, «*Oljekrisen*». Perioden mellom 2010 og 2015 kan deles i to; før og etter juni 2014. Tidspunktet da oljeprisen begynte å falle fra ca. 115 dollar til den nådde bunnpunktet på like under 30 dollar i begynnelsen av 2016.⁴⁷¹ DNB Nor Markets antok i 2016, at nedgangen i oljeprisen allerede hadde kostet norsk næringsliv nærmere 40000 jobber.⁴⁷² Selv om man var forsiktig med å bruke krise-begrepet var norske økonomer og analytikere enige om at oljeprisfallet var verre for Norge enn finanskrisen.⁴⁷³ Et syn som også ble delt av Bloomberg, som mente at konsekvensene av en oljepris på 50 dollar eller under, var langt verre for norsk økonomi enn finanskrisen.⁴⁷⁴ Selv om oljeprisfallet definitivt rammet både oljeselskapene og leverandørindustrien i 2015, er det først når man oppsummerer årene 2016 og 2017 at man virkelig kan observere i hvilken grad den har rammet norsk økonomi. Bare ettertidens historie, kan fortelle hvorvidt dette var en fartsdump i norsk økonomi, eller et dramatisk vendepunkt.

⁴⁶⁷ <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/statistikker/nr/aar/2016-08-31>

⁴⁶⁸ <https://www.nbim.no/no/fondet/markedsverdi/>

⁴⁶⁹ <http://www.folketrygdfondet.no/hovedpunkter-2015/category472.html>

⁴⁷⁰ <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx> (Tabell 7)

⁴⁷¹ <https://bors.e24.no/#!/instrument/C:PBROUSDBR%5CSP.IDCENE>

⁴⁷² <http://www.hegnar.no/Nyheter/Naeringsliv/2016/09/Oljekrisen-i-Norge-39.000-oljeblikker-er-borte>

⁴⁷³ Bla. Oljeanalytiker Thina Saltvedt.

https://www.nrk.no/sorlandet/_-oljekrisen-er-verre-enn-finanskrisen-1.12415316

⁴⁷⁴ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-08-10/for-norway-oil-at-50-is-worse-than-the-global-financial-crisis>

«Morn'a, Jens» ropte Siv Jensen (FrP) høsten 2013, da det var klart at de rødgrønnes hegemoni var over. Etter to perioder på rad med makten, måtte nå Stoltenberg vike plass for Erna Solberg. Den første statsministeren fra Høyre siden Jan P. Syse. Tradisjonelt fra 1990-tallet og fremover, var det disse to partiene som hadde gått i bresjen for hel- og delprivatisering. Nå satt disse to alene i regjering. Hvilke forandringer fikk det i forhold til statlig eierskap? Det er muligens urimelig å forvente at en regjering gjør store forandringer på kort tid. Likevel vil det være interessant å observere hvorvidt det, så langt, har forekommet noen endringer i forhold til statlig eierskap blant de 50 største foretakene i 2015.

5.2. Oversikt over fordeling av eierskap

Siden 2010 hadde antall statseide bedrifter på listen (se tabell 5.1.) blitt redusert med to selskaper.⁴⁷⁵ Andelen av totalomsetningen hadde også gått ned noen prosenter. Siden 2010 hadde betydningen av privateide bedrifter økt både i antall og i andel av totalomsetningen. Det hadde kommet tre selskaper til med på listen og andelen av totalomsetningen hadde steget med om lag tre prosentpoeng. Antallet utenlandskeide selskaper har blitt redusert med tre selskaper siden 2010, og andelen av totalomsetningen hadde falt med ca. fire prosentpoeng. Når det gjaldt joint-ventures mellom norske og utenlandske foretak, fantes det ett tilfelle av det i 2015. I tillegg, observerte man det først deleide foretaket mellom staten og det private norske næringsliv, som har kommet på listen. Utviklingen siden 2010 viser at de statseide foretakene har mistet litt av sin posisjon, både når det gjelder omsetning og i antall selskaper. De utenlandskeide foretakene har også redusert posisjon på listen, både i antall og omsetning. Mens, de privateide norske selskapene har, som i 2010, økt sin posisjon på begge fronter.

⁴⁷⁵ Skyldes at Vinmonopolet og Hafslund ikke kom med på topp-50 listen.

Tabell 5.1: Oversikt over fordeling av eierskap blant 50 største bedrifter i Norge for 2015

Topp 50 for 2015.	Alle tall i millioner kr	Omsetning	Bransje	Eierskapsregistrering	Konsern	Eierskap
1. Statoil ASA		482 800	Olje & Gass	Norge	Norge	Statlig
2. Telenor ASA		128 175	IKT	Norge	Norge	Statlig
3. Yara International ASA		111 897	Industri	Norge	Norge	Statlig
4. Norsk Hydro ASA		88 667	Industri	Norge	Norge	Statlig
5. DNB ASA		79 268	Bank- og finans	Norge	Norge	Statlig
6. Norgesgruppen ASA		76 224	Handel	Norge	Norge	Privat
7. Reitangruppen AS		62 274	Handel	Norge	Norge	Privat
8. KLP		58 302	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
9. Sapa AS		55 397	Industri	Norge	Norge	Statlig-Privat
10. Statkraft SF		53 094	Kraft	Norge	Norge	Statlig
11. ExxonMobil Norway		51 664	Olje og Gass	Nederland	USA	FDI
12. Coop Norge		42 675	Handel	Norge	Norge	Privat
13. Storebrand ASA		41 945	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
14. Subsea 7 S.A.		38 417	Shipping	Luxembourg	Luxembourg	FDI
15. Seadrill Ltd.		35 001	Offshore	Bermuda	Kypros	FDI
16. Orkla ASA		33 198	Industri	Norge	Norge	Privat
17. Aker Solutions ASA		31 896	Industri	Norge	Norge	Privat
18. Total E&P Norge AS		30 423	Olje og Gass	Frankrike	Frankrike	FDI
19. Norsk Tipping AS		29 770	Forbruk og Fritid	Norge	Norge	Statlig
20. National Oilwell Varco Norway AS		29 445	Industri	Canada	USA	FDI
21. Atea ASA		27 904	Handel	Danmark	Danmark	FDI
22. Marine Harvest Norway ASA		27 881	Mat og Drikke	Kypros	Kypros	FDI
23. Wilh. Wilhelmsen ASA		26 814	Shipping	Norge	Norge	Privat
24. Laco AS		26 343	Shipping	Norge	Norge	Privat
25. A/S Norske Shell		26 064	Olje og Gass	Nederland	Storbritannia/Nederland	FDI
26. Gjensidige Forsikring ASA		25 629	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
27. Posten AS		25 074	Forbruk og Fritid	Norge	Norge	Statlig
28. Aars AS		24 438	Handel	Norge	Norge	Privat
29. Veidekke ASA		24 225	Bygg- og anlegg	Norge	Norge	Privat
30. DNV GL AS		23 390	Handel	Norge/Tyskland	Norge	Joint-Venture
31. Norwegian Air Shuttle ASA		22 491	Transport	Norge	Norge	Privat
32. Tine Gruppen SA		22 241	Mat og Drikke	Norge	Norge	Privat
33. Nortura SA		22 218	Mat og Drikke	Norge	Norge	Privat
34. Nordea Bank Norge		21 968	Bank- og finans	Sverige	Finland	FDI
35. ConocoPhillips Norway		17 867	Olje og Gass	USA	USA	FDI
36. Kongsberg Gruppen ASA		17 032	Industri	Norge	Norge	Statlig
37. Jotun AS		16 844	Industri	Norge	Norge	Privat
38. Stolt-Nielsen Ltd		16 017	Shipping	Bermuda	Bermuda	FDI
39. Akastor ASA		15 869	Industri	Norge	Norge	Privat
40. Circle K Norge AS		15 836	Handel	Canada	Canada	FDI
41. Bama-Gruppen AS		15 446	Mat og Drikke	Norge	Norge	Privat
42. Norges Statsbaner AS		15 372	Transport	Norge	Norge	Statlig
43. Austevoll Seafood ASA		15 240	Mat og Drikke	Norge	Norge	Privat
44. Ferd Holding AS		15 214	Industri	Norge	Norge	Privat
45. Schibsted ASA		15 117	Forbruk og Fritid	Norge	Norge	Privat
46. Bonheur ASA		14 640	Shipping	Norge	Norge	Privat
47. Elkem AS		14 541	Industri	Luxembourg	Kina	FDI
48. Bertel O Steen AS		13 794	Handel	Norge	Norge	Privat
49. Sparebank SR-1 Gruppen ASA		13 589	Bank- og finans	Norge	Norge	Privat
50. Lerøy Seafood Group ASA		13 485	Mat og Drikke	Norge	Norge	Privat
Totalsum, omsetning topp 50:		2 153 115				
Antall selskaper				Eierskapsregistrering		
Antall (andel) statseide selskaper				10 (20 %)		
Antall (andel) private selskaper				25 (50 %)		
Antall (andel) utenlandskeide selskaper (FDI)				13 (26 %)		
Antall (andel) Fellesforetak, Statlig-Privat				1 (2 %)		
Antall (andel) Joint-Ventures				1 (2 %)		
Kapital fordeling				Eierskapsregistrering %		
Andel statseide selskaper				1 006 075		46,72
Andel private norskeide selskaper				715 225		33,22
Andel FDI				353 028		16,4
Fellesforetak, Statlig-Privat				55 397		2,58
Joint-Ventures				23 390		1,08
Totalsum:				2 153 115		100

Kilde for toppliste: www.kapital500.no

Kilde for eierskap: Årsrapporter- og regnskap for 2015

5.3. Kartlegging av eierskap

I motsetning til de andre årene trenger man ikke i 2015 å gjennomgå alle årsrapporter- og regnskap for å kartlegge eierskap. Dette skyldes at Proff publiserer på sine nettsider informasjon om nesten samtlige av disse selskapene. Her finner en informasjon om aksjonærstrukturen i selskapet. Dette er den eksakt samme informasjonen som finnes i årsrapporter- og årsregnskap, bare at den er mye enklere formidlet. Derfor er denne arbeidsmetoden tidsbesparende. Men, skal en undersøke disse kildene senere, bør en være oppmerksom på at i løpet av 2017-2018, vil disse nettsidene bli oppdatert med informasjonen fra 2016-regnskapene. Et par av selskapene er det derimot nødvendig å lese årsrapportene til. Dette gjelder selskaper som er utenlandskregistrerte eller hvor det må undersøkes om det finnes spesielle vedtekter, som kan være avgjørende for å definere eierskap. Gjennomgangen av eierskapet vil være tematisk, og det startes med de statseide foretakene.

5.3.1 Statseide bedrifter

Denne gruppen utgjorde ti av de 50 foretakene på topplisten. Seks av disse var børsnoterte selskaper, mens de resterende fire selskapene var selskaper hvor staten var eneaksjonær. De børsnoterte selskaperenes eierskap vil fremlegges først.

Til tross for at Statoil ASA hadde blitt rammet av den lave oljeprisen,⁴⁷⁶ var omsetningen til oljeselskapet større enn den samlede omsetningen til alle selskapene fra andre- til femte plass. I 2015 var Statoils største aksjonær fortsatt Olje- og energidepartementet med 67 % av aksjene, dette var uforandret fra 2010.⁴⁷⁷ I Telenor ASA hadde Nærings- og fiskeridepartementet⁴⁷⁸ aksjemajoritet med 53,97 % av aksjene,⁴⁷⁹ også dette var uforandret fra 2010. På tredje plass kommer Yara International. Det er her interessant å legge merke til at selskapet nå hadde større omsetning enn Norsk Hydro, selskapet det hadde blitt fisjonert ut fra. Staten var majoritetseier ved Nærings- og fiskeridepartementet som eide 38,75 % av aksjene.⁴⁸⁰ Staten hadde i 2010 36,2 % av aksjene, så eierskapet hadde økt med ca. 2,5 %. Når det gjelder Norsk Hydro, var også Nærings- og fiskeridepartementet største eiere her med 34,26 %. Deretter var nest største eier Folketrygdfondet med 6,2 %.⁴⁸¹ Dette var en relativt markant nedgang siden 2010, da staten eide 43,7 %. Årsaken til denne forandringen, kan

⁴⁷⁶ Selskapets inntekter hadde falt med ca. 9 % siden 2010.

⁴⁷⁷ <https://www.proff.no/roller/statoil-asa/fornebu/-/Z0IAZR5G/>

⁴⁷⁸ Skiftet navn fra Nærings- og handelsdepartementet fra og med 2014.

⁴⁷⁹ <https://www.proff.no/roller/telenor-asa/fornebu/telekommunikasjon/Z0I65JKA/>

⁴⁸⁰ <https://www.proff.no/roller/yara-international-asa/oslo/jord-og-jordforbedring/Z0I3KCEL/>

⁴⁸¹ <https://www.proff.no/roller/norsk-hydro-asa/oslo/aluminium-og-aluminiumsvarer/Z0IU55MZ/>

dateres til før den borgerlige regjeringen tiltrådte, og hadde sammenheng med at Hydro kjøpte opp deler av det brasilianske selskapet Vale sin aluminiumsvirksomhet i 2011. Kostnaden for dette var til dels utstedelse av nye aksjer til Vale, som førte til at statens eierskap i 2011 ble redusert til 34,3 %.⁴⁸² I perioden 2011-2012 satt derfor det østeriskregistrerte selskapet Vale Austria Holdings GmbH på eiersiden med 21,6 % av aksjene i Norsk Hydro, samtidig hadde eierskapet til Folketrygdfondet blitt redusert til 3,9 %.⁴⁸³ Men, i løpet av 2013 solgte Vale sine aksjer, og en del av disse ble kjøpt av Folketrygdfondet, som i 2013 økte sitt eierskap til 5,6 %.⁴⁸⁴ På femte plass står DNB ASA hvor statens eierskap var uforandret siden 2010, her eide Nærings- og Fiskeridepartementet 34 %.⁴⁸⁵ Også i Kongsberg Gruppen ASA var eierskapet uforandret. Her hadde staten aksjemajoritet ved Nærings- og fiskeridepartementet, som eide 50 % av aksjene.⁴⁸⁶

I tillegg til de børsnoterte selskapene var staten eneksjonær i fire selskaper på listen. Det største av disse var Statkraft SF, heleid av Nærings- og fiskeridepartementet.⁴⁸⁷ Ni plasser bak fulgte Norsk Tipping AS, som var eid av Kulturdepartementet.⁴⁸⁸ Mens Samferdselsdepartementet var eneksjonær både i NSB AS⁴⁸⁹ og Posten AS.⁴⁹⁰

I regjeringsplattformen til den borgerlige regjeringen i 2013 ble nedsalg av statlig eierskap prioritert. I en artikkel i Aftenposten, like etter den nye regjeringens tiltredelse kunne Næringsminister Monica Mæland (H) bekrefte dette, men påpekte også: «... *det skal gjøres i et fornuftig tempo*». I juni 2014, holdt Mæland konferanse på Grand Hotel i Oslo om regjeringens politikk rundt statens rolle som eier i norsk næringsliv. Her uttalte Mæland at eierskapet i Norge trengte forandring, og at staten skulle selge ned i selskaper hvor det ikke var noen god begrunnelse for eierskap. Men, nok en gang ble det lagt vekt på at man ikke hadde dårlig tid til å gjennomføre nedsalg.⁴⁹¹ I eierskapsmeldingen som ble fremlagt for Stortinget samme år ble det bedt om fullmakt til å redusere eller fjerne eierskapet i en rekke selskap. Av selskapene på topplisten for 2015, gjaldt dette gradvis nedsalg til 34 % i Kongsberg Gruppen og Telenor.⁴⁹² Den sittende regjeringen hadde altså uttalte mål om

⁴⁸² Norsk Hydro – Annual Report 2010: s.109

⁴⁸³ Norsk Hydro – Annual Report 2012: s.115

⁴⁸⁴ Norsk Hydro – Annual Report 2013: s.122

⁴⁸⁵ <https://www.proff.no/roller/dnb-asa/oslo/banker/ZOIGE8GW/>

⁴⁸⁶ <https://www.proff.no/roller/kongsberg-gruppen-asa/kongsberg/offshoretjenester/PN4803095I10078/>

⁴⁸⁷ <http://www.proff.no/roller/statkraft-sf/oslo/energiforsyning/ZO13KERF/>

⁴⁸⁸ <https://www.proff.no/roller/norsk-tipping-as/hamar/lotteri-og-spillvirksomhet/ZO13O8QB/>

⁴⁸⁹ <https://www.proff.no/roller/nsb-as/oslo/transport/PN4824787I11209/>

⁴⁹⁰ <https://www.proff.no/roller/posten-norge-as/oslo/posttjenester/ZO1656TF/>

⁴⁹¹ <http://e24.no/makro-og-politikk/maeland-om-nedsalg-i-statlig-eierskap-vi-har-ikke-daarlig-tid/23226803>

⁴⁹² <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Vil-legge-til-rette-for-maktspredning-og-okt-privat-eierskap/id764157/>

nedsalg. Hva med topp-50 foretakene? Hadde det siden 2013 skjedd noen nevneverdig forandring som følge av den regjeringen? Svaret på dette må et nei. Den eneste plassen det har vært nedslag er i Hydro, men dette tok sted under denne rødgrønne regjeringen. Dette hadde heller ikke så mye med politikk å gjøre, selv om staten ikke grep inn, men mer med beslutninger innad i Hydros ledelse. I motsetning til selskaper som Telenor og Statoil har Hydro i større grad vært et selskap, som til tross for statlig eierskap, har operert mer selvstendig.⁴⁹³ Når det er sagt, er litt over to år muligens for kort tid til å avkrefte eller bekrefte om en regjering oppnår sine prioriterte mål. Topp-50 foretakene representerer de viktigste statlige eierskapene, men likevel ikke alle, dermed er det mulig at den borgerlige regjeringen fikk gjennomført sin politikk i andre statlige selskaper. Høsten 2014 ble samtlige av statens aksjer i oppdrettsselskapet Cermaq solgt til japanske Mitsubishi Corporation.⁴⁹⁴ Og i 2016 forekom det nedslag av statens eierandeler i både Entra ASA⁴⁹⁵ og SAS AB.⁴⁹⁶ Men, blant de 50 største foretakene i Norge, kunne man ved utgangen av 2015, ikke se noen markant forskjell fra 2010, da de rødgrønne satt ved makten.

5.3.2. Norske privateide bedrifter

Denne gruppen utgjorde i 2015 halvparten av selskapene på listen, og består av tre kategorier. Åtte av selskapene var privateide aksjeselskaper og fire av selskapene var organisert som samvirker eller gjensidige selskaper. Den største gruppen var de 13 børsnoterte selskapene, disse skal kartlegges først.

Det største av de børsnoterte selskapene var Storebrand ASA, et selskap som i 2015 ikke hadde noe tydelig eierskap via aksjonærer. Den største enkeltaksjonæren er Folketrygdfondet med 9,7 %. Folketrygdfondets rolle skal være som en investor og ikke aktiv eier, derfor er det problematisk å definere dette som eierskap. Nest største aksjonær har 4,2 % og den minste investoren på topp-20 listen har 1,1 % av aksjene. Samtlige av disse består av fond, banker eller andre finansinstitusjoner og representerer ikke en gruppe eller privat person.⁴⁹⁷ Det er med andre ord, ikke mulig å definere et eierskap i Storebrand ut i fra aksjonæroversikten. Når man skal definere eierskap handler dette gjerne om kontroll, dermed kan en se på selskapets styre og daglig leder. Samtlige av disse er norske i dette tilfelle, og hovedkontoret til selskapet er i

⁴⁹³ Blant annet kommer det frem i selskapets årsrapport, at staten tradisjonelt sjeldent bruker sin stemmerett for annet enn aksjeopsjoner eller lignende
Norsk Hydro – Annual Report 2010: s.108-109

⁴⁹⁴ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Staten-selger-Cermaq-aksjer/id2008787/>

⁴⁹⁵ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/staten-har-solgt-aksjer-i-entra/id2511243/>

⁴⁹⁶ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/staten-har-solgt-92-millioner-ordinare-aksjer-i-sas-ab/id2515600/>

⁴⁹⁷ <http://www.proff.no/roller/storebrand-asa/lysaker/verdipapir-og-fondsforvaltning/Z0I664LU/>

Norge.⁴⁹⁸ Med dette som grunnlag velges det å plassere Storebrand innenfor kategorien som et norsk privateid foretak. Dette valget er ikke eksplisitt, men er tatt på bakgrunn av at foretaket ikke kan beskrives som verken statlig eierskap eller FDI. Orkla plasserte seg i 2015 på en 16. plass. Stein-Erik Hagen var fortsatt den dominerende aksjonæren. Via Canica AS og tilknyttede selskaper kontrollerte han minst 23,88 % av aksjene.⁴⁹⁹ På plassen etter finner man Aker Solutions ASA, hvor Aker Kværner Holding AS⁵⁰⁰ og Aker ASA var de to største aksjepostene med henholdsvis 40,56 % og 6,37 %. Aker-konsernet har dermed nok aksjer til å kunne føre aktivt eierskap over selskapet.⁵⁰¹ Eierskapet i Aker Kværner Holding AS er fordelt 70-30 mellom Aker ASA og den Norske Stat, i favør til førstnevnte.⁵⁰² Siden 2010 hadde altså Røkke fått erverve de 10 % aksjene som svenske investorer hadde. Dette gjør at han nå hadde over to tredjedeler aksjemajoritet, og dermed har det statlige eierskapet ingen reel effektiv innflytelse på driften. Det fantes heller ingen vedtekter eller fordeling av A- og B-aksjer som kunne ha forandret på dette i 2015.⁵⁰³ Når det gjelder det siste Aker-selskapet på listen, Akastor ASA, var dette i 2015 også eid av Aker Kværner Holding AS med 40,27 %.⁵⁰⁴

På 23. plass finner en Wilh. Wilhelmsen ASA, hvor majoritetseierskapet er fordelt på forskjellige etterkommere etter selskapets grunnlegger Morten Wilhelm Wilhelmsen. Gjennom diverse holdingselskaper, hvor Tallyman AS er størst,⁵⁰⁵ eier Wilhelmsen-familien minst ca. 49 % av aksjene i selskapet.⁵⁰⁶ Gjensidige Forsikring ASA følger tre plasser etter. Majoritetseiere var fortsatt selskapets kunder via Gjensidigestiftelsen som hadde 62,24 % av aksjene.⁵⁰⁷ Tre plasser nedover finner en Veidekke ASA, hvor de største to største enkeltaksjonærene var OBOS og Folketrygdfondet med henholdsvis 17,78 % og 11,62 % av aksjekapitalen.⁵⁰⁸ I tillegg eide selskapets ansatte 15,4 % av aksjene.⁵⁰⁹ På 31. plass finner en Norwegian Air Shuttle ASA, hvor største aksjonær var Hbk Invest AS med 24,6 % av aksjene, nest største aksjonær var Folketrygdfondet med 8,45 % og resterende investorer var alle under 3,13 %.⁵¹⁰ Det praktiske eierskapet lå altså hos Hbk Invest AS. Konsernsjef i

⁴⁹⁸ Storebrand – Årsrapport 2015: s.47

⁴⁹⁹ <https://www.proff.no/roller/orkla-asa/oslo/-/Z0I6FNJ6/>

⁵⁰⁰ Det samme selskapet som i 2010 gikk under navnet Aker Holding AS.

⁵⁰¹ <http://www.proff.no/roller/aker-solutions-asa/lysaker/-/Z0IU511T/>

⁵⁰² <https://www.proff.no/roller/aker-kv%C3%A6rner-holding-as/lysaker/-/991368965/>

⁵⁰³ Aker Solutions – Annual Report 2015: s.46

⁵⁰⁴ <https://www.proff.no/roller/akastor-asa/oslo/offshoretjenester/Z001V2B5/>

⁵⁰⁵ <http://www.proff.no/roller/tallyman-as/lysaker/finans/IGE4IJS0RSY/>

⁵⁰⁶ <https://www.proff.no/roller/wilh-wilhelmsen-holding-asa/lysaker/skipsrederier/Z0I55LEW/>

⁵⁰⁷ <http://www.proff.no/roller/gjensidige-forsikring/oslo/forsikring/Z0I3KYJW/>

⁵⁰⁸ <http://www.proff.no/roller/veidekke-asa/oslo/eiendomsforvaltning-og-utvikling/Z0I64O1S/>

⁵⁰⁹ Veidekke – Årsrapport 2015: s.103

⁵¹⁰ <https://www.proff.no/roller/norwegian-air-shuttle-asa/lysaker/passasjertransport/IFZ30X210K3/>

Norwegian, Bjørn Kjos, var majoritetseier i Hbk Invest AS med 84,14 % av aksjene.⁵¹¹ Det er interessant å observere at Norwegian nå er på topplisten, mens SAS derimot ikke hadde vært på listen siden 2005. Et tegn på at privatiseringen i luftbransjen, etter det mislykkede forsøkt med Braathens, nå så ut til å lykkes? I 2000 var det statseide selskapet SAS Norge den 21. største bedriften i Norge, nå var de ikke representert på listen. Selv om historien verken i dag eller i 2015 var ferdigskrevet, fremstod Norwegian nå som en reell konkurrent til SAS. Til tross for at SAS Group omsatte for mer enn dem,⁵¹² var ikke Kjos sitt selskap langt etter. Da Norwegian midt i høysesongen, juni 2015, fraktet flere passasjer enn SAS for første gang.⁵¹³

Neste selskap er Austevoll Seafood ASA, hvorav Laco AS fortsatt var majoritetseier med 55,55 % av aksjene.⁵¹⁴ På 45. plass finner en Schibsted ASA som i 2015 fortsatt var eid av Blommenholm Industrier AS⁵¹⁵.⁵¹⁶ Plasseringen etter dette innehar skipsrederiet Bonheur ASA, som i 2015 var preget av tre store aksjonærer: Invento AS⁵¹⁷, Ganger Rolf⁵¹⁸ ASA og AS Quatro⁵¹⁹.⁵²⁰ Alle disse selskapene inngikk i Fred Olsen-konsernet. AS Quatro⁵²¹ og Invento AS⁵²² var begge holdingsselskaper som var fordelt på forskjellige på tilknyttede og etterkommere av Fred Christian Olsen som startet konsernet i 1848. Daglig leder i begge disse selskapene var familiekonsernets daværende overhode, Thomas Fredrik Olsen. Når det gjelder Ganger Rolf ASA var største aksjonær i dette selskapet Bonheur ASA med 62,66 % av aksjene.⁵²³ I løpet av 2016 ble Ganger Rolf ASA nedlagt, og virksomheten ble en del av Bonheur ASA.⁵²⁴ Sparebank 1 SR-Bank ASA, en del av Sparebank 1 Gruppen, besluttet i 2011 å børsnotere sin virksomhet. Og fra januar 2012 kunne aksjene handles på Oslo Børs.⁵²⁵ Selskapet eide fortsatt 19,50 % av aksjene i Sparebank 1 Gruppen AS.⁵²⁶ Største aksjonær i det nye ASA-selskapet var Sparebankstiftelsen Sr-Bank med 28,32 % av aksjene. Største

⁵¹¹ <https://www.proff.no/nyheter/hbk-invest-as/oslo/-/989187198/>

⁵¹² 39 650 millioner svenske kroner (2015)

⁵¹³ <http://www.aftenposten.no/okonomi/For-forste-gang-har-Norwegian-passert-SAS-31637b.html>

⁵¹⁴ <http://www.proff.no/roller/austevoll-seafood-asa/storeb%C3%B8/fiskeforedling-og-utstyr/PN4823673I10129/>

⁵¹⁵ Fortsatt kontrollert av Tinius-stiftelsen med 25,04 %.

⁵¹⁶ <http://www.proff.no/roller/schibsted-asa/oslo/-/Z0I3KMX5/>

⁵¹⁷ 29,7 %

⁵¹⁸ 20,7 %

⁵¹⁹ 20,7 %

⁵²⁰ <http://www.proff.no/roller/bonheur-asa/oslo/shipping-og-sj%C3%B8transport/Z0IAVOP9/>

⁵²¹ <https://www.proff.no/selskap/invento-as/oslo/eiendomshandel-og-utleie/IG7P37Q10MV/>

⁵²² <https://www.proff.no/selskap/as-quatro/oslo/-/917742049/>

⁵²³ Ganger Rolf – Årsrapport 2015: s.59

⁵²⁴ <http://www.dn.no/nyheter/finans/2016/02/08/2148/Shipping/to-blir-n-hos-fred-olsen>

⁵²⁵ <https://nyhetssenter.sparebank1.no/sparebank1-historien/>

⁵²⁶ Sparebank 1 Gruppen – Årsrapport 2015: s.92

aksjonærer etter dette var Gjensidige Forsikring ASA med 10,48 %.⁵²⁷ Resterende aksjekapital består av investorer med mindre aksjeposter eller banker og fond, dermed utgjør disse to aksjonærpostene det kontrollerende eierskapet. Det laveste rangerte selskapet på listen var det tredje fiskeri-selskapet, Lerøy Seafood Group ASA. Største aksjonær i dette selskapet var Austevoll Seafood ASA som hadde 62,56 % av aksjene i selskapet.⁵²⁸ Så med andre ord kontrollerte Møgster-familien tre av de 50 største foretakene i Norge dette året.

De privateide selskapene utgjorde åtte i antallet, og det største av disse var nok en gang NorgesGruppen ASA. Som ved de foregående årene var Joh. Johanson AS største aksjonær med 74,4 % av aksjene, et selskap kontrollert av Johan Johannson.⁵²⁹ Like etter fulgte Reitangruppen AS, hvis eierskap i 2015 fortsatt var fordelt på Reitan-familien, med Odd Reitan i spissen.⁵³⁰ På 24.plass finner en Laco AS. Som fortsatt var eid av Møgster-familien.⁵³¹ Fire plassering nedover listen finner en selskapet Aars AS. Dette er samme selskap som MøllerGruppen AS, som var på listen i foregående år, men hadde siden den gang gjennomført et navneskift. Selskapet var i 2015 eid 75 % av Møller-familien med Harald Møller i front, mens de resterende 25 % var eid av Førde-familien, med Stein Førde i spissen.⁵³² Jotun AS hadde krøpet opp syv plasser på listen siden 2010. Eierskapet var fortsatt fordelt på Orkla-konsernet og Gleditsch-familien.⁵³³ På 41. plass finner en Bama-Gruppen AS, hvor eierskapet primært var delt på 3 investorer. NorgesGruppen ASA med 45,55 %, AS Banan med 33,66 % og Rema Industrier (heleid av Reitangruppen AS) med 19,8 %.⁵³⁴ Førstnevnte og sistnevnte selskap kjenner vi til, mens AS Banan også var eid av norske investorer. Primært Nergaard-familien med styreleder Kristian Nergaard i front.⁵³⁵ 44. plassen ble utgjort av Ferd Holding AS. Et selskap som var eid av Tidemanns-arving Johan Henrik Andersen og hans to døtre.⁵³⁶ Selskapet representerer familiens investeringer i det norske næringsliv. På 48. plass finner en Bertel O. Steen-konsernet, som har flere selskaper i Norge, hvorav alle er eid av konsernspissen Bertel O. Steen Holding AS. Dette selskapet er igjen eid av to selskaper, Raget AS med 74,26 % og AS Bermacs med 25,38 %.⁵³⁷ I årsrapporten for

⁵²⁷ <http://www.proff.no/roller/sparebank-1-sr-bank/stavanger/banker/Z0IUAZJA/>

⁵²⁸ <http://www.proff.no/roller/sparebank-1-sr-bank/stavanger/banker/Z0IUAZJA/>

⁵²⁹ <https://www.proff.no/roller/norgesgruppen-asa/oslo/hovedkontortjenester/IG4ERYQ10NZ/>

⁵³⁰ <https://www.proff.no/roller/reitangruppen-as/trondheim/-/Z0IFW2OS/>

⁵³¹ <https://www.proff.no/roller/laco-as/storebø/-/Z0I4KWT2/>

⁵³² <https://www.proff.no/roller/aars-as/oslo/-/Z0I9614O/>

⁵³³ <https://www.proff.no/roller/jotun-as/sandefjord/maling-og-lakk/PN4806833I1316/>

⁵³⁴ <http://www.proff.no/roller/bama-gruppen-as/oslo/frukt-b%C3%A6r-og-gr%C3%B8nnsaker/Z0ITQ6UQ/>

⁵³⁵ <https://www.proff.no/roller/as-banan/oslo/eiendomsforvaltning-og-utvikling/Z0IB16VP/>

⁵³⁶ <https://www.proff.no/roller/ferd-holding-as/lysaker/-/Z0I8RKX2/>

⁵³⁷ <https://www.proff.no/roller/bertel-o.-steen-holding-as/1%C3%B8renskog/bilverksteder/Z0IC2JRL/>

2015 kommer det frem at begge disse to selskapene eies av familien Steen, og representerer de forskjellige deler av familiens eierskap.⁵³⁸

Fire av selskapene på topplisten var organisert som samvirker og ett som et gjensidig eid selskap. Sistnevnte representerte de største av disse selskapene. KLP var i 2015 på åttende plass over topp 50 foretak i Norge. Som i tidligere år var selskapet organisert som et gjensidig eid selskap som leverte pensjonsordninger for ansatte ved offentlig sektor. På 12. plass hadde man Coop Norge. Som tidligere, var foretaket eid av de forskjellige samvirkelagene, som igjen var eid av sine medlemmer.⁵³⁹ De to resterende selskapene var Tine Gruppen SA og Nortura SA på henholdsvis 32 og 33. plass. Begge disse to var som i de foregående årene organisert i samvirker hvor eierskapet var fordelt mellom de forskjellige produsentene. I 2015 var Tine Gruppen eid av 11406 forskjellige eiere⁵⁴⁰, mens Nortura SA sitt eierskap var fordelt mellom ca. 19000 eiere.⁵⁴¹

5.3.3. Utenlandskeide selskap

Denne gruppen utgjorde 13 av de 50 foretakene på topplisten, og kunne deles inn i tre kategorier. Fem av selskapene var selskaper notert på Oslo Børs hvor utenlandske investorer utgjorde eierskapet. Tre av disse fem selskapene hadde utenlandskregistrert adresse, mens to var norske ASA-selskaper. Den største derimot ble utgjort av åtte heleide datterselskaper, og eierskapet til disse vil kartlegges først.

Som i tidligere år var det ExxonMobil som var det største utenlandskeide selskapet i Norge, til tross for at de nå hadde falt vesentlig på listen. Dette kom som en konsekvens av oljeprisens fall, da selskapets inntekter hadde falt med nærmere 17 milliarder kroner siden 2010. I motsetning til andre år var ikke selskapet nå lengre eid direkte fra selskapets hjemland. Morselskapets for ExxonMobils norske virksomhet var fortsatt ExxonMobil Exploration and Production Norway AS. Men, eneaksjonær i dette selskapet var nå ExxonMobil Overseas Ventures B.V, registrert i Nederland.⁵⁴² På 18. plass finner en Total E&P Norge AS, hvis aksjekapital var heleid av selskapet Total Holdings Europe S.a., et selskap med adresse i Frankrike.⁵⁴³ Det hadde ikke skjedd noen forandringer i Total-gruppen

⁵³⁸ Bertel O. Steen – Årsrapport 2015: s.24

⁵³⁹ <https://www.proff.no/roller/coop-norge-sa/oslo/-/Z0I3K7KB/>

⁵⁴⁰ <https://www.proff.no/roller/tine-sa/oslo/n%C3%A6ringsmidler/Z0I3KEM4/>

⁵⁴¹ Nortura - Årsmelding 2015: s.4

⁵⁴² <https://www.regnskapstall.no/roller-og-eiere-av-exxonmobil-exploration-and-production-norway-as-100127804S1>

⁵⁴³ <http://www.bloomberg.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapid=22386819>

siden 2010, og konsernet hadde fremdeles hovedkontor i Frankrike.⁵⁴⁴ To plasseringer bak fulgte National Oilwell Varco Norway hvor aksjonærforholdene var de samme som i 2010, da eneaksjonær var Dresco Energy Services Ulc.⁵⁴⁵ Dresco Energy Services Ulc hadde siden 1998 vært en del av National Oilwell Varco Inc. med base i USA.⁵⁴⁶ A/S Norske Shell var i 2015 rangert på 25. plass. Eneaksjonær i selskapet var Shell Exploration and Production Holdings B.V, registrert i Nederland.⁵⁴⁷ Royal Dutch Shell-konsernet har som i andre år bestått av et børsnotert selskap i Storbritannia og hovedkontor i Nederland, selskapets konsern kan derfor beskrives å være begge steder. Nordea Bank Norge var i 2015 organisert som en utenlandsk filial i Norge, og derfor regnes dets virksomhet i Norge som en del av Nordea Bank AB i Sverige.⁵⁴⁸ Nordeas største aksjonær derimot, var fortsatt den finske Sampo-gruppen og dette regnes som konsernspiss.⁵⁴⁹ Også ConocoPhillips virksomhet i Norge var organisert med en utenlandsk filial, og dets virksomhet var dermed direkte en del av moderselskapet i USA.⁵⁵⁰ På 40. plass finner en Circle K AS, hvis virksomhet i Norge var basert på oppkjøpet av børsnoterte Statoil Fuel & Retail tilbake i 2012.⁵⁵¹ Eneaksjonær i selskapet var Couche-Tard Inc.⁵⁵² Et selskap som var registrert i Canada, hvor også konsernet hadde sitt hovedkontor.⁵⁵³ Lavest rangert av de heleide datterselskapene var Elkem AS, hvor både Orkla og amerikanske Alcoa tidligere hadde vært storaksjonærer. Eneaksjonær i 2015 var selskapet Bluestar Elkem International Co. Limited S.A.⁵⁵⁴ Et selskap som oppgis av Bloomberg å ha adresse i Luxembourg.⁵⁵⁵ Elkem inngikk nå i konsernet China National Bluestar Group med hovedkontorer i Kina.⁵⁵⁶

De to norskregistrerte selskapene på Oslo Børs med utenlandske eiere er som i 2010, Atea og Marine Harvest (MHG). Det største av disse var Atea. Fortsatt var største aksjonær danske Systemintegration ApS med 24,72 % av aksjene. Et selskap eid av Ateas styreleder, Ib Kunøe.⁵⁵⁷ På plasseringen like bak finner en MHG som hadde nytt god av de høye

⁵⁴⁴ <http://www.total.com/en/our-group/total-leading-energy-operator>

⁵⁴⁵ <https://www.proff.no/roller/national-oilwell-varco-norway-as/kristiansand/anleggsmaskiner-og-utstyr/Z0I40I1M/>

⁵⁴⁶ <https://www.nov.com/contactus/locations.aspx>

⁵⁴⁷ <https://www.proff.no/roller/as-norske-shell/tananger/olje-og-oljevarer/Z0I671JJ/>

⁵⁴⁸ <http://www.proff.no/selskap/nordea-bank-ab-publ-filial-norge-hovedkontor/oslo/finans/IG2Q3S50RSY/>

⁵⁴⁹ Nordea – Annual Report 2015: s.22

⁵⁵⁰ <https://www.proff.no/roller/conocophillips-norge/tananger/offshoretjenester/Z000XY2W/>

⁵⁵¹ <http://e24.no/boers-og-finans/statoil/statoil-selger-fuel-amp-retail/20194581>

⁵⁵² <http://www.proff.no/selskap/circle-k-as/oslo/brensel/Z0I8TUUH/>

⁵⁵³ <http://corpo.couche-tard.com/en/contacts/>

⁵⁵⁴ <https://www.proff.no/roller/elkem-as/oslo/kjemikalier-og-kjemiske-varer/Z0I64HUO/>

⁵⁵⁵ <http://www.bloomberg.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapid=9235665>

⁵⁵⁶ http://www.china-bluestar.com/lanxingen/lxwm/A1010web_1.htm

⁵⁵⁷ <http://www.proff.no/roller/atea-asa/oslo/-/Z0I6QDFK/>

lakseprisene og i henhold til driftsinntekter var 2015 et rekordsterkt år. Eierskapsforholdene hadde ikke endret seg nevneverdig siden 2010. Største eier var fremdeles Geveran Trading Co. Ltd.⁵⁵⁸ og andre selskaper tilknyttet John Fredriksen som hadde 26,1 %. At disse selskapene også nå hadde base i Kypros, hersker det ikke særlig stor tvil om. Da Kypros står oppført i årsrapporten å eie 26,1 % av alle aksjene i MHG.⁵⁵⁹ Konsernspissen til selskapet blir da fortsatt tolket å være i Kypros, til tross for at selskapets hovedkontorer er i Norge.

De tre utenlandskregistrerte selskapene som er notert på Oslo Børs består av de samme selskapene som i 2010, Seadrill, Subsea 7 og Stolt-Nielsen. Det største av disse i 2015 var Subsea 7. I 2010 var selskapet midt i en oppkjøpsprosess, denne ble sluttført i 2011. Da ble selskapet Subsea 7 Inc. avvirket, og driften videreført av Subsea 7 S.A. Dette selskapet ble også notert på Oslo Børs og hadde i 2015 registrert adresse i Luxembourg.⁵⁶⁰ I årsrapporten blir det ikke gjort rede for aksjonærstrukturen, og hvor eierskapet til selskapet går videre er da vanskelig å si. Derfor blir konsern også vurdert til å være i Luxembourg. På plassering like etter fulgte Seadrill Ltd, som i 2010 var dette selskapet inkorporert i Bermuda.⁵⁶¹ Fredriksen-selskapet Hemen Holding Ltd i Kypros, var største aksjonær med 24,2 % av aksjene.⁵⁶² Konsern blir da vurdert som Kypros. Stolt-Nielsen Limited var som i 2010 inkorporert i Bermuda.⁵⁶³ I likhet med Subsea 7s årsrapport, blir det heller ikke her gjort rede for aksjonærstrukturen. Derfor tolkes også konsern å være tilhørende Bermuda.

5.3.4. Joint-venture og statlig-privat samarbeid

To av de 50 foretakene på listene kan tolkes som et samarbeid mellom tre av de forskjellige aktørene som undersøkes. Det største av disse var aluminiumselskapet Sapa AS på niende plass. Dette selskapets eierskap var likt fordelt mellom Norsk Hydro og Orkla.⁵⁶⁴ Sapa var opprinnelig et svensk selskap, med røtter tilbake til 1963, men ble i 2013 en del Norsk Hydros aluminiumsvirksomhet. Fellesforetaket mellom dem og Orkla ble startet senere samme år.⁵⁶⁵ Dette er et samarbeid mellom et selskap kontrollert av Stein-Erik Hagen på den ene siden, og staten på den andre som eier av Hydro.

⁵⁵⁸ Geveran hadde alene 24,13 %.

⁵⁵⁹ Marine Harvest – Annual Report 2015: s.231

⁵⁶⁰ Subsea 7 – Annual Report 2015: s.97

⁵⁶¹ Seadrill – Annual Report 2015: Forside. (Form 20-F)

⁵⁶² Seadrill – Annual Report 2015: s.62

⁵⁶³ Stolt-Nielsen – Annual Report 2015: s.134

⁵⁶⁴ <https://www.proff.no/roller/sapa-as/oslo/aluminium-og-aluminiumsvarer/Z0IC0J70/>

⁵⁶⁵ <https://www.sapagroup.com/no/om-sapa/var-historie/>

På 30. plass finner en selskapet DNV GL AS. Som bedrev med klassifikasjonsvurderinger, sertifiseringer og rådgivinger innenfor forskjellige deler av næringslivet, særlig maritim industri. Majoritetseier i selskapet var Det Norske Veritas med 63,5 % av aksjene, mens det tyske investorfondet Mayfair Beteiligungsfond li GmbH & Co Kg hadde de resterende 36,5 % av aksjene. Mayfair er tysk investeringselskap registrert i Hamburg, Tyskland.⁵⁶⁶

Innledningsvis i studien ble det sagt at dersom et utenlandsk selskap har over en tredjedel av aksjene, skal det tolkes som joint-venture eller FDI. I dette tilfellet har det tyske selskapet nok til å påvirke driften i selskapet, selv om Veritas har flest aksjer. I årsrapporten til selskapet kommer det også frem at det ikke finnes noen vedtekter eller andre forhold som gjør at Mayfair sin betydning skal bli redusert.⁵⁶⁷ På dette grunnlag vurderes selskapet som et joint-venture.

⁵⁶⁶ <http://www.hamburg.de/branchenbuch/hamburg/eintrag/10227618/>

⁵⁶⁷ DNV GL – Annual Report 2015: s.160

Kapittel 6: Oppsummering og konklusjon

6.1. Oppsummering- og konklusjonskapittel

Utgangspunktet for dette prosjektet var et hittil ubrukt kildemateriale, i henhold til tematikken som undersøkes. Problemstillingen var å kartlegge hvilke kapitalkilder som utgjorde eierskapet blant Norges 50 største bedrifter. Denne skulle bli besvart ved å kartlegge fordelingen av statlig, privat og utenlandsk eierskap, samt joint-ventures, for årene; 2000, 2005, 2010 og 2015. Dette kapitlets hensikt er å oppsummere funnene som er gjort, og vurdere hvordan problemstillingen har blitt besvart. Tilnærmingen til dette, vil være todelt. Den første delen innebærer å sammenfatte funnene fra årene som er undersøkt, slik at det kan gis en samlet historisk oversikt. Avslutningsvis vil en konklusjon forekomme. I tillegg vil begrensinger ved forskingsprosjektet belyses og eventuell videre forskning.

6.2. Oversikt over eierskap: 2000-2015

Utviklingen fra 2000 og til 2015, viser ikke en klar trendutvikling. For samtlige av de fire aktørene,⁵⁶⁸ er brudd et vel så beskrivende begrep som kontinuitet. De statseide bedriftene opplevde en kraftig økning i andel av totalomsetningen fra 2000 til 2005 (se tabell. 6.1.). Dette kan til dels forklares som en direkte konsekvens av Statoils økende betydning i norsk næringsliv. I 2000 tilsvarte Statoils inntekter ca. 16 % av den totale omsetningen på listen, i de andre årene var denne gjennomsnittlig på om lag 25 %.⁵⁶⁹ Det statlige eierskapet, kan sies å ha vedvart i 2010 og 2015, til tross for en reduksjon. I 2015 er det lavere enn i de to foregående årene. Men tar en med i beregningene, at staten også eide halvparten av Sapa AS i 2015, er ikke forskjellen vesentlig fra 2010. Når det gjelder i antall statlige bedrifter på listen, har ikke forandringene vært store, dette har variert fra 10 til 12. (se tabell 6.2.)

Når det gjelder de privateide bedriftene har de for alle årene, med unntak av 2005, hatt en stabil andel av totalomsetningen på litt under en tredjedel. 2005 markerer et avvik fra dette, da totalomsetningen bare utgjør om lag en femtedel. Året 2005 markerer året da de utenlandskeide foretakene er sterkest representert på listen, både i antall og omsetning.

⁵⁶⁸ Ser bort fra tilfellet med Sapa AS (2015), da dette er enkelttilfelle, og følgelig vanskelig å kartlegge noen utvikling for.

⁵⁶⁹ 2005: 24, 77 %. 2010: 28 % 2015: 22,42 %.

Det finnes argumenter for at 2005 burde vært året med høyest andel FDI. 2004 og 2005 var år med global økonomisk vekst.⁵⁷⁰ Mens i 2010 og 2015 kan konsekvensene av finanskrisen og oljekrisen, ha redusert betydningen av de utenlandske investeringene. Derimot kan denne utviklingen også skyldes svakheter i kildematerialet for 2005-studien.⁵⁷¹ Dette kan ha ført til at privateide norske bedrifter, som burde vært på topplisten, har blitt utelatt. I antall bedrifter viser også de norskeide private foretakene denne samme utvikling, en økende trend, med unntak av året 2005.

I andelen av totalomsetningen, økte de utenlandskeide bedriftene sin betydning fra 2000 og til 2005. Før man kan observere en ganske betydelig nedgang i 2010 og 2015. FDI-andelen var i 2000 på nesten en fjerdedel, mens i 2015 var denne redusert til 16,4 %. En tilsvarende trend gjør seg også gjeldende, når det kommer til antall. Joint-ventures var relativt godt representert i 2000. Til tross for at de i antall var betydelig mindre i 2005, var andelen av totalomsetningen relativt lik. I 2010 var det ingen joint-ventures på topplisten, mens i 2015 hadde man et tilfelle.

Tabell 6.1. Oversikt over fordeling av eierskap 2000-2015 blant Norges 50 største bedrifter, fordeling av antall bedrifter.

Oversikt over eierskapsfordeling:				
Antall bedrifter blant 50 største	2000	2005	2010	2015
Statseide bedrifter	10	12	12	10
Privateide norske bedrifter	19	15	22	25
Utenlandskeide bedrifter	15	21	16	13
Joint-Ventures	6	2	0	1
Fellesforetak, Statlig-Privat	0	0	0	1

Tabell 6.2. Oversikt over fordeling av eierskap 2000-2015 blant 50 største bedrifter i Norge, prosentvisandel av totalomsetning.

Oversikt over eierskapsfordeling:				
% - andel av totalomsetning blant største 50 bedrifter	2000	2005	2010	2015
Statseide bedrifter	39,18	50,37	49,5	46,72
Privateide norske bedrifter	31,88	19,91	30	33,22
Utenlandskeide bedrifter	24,91	26,55	20,5	16,4
Joint-Ventures	4,03	3,17	0	1,08
Fellesforetak, Statlig-Privat	0	0	0	2,58

⁵⁷⁰ Se innledning til kapittel 3.

⁵⁷¹ Se Delkapittel: 1.5.

6.2.1. Statens rolle

Statens rolle som eier i norsk næringsliv, har i perioden som her undersøkes, vært et sentralt tema i norsk politikk. I de først årene av 2000-tallet opplevde man omfattende nedsalg og delprivatisering av statlig eierskap blant de 50 største foretakene i Norge. En prosess både Ap, Høyre, KrF og FrP var delaktig i. Ap satt ved makten, da både Telenor og Statoil ble børsnotert, men dette hadde i stor grad vært frontet av Høyre. Privatiseringsprosessen ble videreført av den andre Bondevik-regjeringen, som stod bak betydelige nedsalg i Telenor og DNB. Men, fra 2005 og fremover, skjedde det få forandringer i statens eierskap blant de 50 største bedriftene i Norge.⁵⁷² Ved Solbergs-regjerings tiltredelse ble det varslet nedsalg, bl.a. ved Monica Mæland,⁵⁷³ men konsekvenser av maktskiftet har i denne studien ikke kunne blitt observert.

I oversikten over totalomsetningen blant Norges 50 største bedrifter, forteller tallene at statens rolle har økt. I år 2000 utgjorde de statseide bedriftene 39,18 % av totalomsetningen, mens i de tre andre årene har statens gjennomsnittlige andel av totalomsetning vært på 48,86 %. Funnene i denne studien tilsier altså at statens rolle som eier, blant de 50 største bedriftene, har økt siden 2000. Men dette forteller ikke hele historien. Denne studien kartlegger eierskap, og for å defineres som eier trenger man ikke å være eneksjonær. Staten har, til tross for nedsalg, opprettholdt sin rolle som eier i de aller fleste bedriftene som er representert i studien.⁵⁷⁴ Dette nedsalget bør man også ha med i vurderingen når man skal vurdere statens rolle som eier. Derfor har også delprivatiseringsprosessen blitt kartlagt i et utvalg av de statlige selskapene (se tabell 6.3.). Oppsummert, forteller dette en historie om statens har redusert sitt eierskap i en rekke statseide bedrifter. Men til gjengjeld, har disse fått en økt posisjon blant de største bedriftene i Norge siden 2000.

⁵⁷² Eierskapet i Norsk Hydro ble i midlertidig redusert, se delkapittel 4.3.1.

⁵⁷³ Se delkapittel 5.3.1.

⁵⁷⁴ Unntakene er CBK, som ble solgt i 2000. (Men dette påvirker ikke studiens statistikk, da det allerede i 2000 regnes som FDI) Og SAS, som hadde en omstrukturering som gjorde at det ble i 2005 vurdert som FDI, og ikke joint-venture.

Tabell 6.3. Oversikt over statens direkte⁵⁷⁵ eierskap i utvalgte børsnoterte statlige bedrifter blant de 50 største 2000-2015

Oversikt over statens prosentvise direkte eierskap i børsnoterte statlige foretak blant de 50 største:				
	2000	2005	2010	2015
Statoil	100	70,9	67	67
Norsk Hydro	43,82	43,82	43,7	34,26
Telenor	79	53,97	53,97	53,97
DNB	60,6	34	34	34
Kongsberg Gruppen	X	50	50	50
Yara	X	36,2	36,2	38,75
X = Ikke på toppliste/ikke opprettet selskap enda.				

Da statens rolle som eier, bør sees i sammenheng med delprivatisering. Kan også delprivatisering sees i sammenheng med statens fondsinvesteringer. I samme periode som statens solgte seg ned i statseide bedrifter, hadde SPU og Folketrygdfondet økt betraktelig. SPU var i 2015 på nesten 7 500 milliarder kroner, mens det i 2000 enda ikke hadde passert 400 milliarder kroner. Samtidig hadde Folketrygdfondet økt sitt eierskap i det norske aksjemarkedet fra 3,1 % til 5,2 %. Denne oppgaven tar for seg eierskap, mens disse fondene representerer finans- eller porteføljeinvesteringer, i tillegg investerer SPU utelukkende i utlandet. Til tross, denne utviklingen forteller også sin del av historien om statens rolle i næringslivet.

6.2.2. Det private næringsliv

I antall, har de privateide bedriftene vært mest dominerende. Da de i 3 av 4 år har utgjort den største gruppen. Med klar margin har denne gruppen flere bedrifter på listen enn staten, men fordelingen av totalomsetningen preges av at staten er eier i de aller største bedriftene. Det private næringslivet har siden 2000, med unntak av i 2005, opplevd en økning i både antall og andel av totalomsetningen på listen. I stor grad, kan dette tolkes å ha gått på bekostning av FDI- og joint-ventures, da disse to gruppene har fått redusert sin betydning i perioden som helhet. Denne utviklingen er mulig å observere innenfor spesifikke bransjer. Dette gjelder blant annet innenfor dagligvarehandelen, hvor i 2000 Håkon-Gruppen (ICA) var inne på en tiende plass. Det samme året som Reitan-familien og NorgesGruppen befant seg på

⁵⁷⁵ Med dette menes det at eierskapet går via et departement eller lignende. Investeringer gjennom Folketrygdfondet eksempelvis, er ikke tatt med i beregningene.

henholdsvis 42. og 16. plass. Siden den gangen har de to norske selskapene vokst, og var i 2015 begge blant de 10 største selskapene i Norge. ICA-gruppen derimot ledd store tap. Som en konsekvens av dette trakk de seg ut av markedet, ved å selge sin norske virksomhet til Coop Norge i 2015.⁵⁷⁶

Kartleggingen av det private næringslivet forteller også en historie om mobile og dyktige norske forretningsmenn, en av disse er Stein-Erik Hagen. Han var tungt inne i ICA-gruppen på starten av 2000-tallet, før han etter hvert solgte seg ut. Han innkasserte flere milliarder på salget i 2004, akkurat hvor mye er uvisst, men summer mellom 7 til 10 milliarder er blitt anslått.⁵⁷⁷ Fokuset etter dette ble på Orkla. I tillegg til at Orklas egne virksomheter hadde en positiv utvikling, var selskapet også storinvestor i store bedrifter som Sapa og Jotun. En kunne også observere at Bjørn Kjos og hans Norwegian, i 2015, var den 31. største bedriften i Norge. Der Braathens tidligere hadde mislykkes, hadde Norwegian nå lykkes i å bli en reel konkurrent til SAS-Gruppen. Den kanskje mest omtalte av de norske forretningsmennene, i hvert vertfall i først del av perioden, var Kjell-Inge Røkke. I samtlige av årene har han i siste instans vært eier til to eller flere selskap blant Norges 50 største. I tillegg har han og Aker-konsernet ved flere ganger havnet i søkelyset til norske myndigheter og politikere. I 2000 ble Aker Maritimes investeringer i daværende Kværner ASA satt under gransking, på grunnlag av konkurranseloven. Til tross for dette, ble Kværner etter hvert en del av Aker-konsernet. Mens i 2007, tredde staten inn som aksjonær i Aker Solutions. Blant annet med den motivasjon, av å hindre at selskapets hovedkontor eller virksomhet skulle bli flyttet utenlands. Men, Røkke ervervet etter hvert kontroll over to tredjedeler av stemmeretten, og statens eierskap kunne dermed ikke i praksis påvirke Aker Solutions drift.

6.2.3 Utenlandske direkteinvesteringer

Til tross for at de utenlandskeide bedriftene økte sin betydning fra 2000 til 2005, kjennetegnes resten av perioden med nedgang. Både i antall og som andel av totalomsetning. Andelen av utenlandskeide bedrifter på listen, er i praksis et mål på FDI. Det er derfor interessant å observere hvorvidt utviklingen i tallene fra denne studien samsvarer med tallene for inngående FDI-beholdning i forhold til norsk BNP (se tabell 6.4). Inngående FDI-beholdning vil vurderes opp mot andelen av totalomsetningen som tilhører utenlandskeide foretak. Denne sammenligningen har ikke til hensikt å se om makro-tallene samsvarer med resultatene i denne studien for det enkelte år. Men om utviklingstrenden har en viss korrelasjon. Denne

⁵⁷⁶ <http://e24.no/naeringsliv/dagligvarebransjen/ica-selger-siste-rest-i-norge/23993479>

⁵⁷⁷ <http://www.dn.no/nyheter/naeringsliv/2004/05/05/hagen-selger-icaaksjene>

trenden viser til dels en motsatt utvikling. Da årene 2000 og 2005 er årene hvor de FDI-andelen er høyest blant de 50 største bedriftene, er da denne er lavest i den makroøkonomisk oversikten. Årene 2010 og 2015 representerer da FDI-andelen er lavest i denne studien, mens makro-tallene da er klart høyere enn i de tidligere årene. På dette grunnlag er det vanskelig å se en sammenheng, da utviklingstrendene heller kan sies å være divergerende enn konvergerende. Dette kan ha sammenheng med at de største selskapene i 2010 og 2015 er statseide. Hadde man eks. utvidet studien til 100 eller 200 selskaper, kunne resultatet vært annerledes.

Tabell 6.4. Utenlandske bedrifters andel av totalomsetning til Norges 50 største bedrifter, i forhold til prosentvis inngående FDI-beholdning av nasjonal BNP, 2000-2015.

	2000	2005	2010	2015
%- Andel av totalomsetning	24,91	26,55	20,5	16,4
% Inngående FDI-beholdning BNP	17,7	25,6	41,4	38,3

Kilde for inngående FDI-beholdning: UNCTAD

Noe Stråtveit konkluderte med i sin masteroppgave om norske utgående utenlandske direkteinvesteringer, var at de var dominert av olje- og gassektoren.⁵⁷⁸ En tilsvarende trend gjør seg gjeldende i denne studien. Selv om antallet selskaper har variert betydelig fra år til år, har dette utgjort den største enkeltbransjen. Den gjennomsnittlige prosentandelen har vært på ca. 38 %⁵⁷⁹ av selskapene på listen. Stråtveit observerte også at nærhetsfaktoren gjorde seg gjeldende i de utgående direkteinvesteringer fra Norge. For denne studien, var dette definitivt også tilfelle i 2000 og 2005 (se tabell 6.5). Da var Sverige største investorer med henholdsvis 4 og 9 av selskapene på topplisten, samtidig som USA med andre europeiske land var sentrale. I 2010 begynner dette å forandre seg, da en tredjedel av investeringene tilhører andre land, dette innebær bl.a. Kypros, Caymanøyene og Sør-Korea. Spesielt tydelig er Sveriges reduksjon, fra 9 til 2 selskaper. I 2015 er denne trenden enda tydeligere da de skandinaviske landene kun er representert med et selskap på listen. Det utvide begrepet av nærhetsfaktoren, som også gjelder politisk og kulturelt, gjør seg derimot gjeldende i hele perioden. Som er det begrepet Stråtveit tar for seg i sin masteroppgave. Men, den geografiske nærhetsfaktoren, som da blir Skandinavia, opplever en kraftig reduksjon. Dette gjelder først og fremst svenske

⁵⁷⁸ Se delkapittel 1.4.3.

⁵⁷⁹ Her er ikke service-delen (bensinstasjoner) av oljeselskapers virksomhet skilt ut. Samtidig er heller ikke Norsk Hydros oljevirkosomhet for 2000 og 2005 inkludert i tallene. Den reelle effekten av oljeindustrien kan også vurderes å være høyere om en hadde inkludert leverandørindustrien. 2000: 53,3 %. 2005: 28,57 %. 2010: 43,75 %. 2015: 30 %.

bedrifiers reduserte tilstedeværelse på listen. Det må her legges til at det tas utgangspunkt i eierskapsregisteringen til selskapene, ikke konsern. Derfor betyr det at den geografiske fordelingen i tabell 6.5, ikke nødvendigvis representerer hvor FDI kommer fra i siste instans. Men hvor FDI kommer fra i første ledd, dvs. hvor selskapets som direkte eier det norske selskapet er registrert. Mer om hvordan man har kommet frem til tallene, samt oversikt over hvert enkelt land, kan sees i vedlegg 1.3.

Tabell 6.5. Geografisk fordeling av det utenlandsk eierskapet⁵⁸⁰ blant Norges 50 største bedrifter, 2000-2015

Geografisk fordeling av utenlandsk eierskap blant Norges 50 største bedrifter				
Av antall selskaper, prosentvis andel %	2000	2005	2010	2015
Nærhetsfaktor, Skandinavia	42,11	55,06	18,75	7,41
Nærhetsfaktor, Vest-Europa og Nord-Amerika	57,89	40,45	50	55,55
Andre land (Inkl. Luxembourg)	0	4,49	31,25	37,04
	100	100	100	100

6.3 Konklusjon

Årene fra 2000 og til 2015 utgjør en begrenset tidsperiode, til tross har dette vært en innholdsrik tid i norsk økonomi og politikk. Fire forskjellige regjeringer har vært med makten. Med ulike tilnærminger til den økonomiske politikken, i globaliseringstid hvor kapital forflytter seg raskere enn noen gang. Samtidig er det i denne perioden Norge virkelig utvikler seg til å bli et rikt land. Hvordan har utviklingen av eierskap vært blant Norges 50 største bedrifter i samme tidsperiode? Når det gjelder utviklingen til statens rolle i næringslivet er denne todelt. De statseide bedriftene utgjorde utvilsomt en større andel av totalomsetningen i 2015 enn hva de gjorde i 2000. Samtidig ble det innledet et nedslag rundt år 2000 som gjorde at staten reduserte sitt eierskap i flere av de største statseide bedriftene. Med andre ord har de statseide bedriftene blitt større, samtidig som det statlige eierskapet har blitt redusert. Siden 2000 har også det private næringslivet fått en større posisjon blant de 50 største selskapene. Med unntak av året 2005, har det utenlandske eierskapet blant de 50 største siden 2000 blitt betydelig redusert. Oppsummert, har det norske eierskapet, både statlig og privat, økt siden 2000 på bekostning av utenlandsk eierskap. Selv om dette ikke har vært en utvikling som har vært uten brudd, da 2005 markerer et avvik fra denne trenden. Hvilken rolle staten skal spille i

⁵⁸⁰ Inkluderer også Joint-ventures

norsk næringsliv har vært et sentralt tema i den politiske debatten, både i fortiden og nåtiden. Samtidig, har norske styringsmodeller vært under press fra den økte økonomiske og politiske globaliseringen. Hvordan kan en forene ønsket om å ivareta den norske næringspolitiske modellen og likevel spille en rolle i verdensøkonomien? Disse dilemmaene har av Einar Lie blitt sett på som sentrale i norsk økonomisk politikk de siste 100 år.⁵⁸¹ En del av historien om hvordan denne utviklingen har vært kan måles ved å se fordeling av statlig, privat og utenlandsk kapital i norsk næringsliv. Denne studien gir en oversikt over nettopp dette. Hvordan rollefordelingen har vært mellom stat og marked, samt hvor globalisert eierskapet har vært. I begrenset grad kan denne oppgaven belyse årsakene bak utviklingen. Derimot formidles historien om den *faktiske* utviklingen av eierskapsfordeling blant Norges 50 største bedrifter. Dette kan være et nyttig bidrag til vår egen samtidshistorie.

6.3.1. Begrensinger ved forskningsprosjektet

Det finnes en del svakheter og potensielle feilmarginer ved dette forskningsprosjektet, hvorav noen av disse allerede er blitt nevnt. Når det gjelder kildematerialet er det utfordringer med dette i 2005.⁵⁸² Resultatene i denne studien tilsier at dette er toppår for FDI, samtidig som det er dette året det norske private næringslivet har dårligst representasjon. Dette kan muligens være årsak av kildematerialet, så vel som den faktiske utviklingen. En annen begrensing er at kriteriene som er satt for å definere eierskap i studien former resultatene. Hadde det blitt tatt andre vurderinger, vil resultatene blitt noe annerledes. Når det er sagt, vil det alltid være en utfordring for enhver historiker å sette kriterier og rammer for sitt forskningsprosjekt. Etter beste evne har det her blitt tatt avgjørelser ut i fra hva som har blitt vurdert å være mest hensiktsmessig i forhold til kilder og metoder.

6.3.2 Videre forskning

Dette forskningsprosjektet har vært et lite bidrag til forskningsfronten, men med samme type kildemateriale og metode er det mulig å kartlegge dette området i en større historisk ramme. Innledningsvis ble det fortalt om at de økonomiske rammene satte begrensinger for periodiseringen til denne oppgaven, ved at det ville være utfordrende å få tak i årsrapporter- og årsregnskap før 1998. Ved finansiell eller institusjonell støtte vil det vært mulig å få tak i alle disse regnskapene fra Brønnøysundregisteret. Med de rette rammebetingelsene er det mulig å kartlegge eierskap blant Norges største bedrifter helt tilbake til 1966.

⁵⁸¹ Se delkapittel 1.4.3.

⁵⁸² Se delkapittel 1.5.1.

7. Kilder og Vedlegg

Vedlegg

Vedlegg 1.1. Original oversikt over topp 50 bedrifter 2005: «Norges Største Bedrifter 2007»

OMSETNING / SALES					
Rang	Bedriftens navn	Bransje-rang	Omsetning	Rang	Bedr
Rank	Company name	Rank in trade	Sales	Rank	Comp
1	Statoil ASA	1	364.370.000	51	Statoil An
2	Norsk Hydro Produksjon AS	2	69.386.509	52	NetCom A
3	Hydro Aluminium AS	3	45.384.000	53	Enterprise
4	Wood Prol Split AS	4	43.569.282	54	Mesta AS
5	Total E&P Norge AS	5	43.430.562	55	Harald A M
6	Exco Norge AS	1	41.356.000	56	DnB NOR
7	ExxonMobil Exploration and Production Norway AS	6	40.334.000	57	Veidékko
8	DnB NOR Bank ASA	1	35.864.000	58	Ullevål un
9	A/S Norske Shell	7	24.282.000	59	NMD Gros
10	Helse Ost RHF	1	23.629.000	60	FMC Kor
11	Vital Forsikring ASA	1	22.057.000	61	Baumarin
12	Coop Norge AS	2	19.263.000	62	Fondsfors
13	Coop NKL BA	3	18.870.000	63	Asko Øst
14	Tine BA	8	17.719.523	64	Rikshospit
15	ConocoPhillips Skandnavia AS	9	16.961.000	65	Norges R
16	BP Norge AS	10	16.186.929	66	Statnett S
17	Telenor Telecom Solutions AS	2	15.707.000	67	ABB AS
18	Eni Norge AS	11	15.215.804	68	Helse Bar
19	Norske Conocophillips AS	12	14.036.000	69	Odfjell Se
20	Helse Sør RHF	3	13.831.233	70	Fokus Bar
21	Gjensidige Forsikring	1	13.830.800	71	Hydro Tex
22	Kommunal Landspensjonskasse	2	13.429.199	72	Siemens
23	Posten Norge AS	1	12.755.000	73	Elkjep No
24	Helse Vest RHF	4	12.561.169	74	Rolis-Roy
25	Exxonmobil Production Norway Inc	13	12.152.000	75	Leif Høeg
26	Telenor Mobil AS	5	11.739.861	76	St. Olavs
27	Swedbank Oslo	2	11.636.910	77	Western I
28	If Skadeforsikring	2	11.406.240	78	Elkem Al
29	AS Norsk Hydro Energie AS	14	11.328.567	79	Mongstar
30	Statoil Norge AS	4	11.279.000	80	Sykehus
31	Ica Norge AS	6	11.072.335	81	Color Lin
32	Nbr Norsk Byggevurdering og Takstinstitutt AS	7	10.702.424	82	GE Heal
33	Ica Detalj AS	5	10.526.799	83	Apokjeds
34	SAS Braathens AS	2	10.480.000	84	Apotek
35	Folketrygdfondet				

18	Eni Norge AS		
19	Norske Conocophillips AS	3	13.831.233
20	Helse Sør RHF		
21	Gjensidige Forsikring	1	13.830.800
22	Kommunal Landspensjonskasse	2	13.429.199
23	Posten Norge AS	1	12.755.000
24	Helse Vest RHF	4	12.561.169
25	Exxonmobil Production Norway Inc	13	12.152.000
26	Telenor Mobil AS	5	11.739.861
27	Swedbank Oslo	2	11.636.910
28	If Skadeforsikring	2	11.406.240
29	AS Norsk Hydro Energie AS	14	11.328.567
30	Statoll Norge AS	4	11.279.000
31	Ica Norge AS	6	11.072.335
32	Nbl Norsk Byggvurdering og Takstinstitutt AS	7	10.702.424
33	Ica Detalj AS	5	10.526.799
34	SAS Braathens AS	2	10.480.000
35	Folketrygdfondet	8	10.135.000
36			
38	Statkraft Energi AS	15	10.061.000
37	Helse Midt-Norge RHF	9	9.469.423
38	Norsk Tipping AS	10	9.361.900
39	Aktieselskapet Vinmonopolet	6	8.708.400
40	Helse Nord RHF	11	8.359.336
41	Statoll Detaljhandel AS	7	8.116.000
42	Skanska Norge AS	16	7.819.225
43	Velco Aibel AS	17	7.599.727
44	Nordea Bank Norge ASA	3	7.418.000
45	Elkjøp Grossist AS	8	7.319.748
46	Norske Skogindustrier ASA	18	7.301.000
47	Vesta Forsikring AS	3	6.734.442
48	Star Shipping AS	3	6.658.593
49	Gilde Norge BA	19	6.634.414
50	Elkem AS	20	6.553.000

20

Vedlegg 1.2. Original oversikt over topp-50 bedrifter 2000: «Norges Største Bedrifter 2002»

OMSETNING / SALES				
Rang	Bedriftens navn	Bransje-rang	Omsetning	Ran
Rank	Company name	Rank in trade	Sales	Ran
1	Statoll ASA	1	208.156.000	51
2	Norsk Hydro ASA	2	156.861.008	52
3	Kværner ASA	3	54.472.000	53
4	Norsk Hydro Produksjon AS	4	48.245.196	54
5	Exxon Mobil i Norge	5	46.216.000	55
6	Telenor ASA	6	37.644.000	56
7	Storebrand ASA	1	37.331.700	57
8	Esso Norge AS	7	37.066.000	58
9	Orkla ASA	8	34.083.000	59
10	Hakon-Gruppen AS	1	31.000.000	60
11	Hydro Aluminium ASA	9	29.856.000	61
12	ABB AS	10	28.254.000	62
13	Norske Skogindustrier ASA	11	26.635.000	63
14	Esso Exploration and Production Norway AS	12	26.610.000	64
15	Storebrand Livsforsikring AS	1	23.953.800	65
16	Den norske Bank ASA	1	23.444.000	66
17	A/S Norske Shell	13	23.048.910	67
18	Aker Bgi Holding ASA	14	22.241.000	68
19	Norgesgruppen ASA	2	20.082.972	69
20	Telenor Telecom Solutions AS	2	19.380.000	70
21	Gjensidige Nor Spareforsikring	2	18.382.300	71
22	Christiania Bank og Kredittkasse ASA	2	17.375.000	72
23	Gjensidige NOR Sparebank	1	16.326.000	73
24	Total Norge AS	15	15.294.724	74
25	Coop Norge Industri AS	3	14.932.000	75
26	Forbrukersamvirket BA	4	14.360.000	76
27	Posten Norge BA	3	13.659.000	77
28	SAS Norge ASA	1	13.489.000	78
29	Totallinaell Exploration Norge AS	16	13.375.832	79
30	Coop NKL BA	5	13.333.000	80

17	A/S Norske Shell	13	23.046.914
18	Aker Rgi Holding ASA	14	22.241.000
19	Norgesgruppen ASA	2	20.082.972
20	Telenor Telecom Solutions AS	2	19.380.000
21	Gjensidige Nor Spareforsikring	2	18.382.300
22	Christiania Bank og Kreditkasse ASA	2	17.375.000
23	Gjensidige NOR Sparebank	1	16.326.000
24	Total Norge AS	15	15.294.724
25	Coop Norge Industri AS	3	14.932.000
26	Forbrukersamvirket BA	4	14.360.000
27	Posten Norge BA	3	13.659.000
28	SAS Norge ASA	1	13.489.000
29	Totalfinaelf Exploration Norge AS	16	13.375.832
30	Coop NKL BA	5	13.333.000
31	Phillips Petroleum Company Norway	17	12.483.000
32	Nord Pool ASA	18	11.324.086
33	TINE Norske Meierier BA	19	10.760.576
34	Aker Maritime ASA	20	10.487.000
35	Wallenius Wilhelmsen Lines AS	2	10.200.979
36	Møller gruppen AS	6	10.180.876
37	Orkla Foods AS	7	10.135.000
38	Norsk Kjøttvirke BA	8	9.929.717
39	Telenor Mobile Communications AS	4	9.778.000
40	Eikem ASA	21	9.703.000
41	Storebrand Skadeforsikring AS	1	9.382.400
42	Statnett SF	22	9.279.000
43	Conoco Norway Inc.	23	8.900.000
44	Enterprise Oil Norge Limited	24	8.894.124
45	Norske Conoco AS	9	8.859.965
46	Alpharma AS	26	8.601.676
47	AL Industrier AS	25	8.601.676
48	Gjensidige Nor Forsikring	27	8.574.000
49	Vesta Forsikring AS	5	8.564.000
50	Mobil Exploration Norway Inc.	28	8.470.000

602

Vedlegg. 1.3. Oversikt over hvilke nasjoner det utenlandske eierskap (eierskapsregistrering) blant Norges 50 største bedrifter kan knyttes til, 2000-2015.

Geografisk fordeling av utenlandsk eierskap blant Norges 50 største bedrifter				
Utenlandskeide bedrifter	2000	2005	2010	2015
Sverige	4	9	2	1
USA	3	3	3	2
Danmark	2	2	1	
Storbritannia	2	2	1	
Frankrike	1	1	1	1
Belgia	1			
Nederland	1	1	2	2
Tyskland		1		
Bermuda			2	2
Canada			1	2
Sør-Korea			1	
Kypros			1	1
Caymanøyene			1	
Luxembourg				2
Finland				
Poengsum:	14	19	16	13
Joint-Ventures				
USA	2	0,5		
Sverige	1	0,25		
Nederland	0,5			
Storbritannia	0,5	0,5		
Kypros		0,5		
Danmark		0,75		
Finland		0,25		
Singapore		0,5		
Tyskland				0,5
Poengsum:	4	3,25	0	0,5
Total poengsum:	18	22,25	16	13,5
Nærhetstfaktor, Skandinavia	8	12,25	3	1
Nærhetstfaktor, Vest-Europa og Nord-Amerika	11	9	8	7,5
Andre land (Inkl. Luxembourg)	0	1	5	5
Totalsum:	19	22,25	16	13,5
Av antall selskaper, prosentvis andel %				
Nærhetstfaktor, Skandinavia	42,11	55,06	18,75	7,41
Nærhetstfaktor, Vest-Europa og Nord-Amerika	57,89	40,45	50	55,55
Andre land (Inkl. Luxembourg)	0	4,49	31,25	37,04

Litteratur

- Eika, Olsen. 2008. *Norsk økonomi og olje gjennom 100 år*. Statistisk Sentralbyrå.
- Furre, Berge. 2007: *Norsk historie 1914-2000: Industrisamfunnet – frå voktervisse til framtidstvil*. Samlaget.
- Hegnar Media. 2011. *Kapital. 12. Utgave*.
- Hodne, Grytten. 2001: *Norsk økonomi i det 20. århundre*. Fagbokforlaget
- Jones, Geoffrey. 1995: *The Evolution of International Business. An Introduction*. Routledge.
- Kvinge, Torunn. 1994. *Utenlandske oppkjøp og etablering i norsk industri: Motiver, omfang og utvikling*. Forskningsstiftelsen FAFO.
- Lie, Einar. 2012: *Norsk økonomisk politikk etter 1905*. Universitetsforlaget
- Lie, Einar. 2016. *Context and Contingency: Explaining State Ownership in Norway*. Cambridge University Press.
- Ryggvik, Helge. 2010. *Til siste drupe: om oljens politiske økonomi*. Aschehoug.
- Ryymin, Heiret, Skålevåg (RED). 2013. *Fortalt fortid: Norsk historieskriving etter 1970*. Pax Forlag.
- Stonehill, Arthur. 1965: *Foreign Ownership In Norwegian Enterprises*: Statistisk Sentralbyrå.
- Stråtveit, Torstein 2015. *Norge ut i Verden: En kartlegging av norsk utgående direkteinvestert kapital 1990-2012*. Masteroppgave, UIB.
- Whiteside, R.M. 1993. *Major Companies of Europe 1993/94: Volum 2 Major Companies of the United Kingdom*. Kluwer Academic.
- Økonomisk Literatur Norge. 2001. *Norges Største Bedrifter 1999*.
- Økonomisk Literatur Norge. 2007. *Norges Største Bedrifter 2005*.
- Økonomisk Literatur Norge. 2002. *Norges Største Bedrifter 2000*.

Årsregnskap og årsrapporter

- A/S Norske Shell Årsregnskap 2000
- A/S Norske Shell Årsregnskap 2005
- A/S Norske Shell Årsregnskap 2010
- ABB Holding AS Årsregnskap 2005
- ABB Holding AS Årsregnskap 2000
- Aker Kværner Årsrapport 2005
- Aker Solutions Annual Report 2015
- Aker Solutions Årsrapport 2010
- Aker Årsrapport 2000
- Aker Årsrapport 2010
- Atea Årsrapport 2010

- Austevoll Seafood Årsrapport 2010
- A Wilhelmsen AS Årsregnskap 2010
- Baumarine AS – Årsregnskap 2005
- Bergersen d.y. Gruppen Årsrapport 1999
- Bertel O Steen AS Årsregnskap 2010
- Bertel O. Steen Årsrapport 2015
- Braathens Årsrapport 2000
- BP Amoco Norge AS Årsregnskap 2000
- BP Norge AS Årsregnskap 2005
- Coop Norge Årsrapport 2000
- Coop Norge AS Årsregnskap 2005
- Coop Norge Årsrapport 2010
- ConocoPhillips Annual Report 2003
- ConocoPhillips Norge AS Årsregnskap 2005
- ConocoPhillips Norge AS Årsregnskap 2010
- Den Norske Bank Årsrapport 2000
- DnB NOR Årsrapport 2005
- DnB NOR Årsrapport 2010
- DNV GL Annual Report 2015
- Elkem ASA Årsrapport 2000
- Esso Exploration and Production Norway AS Årsregnskap 2000
- ExxonMobil Exploration and Production Norway AS Årsregnskap 2005
- ExxonMobil Exploration and Production Norway AS Årsregnskap 2010
- ENI Norge AS Årsregnskap 2005
- ENI Norge Årsrapport 2010
- Elkjøp AS Årsregnskap 2000
- Elkjøp AS Årsregnskap 2005
- Ganger Rolf Årsrapport 2015
- Gjensidige NOR Årsrapport 2000
- Gjensidige Årsrapport 2005
- Gjensidige Årsrapport 2010
- Grieg Shipping III AS Årsregnskap 2005
- FMC Kongsberg Subsea AS Årsregnskap 2005
- ForeningsSparbanken Annual Report 2005
- Hafslund Årsrapport 2010
- ICA AB Årsredovisning 2005
- ICA Forbundet Invest Årsredovisning 2002
- ICA Norge AS Årsregnskap 2005
- IF Skadeforsikring Årsregnskap 2005
- Jotun Årsrapport 2010
- KLP Årsrapport 2005

- KLP Årsrapport 2010
- Kongsberg Gruppen Årsrapport 2005
- Kongsberg Gruppen Årsrapport 2010
- Kværner Årsrapport 2000
- Leif Høegh & Co. Årsrapport 2000
- Laco AS Årsregnskap 2010
- Merkantildata ASA Årsregnskap 2000
- Marathon Oil Norway Annual Report 2010
- Marine Harvest Annual Report 2015
- Marine Harvest Årsrapport 2010
- Mesta Årsrapport 2005
- MøllerGruppen AS Årsregnskap 2010
- MøllerGruppen Årsrapport 2005
- National Oilwell Varco Norway AS Årsregnskap 2010
- Nordea Annual Report 2015
- Nordea Bank AB Årsrapport 2005
- Nordea Bank Norge AS Årsregnskap 2005
- Nordea Bank Norge Årsrapport 2010
- Nordea Norge Årsrapport 2000
- Nord Pool Spot AS Årsregnskap 2002
- Nord Pool Spot Årsrapport 2005
- Nord Pool Årsrapport 2005
- NorgesGruppen Årsrapport 2000
- NorgesGruppen Årsrapport 2005
- NorgesGruppen Årsrapport 2010
- Norsk Hydro Annual Report 2010
- Norsk Hydro Annual Report 2012
- Norsk Hydro Annual Report 2013
- Norsk Hydro Årsrapport 2000
- Norsk Hydro Årsrapport 2005
- Norske Skog Årsrapport 2000
- Norsk Medisinaldepot AS Årsregnskap 2005
- Nortura Årsrapport 2010
- Nortura Årsrapport 2015
- Odfjell ASA Årsregnskap
- Orkla Årsrapport 2000
- Orkla Årsrapport 2005
- Orkla Årsrapport 2010
- PGS Årsrapport 2000
- Phillips Petroleum Company Norway AS Årsregnskap 2000
- Posten Norge Årsrapport 2005

- Posten Norge Årsrapport 2010
- REC Group Annual Report 2010
- Rederiaksjeselskapet Torvald Klaveness 2005
- Reitangruppen Årsrapport 2005
- Reitangruppen Årsrapport 2010
- Reitan Narvesen Årsrapport 2000
- Rolls-Royce Marine AS Årsregnskap 2010
- Royal Dutch Shell plc Annual Report 2005
- Sampo Annual Report 2005
- Sampo Annual Report 2010
- SAS Group Annual Report 2000
- SAS Group Annual Report 2005
- Schibsted Årsrapport 2000
- Schibsted Årsrapport 2005
- Seadrill Annual Report 2015
- Seadrill Annual Report 2010
- Selmer Skanska AS Årsregnskap 2000
- Skanska AB Annual Report 2005
- Star Shipping AS Årsregnskap 2005
- Sparebank 1 Gruppen Årsrapport 2010
- Sparebank 1 Gruppen Årsrapport 2015
- Statoil Årsrapport 2005
- Statoil Årsrapport 2010
- Statkraft Årsrapport 2005
- Storebrand Årsrapport 2000
- Storebrand Årsrapport 2005
- Storebrand Årsrapport 2015
- Storebrand Årsrapport 2010
- Stolt-Nielsen Annual Report 2015
- Stolt-Nielsen Annual Report 2010
- STX Norway AS Årsregnskap 2010
- Subsea 7 Annual Report 2010
- Subsea 7 Annual Report 2015
- Swedish Cooperative Union (KF) Annual Report
- Telenor Annual Report 2000
- Telenor Årsrapport 2005
- Telenor Årsrapport 2010
- TeliaSonera Annual Rapport 2005
- Texaco Annual Report 2000
- Totalfinaelf Exploration Norge AS Årsregnskap 2000
- Total E&P Norge AS Årsregnskap 2010

- Tine BA Årsrapport 2005
- Tine Gruppen Årsrapport 2010
- Tine Norske Meierier Årsrapport 2000
- Tryg Forsikring Årsrapport 2005 (dansk, konsernrapport)
- Veidekke Årsrapport 2000
- Veidekke Årsrapport 2005
- Veidekke Årsrapport 2015
- Wallenius Wilhelmsen Lines AS Årsregnskap 2000
- Wilhelmsen Lines AS Årsregnskap 2000
- Wilh. Wilhelmsen Årsrapport 2010
- Vetco Aibel AS Årsregnskap
- Yara Annual Report 2005
- Yara Annual Report 2010

Offentlige rapporter og dokumenter

- Folketrygdfondet Årsrapport 2000
- Folketrygdfondet Årsrapport 2004
- Statens Petroleumsfond Årsrapport 2000
- Statens Pensjonsfond Utland 2005
- Statens Pensjonsfond Utland 2010
- Stortingsmelding nr.22 (2001-2002)

Nettressurser

Alle nettkilder er senest sjekket 11.05.17. Se fotnoter for linker og ytterligere informasjon.

Aftenposten: www.aftenposten.no.

Bloomberg: www.bloomberg.com.

Britannica: www.britannica.com.

Dagens Næringsliv: www.dn.no.

Dagbladet: www.dagbladet.no

E24: www.e24.no.

Folketrygdfondet: www.folketrygdfondet.no

Hegnar: www.hegnar.no.

Klassekampen: www.klassekampen.com

Kapital: www.kapital.no

Møllerarkivet: www.møllerarkivet.no

Norsk Petroleum: www.norskpetroleum.no

Norwegian Bank Invest Management: www.nbim.no.

NRK: www.nrk.no

Regjeringen: www.regjeringen.no

New York Times: www.nytimes.com.

Proff: www.proff.no.

Regnskapstall: www.regnskapstall.no

SSB: www.ssb.no.

Store norske leksikon: www.snl.no.

The Economist: www.economist.com.

UNCTAD: www.unctad.org.